

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKACINĖS VEIKLOS KATEDRA**

ŽIVILĖ SABALIAUSKAITĖ

**ŽINIASKLAIDOS EDUKACINĖS GALIMYBĖS IR
POVEIKIS FORMUOJANT VISUOMENĖS
PASITIKĖJIMĄ TEISE**
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
Profesorius dr. V. Šlapkauskas**

VILNIUS, 2009

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKACINĖS VEIKLOS KATEDRA**

**ŽINIASKLAIDOS EDUKACINĖS GALIMYBĖS IR
POVEIKIS FORMUOJANT VISUOMENĖS
PASITIKĖJIMĄ TEISE**

**Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62107S1**

**Vadovas
Profesorius dr. V. Šlapkauskas**

Recenzentas

**Atliko
TEDmd08-01 gr. stud.
Živilė Sabaliauskaitė
2009 12 17**

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS	4
1. ŽINIASKLAIDOS EDUKACINIŲ GALIMYBIŲ IR POVEIKIO SAMPRATA	8
1.1. Žiniasklaidos samprata.....	8
1.2. Visuomenės informavimo teisės samprata.....	14
1.3. Žiniasklaidos edukacinės galimybės šiuolaikinėje visuomenėje samprata.....	17
1.4. Žiniasklaidos poveikio samprata.....	20
2. ŽINIASKLAIDOS VEIKIMO LIETUVOJE TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	23
2.1. Žiniasklaidos teisinis reglamentavimas.....	23
2.2. Žiniasklaidos savireguliacijos ypatumai.....	29
2.2.1. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija.....	30
2.2.2. Lietuvos radijo ir televizijos komisija.....	31
2.2.3. Žurnalistų etikos inspektorius.....	33
3. ŽINIASKLAIDOS GALIMYBĖS BEI ĮTAKA FORMUOTI VISUOMENĖS (NE)PASITIKĖJIMĄ TEISE	36
3.1. Visuomenės domėjimasis žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu.....	40
3.2. Žiniasklaidos galimybės bei poveikis formuojant visuomenės (ne)pasitikėjimą teise.....	45
3.3. Ar žiniasklaida vis dar pateikia patikimą informaciją bei jos komentarus?.....	51
IŠVADOS	58
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪRA	63
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	67
SANTRAUKA	69
SUMMARY	71
PRIEDAI	73

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikiniai žmonės negali išsiversti be žiniasklaidos, kuri mūsų gyvenime atlieka daugybę funkcijų. Jos dėka žmonės sužino apie svarbius įvykius visuomeniniame gyvenime. Žiniasklaidos priemonės, operatyviai skelbdamos aktualią, naują ir objektyvią informaciją, padeda visuomenei susidaryti tikslų ir aiškų pasaulio vaizdą, geriau orientuotis realioje tikrovėje ir laiku spręsti iškilusius gyvenimo uždavinius.¹

Vis spartėjant šiuolaikiniam gyvenimo tempui, didėja ir informacijos kiekis. Iškyla problema – žmonės fiziškai nebegali aprėpti visos informacijos. Žiniasklaida, nuolat pabrėždama savo demokratinę prigimtį bei atlikdama vieną iš svarbiausių socialinių funkcijų – „informuoja visuomenės narius apie politines, socialines, ekonomines ir kitas problemas“², didelę dalį informacijos apdoroja pati ir asmeniui pateikia tik galutinius rezultatus. Subjektyvumas neišvengiamas, ypač formuojant visuomenės nuomonę ar kuriant įvaizdį.

Būtinybę nagrinėti šią temą lemia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos³ dešimtame straipsnyje įtvirtina saviraiškos ir informacijos laisvę, kad kiekvienas asmuo turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus, nepaisant valstybės sienų ir netrukdam valstybės pareigūnams. Saviraiškos ir informacijos teisė – yra vienas iš demokratiškos visuomenės bruožų, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴ 25 straipsnyje, kuris skelbia: „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“.

Mūsų dienų situacija sudaro sąlygas žiniasklaidai „pelnytis“ įvairiais būdais – skelbti tikrovės neatitinkančią informaciją, manipuliuoti savo teise komerciniams tikslams ir klaidinti visuomenę – formuojant netinkamą požiūrį. Neaplenkiamos tokios sritys kaip politika, teisė ir kitos. Būna atvejų, kai vadinamoji „ketvirtoji valdžia“ apkaltina žmogų, kurio teismas dar nepripažino kaltu. Atsiranda tam tikrų manipuliacijų visuomenės informavimo srityje pavojus.

Siekiant užtikrinti, kad informavimo priemonės netaptų informacijos kūrimo įrankiu, būtina teisiškai reguliuoti jų veiklą, užtikrinti, kad žodžio laisvė nepažeistų kitų žmogaus teisių.

Žiniasklaidos įtaka formuojant visuomenės pasitikėjimą teise yra aktualus ir tyrinėtinas šių dienų klausimas. Dabartiniai įvykiai Lietuvoje aiškiai parodo, kad žiniasklaida ne tik informuoja visuomenę, bet ir atlieka teismų vaidmenį. Ji analizuoja, kodėl buvo įvykdytas nusikaltimas ar pažeidimas, taip pat

¹ Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistemos. Klaipėda, 2003. P. 11.

² Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 21.

³ Valstybės žinios, 1995. Nr.40.

⁴ Valstybės žinios, 1995. Nr.33.

pateikia visuomenei jau suformuluotą situacijos analizę, kuri ne visada yra teisinga, tuo pačiu skelbia „nuosprendį“, formuoja visuomenės nepalankų požiūrį į teisę. Iškyla klausimas, ar žiniasklaidos sukurtas (ne)pasitikėjimas teise yra realus, ar tik vienas iš perdėtai sukurtų reiškinių?

Tyrimo objektas – žiniasklaida, jos teisinis reguliavimas ir veikla.

Tyrimų apžvalga. Lietuvoje visuomenės informavimo teisės sampratą, žiniasklaidos svarbą visuomenėje – jos galimybes bei poveikį - analizavo bei plėtojo nemažai autorių: teisininkai (prof. T. Birmontienė, prof. S. Arlauskas, dr. L. Meškauskaitė, G. Mesonis, dr. K. Jovaiša, prof. E. Jarašiūnas ir kt.)⁵, sociologas prof. A. Dobryninas⁶. Reikšminga yra Liudvikos Meškauskaitės monografija „Žiniasklaidos teisė“. Žiniasklaidos edukacinės galimybės ir poveikis formuojant visuomenės pasitikėjimą teise nėra plačiai analizuojama, nepaisant jų svarbos.

Darbo tikslas - atskleisti Lietuvos žiniasklaidos edukacines galimybes ir poveikį formuojant visuomenės pasitikėjimą teise.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti žiniasklaidos ir visuomenės informavimo teisės sampratą, išskiriant žiniasklaidos edukacines galimybes bei informavimo poveikį visuomenei.
2. Išnagrinėti žiniasklaidos Lietuvoje tiesinį reglamentavimą ir savireguliacijos ypatumus.
3. Išnagrinėti žiniasklaidos edukacines galimybes formuojant visuomenės (ne)pasitikėjimą teise.
4. Atskleisti šiuolaikinės žiniasklaidos poveikį visuomenei bei įtaką (ne)pasitikėjimui teise.

Hipotezė. Darbas grindžiamas prielaida, kad žiniasklaida gali piktnaudžiauti savo teisėmis, kaip edukacinėmis galimybėmis, ir šiuo pagrindu formuoti visuomenės nepasitikėjimą teise.

Tyrimo metodai. Žiniasklaidos edukacinių galimybių ir poveikio formuojant visuomenės pasitikėjimą teise tyrimas atliktas naudojant šiuos metodus:

- **Dokumentų analizės, lyginimo ir apibendrinimo metodai.** Plačiai išnagrinėti teisės aktai ir speciali mokslinė literatūra bei šaltiniai. Daug naudotasi internetinėmis priemonėmis. Šiais metodais susipažinta su įvairių autorių požiūriu į žiniasklaidos daromą poveikį visuomenei, visuomenės informavimo teisės ir kitais klausimais.
- **Anketinė apklausa.** Kadangi tyrimas yra kiekybinis, todėl buvo pasirinktas anketavimo metodas. Anketa buvo sudaryta remiantis teorine magistrinio darbo dalimi. (žr.1 ir 2 priedą).

⁵ Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001.; Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // jurisprudencija. 2001. T. 19(11). P. 148-167.; Meškauskaitė L. Žiniasklaidos pažeistų asmenų teisės gynimo būdai // Teisės problemos. 2005/1 (47). P.78-96.; Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. 2004.; Mesonis G. Žiniasklaida: tarp teisės pozityvizmo ir moralės reliatyvumo. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. 2004. P. 82-99.; Jovaiša K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos // Teisės problemos, 2004/1 (43). P.71-90.; Jarašiūnas E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio teismo praktikoje // Jurisprudencija, 1998. T. 9 (1). P. 125-137.

⁶ Dobryninas A. Nusikaltimai ir spauda Lietuvos visuomenėje // Jurisprudencija. T. 11 (3). 1999. P. 22-29 ir kt.

Darbo sandara. Magistro baigiamąjį darbą sudaro šios dalys: turinys, įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Pirmajame skyriuje nagrinėjama žiniasklaida kaip socialinė institucija, atskleidžiami pagrindiniai bruožai, nurodoma paskirtis, aptariamos žiniasklaidos funkcijos. Taip pat aptariama visuomenės informavimo teisės samprata, žiniasklaidos edukacinių galimybių šiuolaikinėje visuomenėje bei poveikio samprata.

Antrajame skyriuje išskiriami bei analizuojami pagrindiniai žiniasklaidos veiklą reglamentuojantys teisės aktai bei analizuojami žiniasklaidos savireguliacijos ypatumai.

Trečiajame skyriuje nagrinėjami tyrimo metu gauti duomenys, didžiausią dėmesį skiriant žiniasklaidos įtakai formuojant visuomenės pasitikėjimą teise, pasitikėjimui žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu bei žiniasklaidos galimybėmis šiuolaikinėje visuomenėje formuoti nuomonę ir požiūrį.

Sąvokų aptarimas:

Auklėjimas – procesas, kai vyksta asmenybės santykių su aplinka, darbu ir savimi formavimas ir brendimas.⁷

Bulvarinė periodika – (pranc. *boulevard* – bulvaras, gatvės dalis) – periodiniai leidiniai, skelbiantys daugiausiai intriguojančios, sensacinio pobūdžio rašinius, pasakojimus apie nusikaltėlių nuotykius, skandalingas aferas, spausdinantys asmeninio gyvenimo smulkmenas, intymių santykių aprašymus. Jie priklauso vadinamųjų pramoginių leidinių grupei.⁸

Edukacija - (lot. *educatio*) auklėjimas, lavinimas, švietimas.⁹

Lavinimas - žmogaus fizinės ir psichinės plėtros skatinimas.¹⁰

Poveikis - išorės veiksnių reikšimosi padarinys vidiniam individo gyvenimui (t.y. procesui, savybei, būsenai).¹¹

Švietimas - žmogaus socialinės patirties kaupimas, skatinant elgtis ir pasaulį vertinti taip, kaip siūlo šviečiantysis.¹²

Visuomenė – tai populiacija, gyvenanti tam tikroje apibrėžtoje teritorijoje, turinti savo kultūrą ir dėsningą santykių (sąveikų) sistemą – socialinę struktūrą.¹³

⁷ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007. P. 30.

⁸ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 78.

⁹ Tarptautiniu žodžių žodynas. Vilnius, 2008. P. 188.

¹⁰ Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėda, 1998. P.11.

¹¹ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007. P. 226.

¹² Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėda, 1998. P.10.

¹³ Luobikienė L. Sociologija 11-12 kl. Vilnius, 2001.P. 266.

Žiniasklaida – organizuotas informacijos skleidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje; viešosios informacijos rengėjai, visuomenės informavimo priemonės; spaudoje paskelbtos publikacijos, perduotos radijo ir televizijos laidos.¹⁴

Žurnalistikos funkcija - (lot. *functio* – atlikimas, veikla) – visuma žurnalistikos „pareigų“ ir jų atlikimo pobūdis, žurnalistinės veiklos paskirtis, priemonės, organizavimo būdai ir rezultatai.¹⁵

Teisė - tai valstybės valdžios nustatytų ar sankcionuotų taisyklių, draudimų, leidimų, įsipareigojimų, skatinimo priemonių ir bausmių visuma.¹⁶

---

¹⁴ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 587.

¹⁵ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 588.

¹⁶ Urbonas V. Žurnalistikos pagrindai: vadovėlis. Vilnius, 1992. P. 91.

1. ŽINIASKLAIDOS EDUKACINIŲ GALIMYBIŲ IR POVEIKIO SAMPRATA

1.1. Žiniasklaidos samprata

Žodis žiniasklaida gerai žinomas visiems visuomenės nariams. Jį nuolat girdime savo gyvenime. Sunku įsivaizduoti šiuolaikinę visuomenę be žiniasklaidos – teisės laisvai reikšti savo įsitikinimus, be spaudos ir žodžio laisvės, kuris yra viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės pagrindų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 1 ir 2 dalys skelbia, kad „žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“. Žiniasklaida šioje srityje atlieka labai svarbų vaidmenį. Visuomenės informavimo priemonės, vienu autorių nuomone, kryptingai formuoja vienokią ar kitokią visuomenės nuomonę¹⁷, kitų - ne tik formuoja, bet ir manipuliuoja ja¹⁸, o dar kiti teigia, kad žiniasklaida yra „įtakingiausia (taip vadinamoji ketvirtoji) valdžia, tai nepaprastas verslas ir tai informacijos skleidimas“¹⁹. Akivaizdu, kad žiniasklaida yra labai įtakinga bei galinga veikiant visuomenės gyvenimą, formuojant nuomonę bei požiūrį, todėl labai svarbu aptarti žiniasklaidos sampratą.

Autoriaus V. Urbono (2003) teigimu, žodis žiniasklaida atsirado 1996m. tarp Amerikos lietuvių, vėliau jis aptinkamas Toronte (Kanadoje) leidžiamame savaitraštyje „Tėviškės žiburiai“. Į Lietuvą žodis žiniasklaida atkeliavo 1997m. bei tais pačiais metais įtrauktas į „Žurnalistikos enciklopediją“ (V. Urbonas, 2003, p.7). Žodis „žiniasklaida“ yra sudėtinis, sudarytas iš dviejų lietuviškų žodžių „žinia“ ir „skleidimas“, kartu šio žodžio sandara ir atspindi jo reikšmę. Terminas žiniasklaidos etnologinė prasmė yra paskleisti žinias – „mokėjimo, išsilavinimo turinį, informaciją“²⁰.

Žodžiu žiniasklaida, pasak V. Urbono (2003), „gali būti įvardijamas pats informacijos skleidimo procesas, viena arba kelios informavimo priemonės arba žurnalistikos kūrinų visuma.“ (p.7).

Terminas žiniasklaida, remiantis „Žurnalistikos enciklopedija“, paprastai vartojamas keliomis reikšmėmis:

1. organizuotas informacijos skleidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje;
2. viešosios informacijos rengėjai, visuomenės informavimo priemonės;
3. spaudoje paskelbtos publikacijos, radijo bei televizijos laidos.²¹

¹⁷ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius, 2004.

¹⁸ Bielinis L. Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. Vilnius, 2005.; Ulfkotte U. TAIP meluoja žurnalistai. Vilnius, 2003.

¹⁹ Kitiškai apie kritikai nepakančią „ketvirtąją valdžią“// Kultūros barai, 2001. Nr. 7. P.3.

²⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1993. P. 959.

²¹ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 584.

Žiniasklaida, anot A.V. Matulionio (2003), „visuomenės socialinis institutas, skirtas skleisti socialinę informaciją.“(p.197). Taigi socialinis institutas – tai nuolatinė bendros žmonių veiklos organizacijos forma, kurios paskirtis – tenkinti kurį nors svarbų socialinį poreikį.²² Šis socialinis institutas padeda žmogui komunikuoti su aplinkiniu pasauliu, perduoti vieni kitiems informaciją, priimti naują, perduoti bei priimti naujienas. Taigi žiniasklaida apibrėžiama kaip socialinė institucija, su jai būdingais bruožais. Socialinės institucijos prasminį turinį išreiškia jos vertybių, normų, idealų sistema, žmonių veiklos ir elgesio pavyzdžių bei kitų visuomenės kultūrinio proceso elementų visuma.²³ Ji nepriklausoma, aktyvi ir informatyvi. Žiniasklaida kaip socialinė institucija yra labai svarbi visuomenei, nes padeda jos nariams susivokti socialinės tikrovės procesuose. Žiniasklaida plečia socialinės aplinkos suvokimą, užtikrina atskirų visuomenės grupių bendravimą ir bendradarbiavimą bei formuoja aktyvų pilietį.²⁴ Svarbu atkreipti dėmesį, kad žiniasklaidos demokratinėje visuomenėje svarbiausias aspektas – tarpininkavimas. L. Bielinis (2005), taip pat pabrėžia žiniasklaidos, kaip tarpininkės vaidmenį. Autorius rašo, kad ji „padedama demokratijos per privačius interesus užtikrina vienybę visuomenės susiskirstyme. Interesų gausa, socialinių, politinių, kultūrinių, ekonominių grupių susiskaldymas sukelia intensyvų komunikavimo poreikį. Žiniasklaida tokiu būdu tampa ne tik informuotoja, bet ir atskirų visuomenės grupių bendravimo ir bendradarbiavimo tarpininke, kai keičiamasi nuomone ir pozicijomis.“(L. Bielinis, 2005, p.127). Žinoma, žiniasklaida negarantuoja tiesioginio atskirų grupių bendravimo, ji daugiau atlieka svarbių interesų, faktų bei įvykių kaupimo ir pasiskirstymo vaidmenį.²⁵

Anot V. Urbono, terminas žiniasklaida sėkmingai „pakeitė anksčiau vartotus (tiesa, ir dabar dar retkarčiais vartojamus) sudėtinius terminus masinės informacijos priemonės, informacijos priemonės, visuomenės informavimo priemonės, susijusios su angliškuoju terminu *mass media*“ (V.Urbonas 2003, p. 7).

Kalbant apie žiniasklaidą dažnai vartojamas sudėtingas terminas žiniasklaidos priemonė, priemonės (V.Urbonas, 2003). Žiniasklaidos priemonė ar priemonės – tai laikraščiai, radijas ir televizija ir kita. Tai yra priemonės, būdai, kurių pagalba visuomenė informuojama apie juos dominančius įvykiu, skelbiama naujausia informacija. Žiniasklaidos priemonės objektas yra nuolat besikeičianti šiandieninė tikrovė, žmonių veikla, jos rezultatai, svarbūs gyvenimo įvykiai, procesai bei reiškiniai, spąstos problemos.²⁶

²² Pruskus V. Sociologija. Teorija ir praktika. Vilnius, 2003. P.64.

²³ Urzienė R. Audiovizualinė žiniasklaida (televizija) ir vaikas. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. Vilnius, 2004. P.159.

²⁴ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 91.

²⁵ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 91.

²⁶ Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistema. Vilnius, 2003. P.8.

Skiriamos dvi žiniasklaidos priemonių grupės:

- Pirmoji – spausdintinės žiniasklaidos priemonės (knygos, žurnalai, laikraščiai, spaudos fotografijos);
- Antroji – audiovizualinės (televizija, kinas, radijas, internetas ir elektroniniai leidiniai).²⁷

Svarbiausias tiek spausdintinės, tiek audiovizualinės žiniasklaidos tikslas yra operatyviai ir tiksliai informuoti visuomenę apie supančios tikrovės įvykius ir reiškinius, juos nuolat analizuoti ir teisingai, nešališkai atskleisti žiniasklaidos priemonėse, kryptingai veikti žmonių sąmonę ir poelgius, visą visuomeninį gyvenimą, siekti pažangių permainų.²⁸

Visuomenėje žiniasklaidos įtaka yra didelė. Retas kuris susimąsto, ar tiesa tai, ką mato per televiziją, skaito laikraščiuose, girdi per radiją. Žiniasklaidos priemonės skirtingai atspindi realią tikrovę, naudoja skirtingus darbo metodus informacijai gauti, savais būdais vaizduoja tą patį reiškinį, procesą. Dažnai tas pats įvykis skirtinguose laikraščiuose, televizijoje įgauna visiškai kitą prasmę.

Sparčiai didėjant informacijos srautui, žiniasklaida atlieka labai svarbų vaidmenį. Ji padeda žmogui orientuotis šiuolaikiniame gyvenime, jos dėka visuomenės nariai gali bendrauti ir bendradarbiauti tarpusavyje. Nuolat gaudami informacijos, naujienų jie turi galimybę jaustis visaverčiais visuomenės, tautos, pasaulio nariais.²⁹ Šiuos tikslus įgyvendinti padeda žurnalistikos funkcijos. Žurnalistikos funkcija (lot. *functio* – atlikimas, veikla), visuma žurnalistikos „pareigų“ ir jų atlikimo pobūdis, žurnalistinės veiklos paskirtis, priemonės, organizavimo būdai ir rezultatai.³⁰ Yra skiriamos penkios žurnalistikos funkcijos:

- informacinė,
- aiškinamoji,
- auklėjamoji,
- kultūrinė,
- pramoginė arba komercinė.³¹

Vykdydama šias penkias funkcijas žiniasklaida tampa patikimesnė, vertingesnė ir kryptingesnė.

Viena iš svarbiausių žiniasklaidos funkcijų yra informacinė.

Informacinė funkcija – tai žurnalistinė veikla, kuria siekiama operatyviai pateikti visuomenei teisingų ir patikimų žinių apie žmonių darbo rezultatus, naujausius įvykius, reiškinius ir procesus,

²⁷ Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistema. Vilnius, 2003. P.8.

²⁸ Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistema. Vilnius, 2003. P.8.

²⁹ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 89.

³⁰ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 588.

³¹ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 20-25.

atsižvelgiant į jos informacinius poreikius ir interesus.³² Žiniasklaida informuoja visuomenę apie svarbiausius įvykius, socialines, politines, ekonomines bei kitas problemas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad visuomenė turi būti informuojama teisingai, neperšant išankstinės nuomonės bei tam tikrų vertinimų. Žiniasklaidos priemonės turėtų užtikrinti objektyvumą, operatyviai pateikti visuomenei žinias. Ši funkcija suteikia galimybę ne tik reikšti savo nuomonę, bet ir informuoti visuomenę. Teigiama, kad informacija reikalinga žmonėms tam, kad jie galėtų susidaryti savo nuomonę, vertinimą. Informacija turi būti suvokta kaip visuomenės vertybė, o ne kaip vartojimo reikmuo.³³ Šią funkciją atlieka daugelis visuomenės informavimo priemonių. Didžiausio pasisekimo sulaukia tos visuomenės informavimo priemonės, kuriose nušviečiami klausimai labiausiai domina auditoriją, be to, paliečia įvairius visuomenės sluoksnius, taip pat informacija pateikiama labai patraukliai.

Ne mažiau svarbi yra aiškinamoji funkcija. **Aiškinamoji funkcija** – žurnalistinė veikla, kuria siekiama padėti žmonėms geriau orientuotis sudėtingame politiniame, kultūriniame, ekonominiame bei socialiniame gyvenime, paaiškinti visuomenei konkrečių įvykių, reiškinių ar procesų esmę, ištakas, priežastis bei pasekmes.³⁴ Žiniasklaida atlikdama šią funkciją turi padėti visuomenės nariams orientuotis situacijoje, teisingai paaiškinti bei nušviesti esamą padėtį, įvykius. Dažnam visuomenės nariui ne visiškai būna aiškūs šalyje vykstantys politiniai pokyčiai. Visuomenės informavimo priemonės, atlikdamos aiškinamąją funkciją, bando paaiškinti susidariusią situaciją, sprendimų esmę bei padeda geriau orientuotis situacijoje. Akivaizdu, kokia svarbi visuomenei yra žiniasklaida. Ji turi padėti visuomenei orientuotis tam tikroje situacijoje, atlikdama aiškinamąją funkciją turi atspindėti įvykius bei reiškinius, kurie yra svarbūs visai visuomenei. Svarbu informacijos bei aiškinimų objektyvumas, bei nešališkumas, nes tai daro didelę įtaką visuomenei.

Tiek informacinė, tiek aiškinamoji funkcijos susijusios su dar viena labai svarbia tai auklėjamąja funkcija. **Auklėjamoji funkcija** – tai yra žurnalistinė veikla, susijusi su viešosios nuomonės formavimu, žmonių sąmoningumo ir taurių idėjų ugdymu, polėkių ir teigiamų motyvų skatinimu, siekiant pažangių visuomenės tikslų.³⁵ Auklėjamosios funkcijos turinį sudaro:

- „viešosios nuomonės formavimas,
- žmonių sąmoningumo ir taurių idealų ugdymas,
- polėkių ir teigiamų motyvų skatinimas“³⁶.

³² Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 171.

³³ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 22.

³⁴ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P.13.

³⁵ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 40.

³⁶ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 23.

Pateikdami informaciją žurnalistai turi ne tik informuoti visuomenę, bet ir atitinkamai formuoti jos vertybes, idealus, blogio ir gėrio sampratą. Pasak V. Urbono (1992), „žurnalistika, norėdama prisidėti prie auklėjimo, skleidžia tikrovės žinias, perduoda informaciją apie socialinio gyvenimo dėsnius, procesus bei reiškinius, tačiau pirmiausia siekia teigiamai paveikti ir pritraukti kuo didesnę skaičių klausytojų, skaitytojų ir žiūrovų.“(p.178). Didėjant konkurencijai tarp visuomenės informavimo priemonių, ši funkcija suprantama skirtingai. Žiniasklaida skelbia informaciją taip, kad kuo didesnis visuomenės narių skaičius susidomėtų ja. Paprastai manoma, kad auklėti reikia tik vaikus, tačiau žiniasklaida, atlikdama auklėjamąją funkciją, įtraukia visą visuomenę. Kyla klausimas, kodėl žiūrimiausiu metu per televiziją dažniausiai transliuojamos skandalingos, bulvarinės laidos, kurių auklėjamasis turinys yra abejotinas, populiariausių dienraščių viršeliuose vaizduojami tik skandalingi visuomenės veikėjai? Akivaizdu, kad visuomenės informavimo priemonės labiau orientuojasi į reitingus, kad pritrauktų kuo platesnę auditoriją, kad būtų kuo populiareesnės, o ne į tikslingą auklėjimą ir švietimą, ypač vaikų ir paauglių.

Pakankamai svarbi visuomenei yra kultūrinė funkcija. **Kultūrinė funkcija** - ja siekiama ugdyti įvairiapusišką žmogaus kultūrą, pavyzdžiui, dvasinę, fizinę, teisinę, ekologinę, elgesio, buities, bendravimo (*Žurnalistikos enciklopedija*, 1997). Vis dar daugelis žmonių vietoj knygų skaitymo, lankymosi teatruose ar kultūriniuose renginiuose, renkasi žiūrėti televizorių, namuose, naršymą internetinėse svetainėse. Internetinės žiniasklaidos atsiradimas turi įtakos daugeliui visuomenės narių, taip pat padeda stiprėti žiniasklaidos priemonių kultūrinei pramoginei funkcijai.

Žiniasklaida atlikdama kultūrinę funkciją turėtų labiau orientotis į visuomenės informavimą apie vykstančius kultūrinius renginius, informuoti apie kultūros naujienas. Pasak V. Urbono (1992), „žurnalistiniai kūriniai, skirti dvasinei kultūrai ugdyti, poilsiui ir laisvalaikiui, skaitytojus, klausytojus ar žiūrovus pirmiausia turėtų patraukti savo meninėmis raiškos priemonėmis, būtų lengviau suvokiami, įdomūs, prasmingi, atitiktų visos visuomenės ar atskirų jos sluoksnių interesus, tačiau dažnai tokie kūriniai atlieka ir pramoginę funkciją.“(p. 251). Žiniasklaida, atlikdama šią funkciją, turi didelę įtaką visuomenės kultūrai. Pastebėta problema, kad žiniasklaida dažnai netinkamai vaizduoja kultūrą. Visuomenė mažai dėmesio skiria tautos tradicijoms puoselėti, vertybėms ugdyti. Pamažu kultūra tampa tai, kas yra pramoga. Nuvertėja vertybės, pagarba žmogui, kinta kultūros lygis. Skaitoma ir žiūrima tik tai, kas yra įdomu. Bulvarinės laidos bei leidiniai išstumia kultūrinės laidas, knygas iš visuomenės gyvenimo, o ypač iš jaunų žmonių, vaikų ir paauglių tarpo. Formuojasi „kultūriniai kultai“, kuriuose vaizduojamas nuogas žmogaus kūnas, nebelieka nieko intymaus, savito. Ypač televizijoje pastebima nuogo žmogaus, ypač moters, dominavimas. Vaizduojama kultūra, jeigu ją galima taip pavadinti, yra tiesiog vartojamoji prekė.

Pramoginė – komercinė funkcija užima daugiausiai vietos ir laiko. Ši funkcija skiriama žmonių laisvalaikiui, poilsiui ir pramogai.³⁷ Siekiama visuomenei pateikti tai, kas įdomu, aktualu, patrauklu, didinant informavimo priemonės populiarumą, keliant reitingus. Įvairios pramoginės laidos, straipsniai neauklėja visuomenės, ypač vaikų, kurie visa tai, ką mato, priima kaip neabejotiną tiesą, o padeda atsipalaiduoti, atitrūkti nuo kasdienių darbų. Pastebima, kad tokio pobūdžio laidos, straipsniai yra kur kas populiareni už kultūrinio pobūdžio. Pramoginio pobūdžio kūriniai paprastai būna intriguojantys, patrauklūs, sensacinio arba nuotykinio pobūdžio – tai yra įvairios užduotys skaitytojui, klausytojui, žiūrovui, viktorinos, kryžiažodžiai, loginiai žaidimai, humoras (*Žurnalistikos enciklopedija*, 1997, p.398). Žurnalistų darbas patrauklesnis ir kūrybingesnis, kai jam sudarytos sąlygos rengti įvairaus pobūdžio, įvairias funkcijas atliekančius kūrinius, kad jis galėtų laisvai disponuoti savo žiniomis, sukaupta patirtimi ir talentu, pateikti visuomenei operatyvią, objektyvią, tikslią ir vertingą informaciją.³⁸ Siekiant išlaikyti bei pritraukti kuo didesnę skaitytojų, klausytojų auditoriją svarbu pateikti tai, kas įdomu, linksma, leidžia atsipalaiduoti, bet neįpareigoja mąstyti ir analizuoti. Pramoginė komercinė funkcija dažnai atliekama perdėtai, persodrinant visuomenę vien tik pramogai skirtais žiniasklaidos „produktais“, kurie daugeliu atvejų yra beprasmiški ar „tušti“.

Žiniasklaida neproporcingai atlikdama žurnalistikos funkcijas, parodo visuomenės informavimo priemonių nebrandumą, nekokybiškumą. Pramoginė komercinė funkcija šiuolaikinėse visuomenės informavimo priemonėse užima per daug vietos ir laiko. Stebėtina, kad netgi svarbūs visuomenei įvykiai šiuolaikinėje žiniasklaidoje pateikiami juoko forma. Akcentuojami ne visiškai tie dalykai, kurie turėtų būti akcentuojami.

Lietuvoje vyrauja problema – žiniasklaidos negebėjimas tinkamai vykdyti žurnalistikos funkcijų. Komercinė – pramoginė funkcija yra viena iš vyraujančių. Žurnalistikos funkcijos šiuolaikinėje žiniasklaidoje vykdomos ne proporcingai. Pastebima ne tik žiniasklaidos, bet ir vartotojų kaltė. Informacija pateikiama taip, kaip vartotojai pageidauja. Akivaizdus įrodymas – pramoginių laidų reitingai, palyginus su kultūrinių laidų reitingais (Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007, p. 25). Visuomenė atitrūksta nuo kultūros, kurią pradedama suprantama iškreiptai. Žiniasklaida - vienas iš svarbiausių visuomenės egzistavimo veiksnių. Visuomenės informavimo priemonės turi ugdyti visuomenę, o ne kelti reitingus tik dėl komercijos. Pažymėtina, kad žiniasklaida vis labiau bulvarėja, vulgarėja, todėl vis labiau mažėja informacijos kultūrinėmis ir auklėjamosiomis temomis. Anot L. Meškauskaitės (2004), „Žiniasklaida, kuri nuolat pabrėžia savo demokratinę prigimtį bei pagrindinę funkciją – tiesiogiai informuoti piliečius apie padėtį šalyje ir pasaulyje, vis dėlto iš esmės būdama pelno siekianti institucija,

³⁷ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 398.

³⁸ Urbonas V. Žurnalistikos pagrindai: vadovėlis. Vilnius, 1992. P.78.

lengvai naudojasi savo išskirtine padėtimi visuomenės informavimo srityje ir teikia informaciją, kartu siekdama svarbiausio savo komercinio tikslo, t.y. didesnio pelno.“ (p.10).

Taigi pagrįstai galima teigti, kad žiniasklaida yra socialinė institucija, įgyvendindama savo misiją demokratinėje visuomenėje atlieka ne tik informacijos skleidėjos bet ir aiškintojos, auklėtojos, kultūros formuotojos bei „linksmintojos“ vaidmenį. Pastebima akivaizdi žiniasklaidos problema – negebėjimas proporcingai atlikti savo funkcijų. Kaip vieną iš galimų problemų galima išskirti pačią visuomenę, kuri vis didesnę ir didesnę dėmesį skiria pramogai, laisvalaikiui, bet ne kultūrai ar aktualiai informacijai perduoti. Žiniasklaida skelbia tokią informaciją, kokios „reikalauja“ jų vartotojai, tai yra visuomenė.

Analizuodami žiniasklaidos bei visuomenės santykį, žiniasklaidos tyrėjai bando atsakyti į vieną iš svarbiausių klausimų: „ar žiniasklaida yra tokia, kokią ją nori matyti visuomenė, kitaip tariant, ar žiniasklaida atsižvelgia, prisitaiko prie auditorijos poreikių, ar kaip tik skaitytojas, žiūrovas ir klausytojas toleruoja, taikosi su tuo, ką gauna iš spaudos ir eterio, ir jokios įtakos žiniasklaidos turiniui neturi“³⁹. Labai dažnai atsakoma tiesiog paprastai: vartotojas gauna tai, ko nori, o jeigu kažkas nebūtų priimtina, jie tiesiog nežiūrėtų televizijos, neskaitytų laikraščių ir pan. L. Nevinskaitė (2006) teigia, kad dažnai žiniasklaidos vartotojų elgesį nulemia rutina ir įpročiai, dažnai vartotojai, rinkdamiesi ką skaityti, didelį dėmesį skiria kainai (kaip pastebima bulvariniai leidiniai yra kur kas pigesni už kitus). Svarbu atkreipti dėmesį, kad dalis vartotojų nemato jiems priimtino pasirinkimo tarp dabartinių žiniasklaidos priemonių, tuo tarpu žiniasklaida į auditoriją neatsižvelgia, jiems pakanka tenkinti mažiausiai išsilavinusios auditorijos dalies poreikius. Anot L. Nevinskaitės (2006), „taip yra todėl, kad žiniasklaida pakankamai gerai išsilaiko iš užsakomųjų straipsnių bei reklamos“.(p.197).

1.2. Visuomenės informavimo teisės samprata

Žiniasklaida atlikdama vieną iš savo svarbiausių funkcijų – informacinę funkciją, užtikrina vieną iš pagrindinių žmogaus teisių – teisę į informaciją. Teisė – tai valstybės valdžios nustatytų ar sankcionuotų taisyklių, draudimų, leidimų, įsipareigojimų, skatinimo priemonių ir bausmių visuma.⁴⁰ Teisė į informaciją yra susijusi su siekiu sukurti atvirą, atskaitingą visuomenei valstybės valdžią, kuri yra demokratinės valstybės pagrindas bei jos tinkamas įgyvendinimas turėtų padėti asmeniui realizuoti ir kitas teises, tarp jų socialines, ekonomines bei kultūrinės. (T. Birmontienė, 2001, p. 91).

Teisė į informaciją yra vėliau susiformavusi teisė. Ji buvo deklaruota 1789 m. Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijoje, ji reglamentuota ir 1948m. Jungtinių Tautų Organizacijos Visuotinėje Žmogaus Teisių

³⁹ Nastavičius M. Žiniasklaidos vertybių nykimas: kas užima etikos, kokybės ir tiesos vietą? Vilnius, 2008. P. 107.

⁴⁰ Urbonas V. Žurnalistikos pagrindai: vadovėlis. Vilnius, 1992. P.91.

Deklaracijoje, 1950m. priimta Europos žmogaus teisių konvencijoje.⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teisė į informaciją yra formuojama bendrais principais. 25 Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴² straipsnyje 1 dalyje akcentuojama, kad kiekvienas žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir laisvai juos reikšti. Minėto straipsnio 2 dalyje nustatoma, kad kiekvienam žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Šiame Konstitucijos straipsnyje akcentuojama saviraiškos ir teisės į informaciją teisė. Jos negali būti kitaip ribojamos, kaip tik įstatymų numatyta tvarka.

Teisę į informaciją reglamentuoja ne tik minėtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnis, bet ir kiti įstatymai, pavyzdžiui, Visuomenės informavimo įstatymas⁴³, Teisės gauti informaciją iš savivaldybės įstaigų įstatymas⁴⁴, Asmens duomenų teisinis apsaugos įstatymas⁴⁵. Teisė į informaciją reglamentuojama įvairiais aspektais.

Visuomenės informavimo teisė apibrėžiama kaip visuma objektinės teisės normų, reguliuojančių su viešosios informacijos rinkimu, rengimu, skelbimu ir platinimu susijusius visuomeninius santykius.⁴⁶

L. Meškauskaitė išskiria šiuos septynis visuomenės informavimo principus:

- 1) asmens teisių prioriteto prieš valstybę,
- 2) saviraiškos laisvės,
- 3) teisės į teisingą informaciją,
- 4) žalingos informacijos draudimo bei ribojimo,
- 5) atsakomybės,
- 6) nuomonių įvairovės (arba pliuralizmo) ir,
- 7) teisingumo.⁴⁷

Visi šie principai yra grindžiami Lietuvos Respublikos Konstitucija bei jos atitinkamais straipsniais. Saviraiškos laisvės ir žalingos informacijos draudimo bei ribojimo principai išvedami iš Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintos kiekvieno žmogaus teisės turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti bei nuostatos, jog laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę ar ginti konstitucinę santvarką.

⁴¹ Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001.P. 5.

⁴² Valstybės žinios, 1995. Nr.33.

⁴³ Valstybės žinios. 1996. Nr. 71.

⁴⁴ Valstybės žinios, 2000. Nr.10 – 236.

⁴⁵ Valstybės žinios, 1996. Nr.63 – 1479.

⁴⁶ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P. 22.

⁴⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P. 35.

Atsakomybės principui išvesti taip pat pagrindas yra Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinamą su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Nuomonių įvairovės (arba pliuralizmo) principas yra išvedamas iš Konstitucijos 44 straipsnyje įtvirtintos masinės informacijos cenzūros draudimo bei draudimo valstybei, politinėms partijoms, politinėms ir visuomeninėms organizacijoms, kitoms institucijoms ar asmenims monopolizuoti masinės informacijos priemones. Pliuralizmas suprantamas kaip egzistuojantys keli vienas nuo kito nepriklausomi, tarpusavyje prieštaraujantys arba vienas kitą atmetantys požiūriai į tuos pačius reiškinius.⁴⁸

Visuomenės informavimo teisės formavimąsi paspartino didėjantis žiniasklaidos (spaudos bei televizijos) vaidmuo mūsų gyvenime, sparčiai besikuriančios naujos informacinės technologijos bei siekis sukurti informacinę visuomenę.(A.Čaplinas, 1999).

Teisė gauti įvairią informaciją negali būti vieno arba keleto asmenų teisė. Tai taptų tarsi privilegija. Teisė į informaciją apima keletą sričių:

- gauti informaciją,
- susipažinti su informacija,
- susipažinti su informacija apie save – savo sveikatą,
- būti apsaugotam nuo informacijos neteisėto paskleidimo. (T. Birmontienė, 2001, p.7).

Ši teisė, anot T. Birmontienės (2001), „patenkina ne tik individo poreikius, bet ir sudaro galimybes įgyvendinti tokią svarbią politinę teisę – teisę dalyvauti valdant savo šalį.“ (p.7-8). Teisės į informaciją esmė yra ta, kad informacija yra prieinama visai visuomenei, tai yra politikams ir kitiems pareigūnams, parlamento nariams, plačiajai visuomenei ir visuomenės informavimo priemonėms. Visuomenės informavimo priemonės šiuo atžvilgiu turėtų užiti svarbiausią vietą gautą informaciją pateikti visuomenei, atlikdamos anksčiau minėtas savo funkcijas. Šiuolaikinės visuomenės informavimo priemonės susiduria su keletu problemų:

- Viena iš jų informacijos ribojimu. Tai yra informacijos neprieinamumas (ko neturėtų būti), jos slėpimas nuo visuomenės.
- Antroji problema – visuomenės informavimo priemonių negebėjimu atskirti faktų nuo nuomonės bei požiūrio.

Pasak T. Birmontienės (2001), „jeigu kalbame apie faktus, tai suponuoja teisę žinoti tiesą, o tai įpareigoja perduoti tokią informaciją tiksliai ir aiškiai ją pateikti.“ (p. 9). Nuomonė, požiūris – tai yra

⁴⁸ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius, 2004. P. 351.

asmeninis kiekvieno žmogaus reikalas, to pateikti kaip informacijos, visuomenės informavimo priemonėms nedera. Dažnas nuomonę priima kaip faktą neabejotiną tiesą.

Žmogaus teisės yra skiriamos į dvi grupes. Vienos iš jų yra absoliučiai neribojamos (teisė į gyvybę, teisė nebūti kankinamam ar žalojamam, teisė nebūti vergijoje, ir pan.), kitos teisės gali būti ribojamos (T. Birmontienė, 2001). Teisė gauti informaciją yra viena iš žmogaus teisių, kuri kai kuriais atvejais gali būti ribojama. Ribojimas gali būti nustatytas tik įstatymu, kuris yra viešai paskelbtas bei aiškiai suformuluotas. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos⁴⁹ 10 straipsnyje 2 dalyje suformuluoti kriterijai, kada žmogaus teisės gali būti ribojamos: „užtikrinant valstybės saugumą, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesus, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmogaus sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisinės valdžios autoritetui ir nešališkai garantuoti“⁵⁰. Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁵¹ 25 straipsnio 3 dalyje taip pat pabrėžiama, kad ribojimas galimas tik įstatymu, 125 straipsnyje numatyta, kad įvedus karo ar nepaprastąją padėtį, teisė į informaciją taip pat gali būti laikinai ribojama .

Teisės į informaciją ribojimo koncepcija formuojama ne tik Lietuvos, bet ir tarptautinėje teisėje. Ši koncepcija yra labai svarbi, sudarant sąlygas tinkamai įgyvendinti žmogaus teises. (T. Birmontienė, 2001, p.12).

Apibendrinant galima teigti, kad teisė į informaciją yra kiekvieno žmogaus teisė ir tik įstatymu ji gali būti ribojama. Teisė į informaciją bei saviraiškos teisė yra vienos pagrindinių žmogaus teisių. Visuomenės informavimo priemonės, pateikdamos informaciją, didesnę dėmesį turėtų skirti žmogaus teisėms užtikrinti bei įgyvendinimui. Teisė į informaciją visuomenės informavimo priemonių atžvilgiu neįpareigoja teikti nuomonės bei požiūrio. Dažnas reiškinys, kad vietoj informacijos visuomenei pateikiamas apibendrinimas ar suformuluojama nuomonė.

Žmogaus teisė į informaciją reglamentuojama tiek valstybiniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Lietuvoje ši teisė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose teisės aktuose.

1.3. Žiniasklaidos edukacinės galimybės šiuolaikinėje visuomenėje samprata

Edukacija – (lot. *educatio*), auklėjimas, lavinimas ir švietimas.⁵² Žiniasklaida informuodama visuomenę, kartu atlieka edukacines funkcijas – auklėja, lavina ir šviečia. Auklėjimas – procesas, kai

⁴⁹ Valstybės žinios, 1995. Nr. 40.

⁵⁰ Atviras Lietuvos fondo žurnalistikos centras. Žurnalistikos laisvė ir atsakomybė. Europos Tarybos dokumentai dėl visuomenės informavimo priemonių. Vilnius, 1996. P. 7.

⁵¹ Valstybės žinios, 1995. Nr.33.

⁵² Tarptautiniu žodžių žodynas. Vilnius, 2008. P. 188.

vyksta asmenybės santykių su aplinka, darbu ir savimi formavimas ir brendimas.⁵³ Lavinimas pasak V. Jakavičiaus (1998), „žmogaus fizinės, psichinės plėtros skatinimas.“ (p.11). Šveitimas – žmogaus socialinės patirties kaupimas, skatinant elgtis ir pasaulį vertinti taip, kaip siūlo šviečiantysis.⁵⁴ Pasak V. Urbono (2003), „žiniasklaida nuolat plečia visuomenės narių žinių akiratį, aktyviai reiškia ir formuoja viešąją nuomonę, ugdo žmonių vertybines orientacijas, veikia jų nuotaikas ir įsitikinimus, elgesį ir pasaulėžiūrą.“ (p.11).

Nuo senų laikų žiniasklaida buvo viena iš pagrindinių informacijos sklaidėjų. Šiuolaikinėje visuomenėje ji užima labai svarbią vietą. Tai yra pagrindinė informacijos sklaidėja, kuria daugelis visuomenės narių pasitiki. Nepaisant to, kad pastaruosius šešerius septynerius metus pasitikėjimas žiniasklaida smuko maždaug per pusę, tačiau jis vis dar išlieka aukštas. Statistiniai duomenys parodo, kad 2008m. žiniasklaida pasitikėjo net 52 % Lietuvos gyventojų.⁵⁵

Žiniasklaidos įtaka visuomenei neapsiriboja vien tik visuomenės informavimu apie jai aktualias problemas. Ji gali būti ne tik informavimo, bet ir socializavimo institucija, nes turi „galimybę formuoti socialinius vaidmenis ir stereotipus tarp tų socialinių grupių, kurių socialinės nuostatos dar nėra susiformavusios“⁵⁶. Žiniasklaidos priemonės, į kurias nuolat kreipiasi žmonės, atidžiai stebi ir analizuoja įvairių institucijų veiklą, atskleidžia ir kritikuoja jų darbo trūkumus bei tarpusavio santykius, yra nuolatinės tarpininkės tarp visuomenės narių ir kitų trijų valdžių – įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės.⁵⁷

Žiniasklaida šiuolaikinėje visuomenėje tampa žmogaus pagalbininke apdorojant informaciją. Ryškėja problema, kad per didelis informacijos kiekis žiniasklaidai sudaro sąlygas informaciją pateikti kaip vartojimo produktą. Gausybėje informacijos ieškome ir gauname ne tai, ko ieškome ir ko reikia, o tai, kas labiau nušviesta ir gražiau pasiūlyta.⁵⁸ Informacijos vartojimas tampa kasdieniu reiškiniu mūsų gyvenime, pamažu tapdamas gyvybiškai svarbiu poreikiu, be kurio negalėtume išgyventi bei konkuruoti šiuolaikinėje visuomenėje.

Visuomenė tampa priklausoma nuo visuomenės informavimo priemonių. Visuomenės informavimo priemonės, turėdamos didelį visuomenės palaikymą, gali reikšti idėjų bei nuomonių įvairovę, netrukdomai skelbti bei keisti informaciją, tuo pačiu turėdamos įtaką visuomenės gyvenimui. Viena iš svarbiausių žiniasklaidos veiklos sričių – yra šviesti visuomenę. Anot A. Nugaraitės (1996), visuomenės informavimo priemonėse visuomenei pateikiamos žinios padeda sutapatinti, atsirinkti,

⁵³ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007. P. 30.

⁵⁴ Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėda, 1998. P.10.

⁵⁵ Eurobarometras 69. Visuomenės nuomonė Europos Sąjungoje (www.europa.eu). Prisijungimo laikas 2009-04-20.

⁵⁶ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 130.

⁵⁷ Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistema. Vilnius, 2003. P.11.

⁵⁸ Bielinis L. Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštarą komunikacinė simbiozė. Vilnius, 2005. P. 7.

įvertinti per įvairias visuomenės informavimo priemonės gaunamą informaciją, kuri neretai būna prieštaringa ir reikalauja iš žmogaus daugiau pastangų ieškant optimalaus sprendimo. Švietimas šiuolaikinėje žiniasklaidoje yra sąmoningai ribotas, nukreiptas tam tikra palankia kryptimi, dažniausiai orientuotas į pelną. Informacija dažnai pateikiama iš vieno šaltinio, kuris įvardijamas kaip ekspertų nuomonė, atitinkamai interpretuojama, bei pateikiama visuomenei jau suformuota nuomonė. Pastebima tendencija, kad pateikiama informacija yra labiau neigiama, negu teigiama. Informacijos monopolizavimas, kai tam tikrais tikslais ribojama informacija, bei jos turinys, suvaržo ne tik asmens laisvę, bet ir teisę rinktis, yra ypač kenksmingas visuomenei.⁵⁹ Švietimas vyksta viena palankia linkme. Sąmoningai formuojama tam tikra visuomenės nuomonė.

Auklėjamosios veiklos šiuolaikinėje žiniasklaidoje apstu. Ypač vaikų, nepilnamečių auditorija turi iš ko pasimokyti agresyvaus elgesio, žudymo meno bei smurto. Nuolatos demontuojamas smurtas tampa natūraliu reiškiniu. Žiniasklaidos tik iš dalies vykdoma auklėjamoji funkcija, neigiamai veikia visuomenę bei sukelia tam tikras pasekmes. Spaudos laisvė, priešingai dabartinei situacijai, sudaro sąlygas tinkama linkme auklėti visuomenę. Gaunama informacija ne tik informuoja visuomenės narius, bet ir formuoja visuomenę. Galingu įrankiu virsta žmonių pasitikėjimas žiniasklaida bei jos skelbiama informacija.

Šiuolaikinė žiniasklaida vis dažniau linksta į komerciją, užmiršdamas savo funkcijas, tikslus bei pamindama savo vertybes. Populiarumo vaikymasis, bei reitingų kėlimas visuomenės atžvilgiu yra nedemokratiškas. Kritikai vieningai sutinka, kad pavyzdžiui televizijos kanalų tinkleliai vis labiau bulvariškėja.⁶⁰

Pastaruoju metu žiniasklaida atlieka visuomenės „linksmintojos“ vaidmenį. Edukacinės funkcijos nebetenka prasmės. Dažnai straipsniuose, televizijos laidose matome lėkštas sensacijas, dirbtinį dramatiškumą bei nuolat ašarojantį emocionalumą.⁶¹ Pasak L. Bielinio (2005) paprastai eiliniam žmogui pagrindiniu argumentu tampa teiginys: jeigu tai mačiau televizijos laidoje, vadinasi, tai yra tiesa, naiviai mano, kad pamatytas vaizdas negali būti netiesa. Svarbu pabrėžti tai, kad anot žurnalistų etikos inspektoriaus R. Gudaičio (2008), Lietuvos televizijos orientuojasi į “infantiliškumą, neišsilavinusių, nesubrendusių žmonių lygį“(p.9).

Demokratinėje visuomenėje visuomenės informavimo priemonės yra labai svarbios. Pasak L. Meškauskaitės (2004), „jos šiandieną gali ne tik suformuoti vienokią ar kitokią nuomonę, bet kartais tapti ne vien auklėjimo, bet ir asmenybės žalojimo priemonėmis.“ (p.11). Visuomenės informavimo priemonių tapimas verslu, pamynimas vertybių, moralės, neigiamai veikia visuomenę, ypač vaikus bei paauglius.

⁵⁹ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P 80.

⁶⁰ Nastavičius M. Žiniasklaidos vertybių nykimas: kas užima etikos, kokybės ir tiesos vietą? Vilnius, 2008. P. 109.

⁶¹ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P 82.

Abejotinais tikslais sukurti „švietėjiški“ animaciniai filmukai vaikams moko blogio, vaizduojama jėga bei smurtas kito atžvilgiu.

Apibendrinant, galima teigti, kad žiniasklaida šiuolaikinėje visuomenėje užima „patogią“ poziciją. Lengvai naudodamasi savo išskirtine padėtimi, netikslingai vykdo edukacines funkcijas: auklėjimą, švietimą, lavinimą. Žiniasklaidos veiklos bei įtakos ribos yra labai plačios, pastebima labiau neigiama negu teigiama įtaka visuomenei. Pasitikėjimas žiniasklaida kaip vieninteliu informacijos šaltiniu, praplečia edukacinių galimybių ribas, deja galimybės naudojamos labiau komerciniams tikslams, o ne visuomenės gėrio labui. Ypač, netinkamai vykdomos edukacinės funkcijos, didelę įtaką turi vaikams, paaugliams, kurie tai, ką pamato arba išgirsta žiniasklaidoje laiko už neginčijamą tiesą. Pasak L. Nevinskaitės (2006), „žiniasklaida neužsiimdama publikos ugdymu, praranda galimybę plėsti aukštesnį rinkos segmentą“. (p.197). Galbūt žiniasklaida ir nėra suinteresuota vykdyti edukacinių funkcijų?

Kaip teigia M. McLuhanas (2003), „mes tampame tuo į ką žiūrime“. (p.37). Lietuvoje pastebima aiški problema, visuomenė pripranta prie žiniasklaidoje gaunamos informacijos kokybės, o jeigu ir kas nors yra nepatenkinti, nepritaria tokios informacijos skelbimui žiniasklaidoje dažnai nepasitenkinimą išreiškia individualiai, nekeldami šio klausimo viešai.

1.4. Žiniasklaidos poveikio samprata

Poveikis pabrėžiamas kai išorės veiksnių reikšimosi padarinys vidiniam individo gyvenimui (procesui, savybei ar būsenai).⁶² L. Jovaiša (2007) teigia, kad poveikis ne visada išryškėja tuoj pat, jis gali būti ilgai perdirbamas, kol įsisąmoninamas, išgyvenamas, išreiškiamas.

Šiuolaikinė žiniasklaida užima svarbų vaidmenį kiekvieno visuomenės nario gyvenime. Jos pozicijos yra pakankamai tvirtos, įtaka visuomenei yra sunkiai paneigiama. Žiniasklaidą aprašantys tyrėjai (A.Nugaraitė, E.E. Denis ir kt.) pastebi, kad žiniasklaida labiau formuoja visuomenės požiūrį, o ne informuoja visuomenę. Pastebimas žiniasklaidos ekonominis suinteresuotumas, siekis tapti lydere, neatsižvelgiant į tai, kokią įtaką skleidžiama informacija turi visuomenei. Pakankamai didelis pasitikėjimas žiniasklaida sudaro jai sąlygas visapusiškai paveikti visuomenę. Žiniasklaida nurodo žmonėms, kas šiuo metu yra aktualu, svarbu, „priversdama“ juos apie tai galvoti. Pateikiama tik tam tikra informacija, susikoncentruojama ties tam tikromis temomis. Kasdienės ir aktualios problemos žiniasklaidoje retai tere gvildenamos. Akcentuojami daugiausiai politiniai skandalai ir kriminalai. Pastebima, kad Lietuvos žiniasklaidą labiau domina neigiamo pobūdžio naujienos. Dažnai kartojamos žinios, naujienos stiprina jų poveikį. V. Pruskus (2004) teigia, kad žiniasklaida ne tik kontroliuoja

⁶² Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007. P. 226.

socialinę tikrovę, bet ir yra pagrindinis socialinių normų, taisyklių ir elgesio modelių šaltinis. Kiekvienas pilietis klausydamas radijo, skaitydamas laikraščius ar dienraščius bei žiūrėdamas televiziją atranda savo pasaulėžiūros pagrindą. Visuomenė nėra atspindima žiniasklaidoje, o priešingai ji turi derintis prie to, ką randa žiniasklaidoje. Visuomenės informacijos pranešimai neišvengiamai formuoja socializacijos agentą.⁶³ Žiniasklaida augina, brandina ir ugdo sau palankią auditoriją, kuri laikui bėgant patikės viskuo, taps priklausoma, seks informaciją ir naujienas, uždirbs pinigus bei kels reitingus.

Žiniasklaida atlikdama savo vaidmenis, kurių yra skiriama trys: informacinis, pramoginis bei ugdomasis, nepakankamai dėmesio skiria ugdomajam vaidmeniui atlikti. Nepaisant to, kad laisva žiniasklaida Lietuvoje vykdo pilietinio ugdymo funkciją, nemažai jos daliai gerokai kliudo troškimas uždirbti didelius pinigus moralės sąskaita.⁶⁴

Analizuojant žiniasklaidos poveikį visuomenei didelis dėmesys skiriamas nepilnamečiams. Anot R.Gudaičio (2004), „nepilnamečių vystymuisi neigiamą įtaką, poveikį daranti viešoji informacija peržengia ribas“. (p.19). Kaip rodo tyrimai, poveikis gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas arba netgi pavojingas. Amerikoje atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad nekaltas kompiuterinis žaidimas padiktavo ypatingai žiauraus nusikaltimo scenarijų, kurį įvykdė paaugliai.⁶⁵ Paauglius vis labiau siekiama įtraukti į audiovizualinius projektus, kurių sąmonė ir suvokimas orientuojasi į seksą, prekybą kūnu ir jausmais, pinigus, prievartos ir jėgos kultą. Paauglius, kaip rodo tyrimai, domina įvairūs „realybės šou“ rodomi per televiziją. Dažnas iš jų nori dalyvauti tokiuose šou, pamindamas visas savo teises, vien tik dėl laikinos šlovės bei pinigų, kurie siūlomi kaip prizas. (R.Gudaitis, 2004, p.19).

Nuolat rodomas smurtas per televiziją, agresija paaugliams tampa artimu kultūrinio kultu. Stebint ekraną yra mokomasi žiauraus elgesio, susitapatinama su personažais, šis pasaulis tampa realiu, kuriame dažnai net būtina žudyti. Dažnas žiaurių veiksmų stebėjimas anot A. Monkevičiaus (2004), „sumažina individo jautrumo slenkstį žiaurumui ir padidina abejingumą matomai agresijai.“ (p. 35). Paaugliai žiaurumą ima suvokti kaip mažiau negatyvų. Žiauraus elgesio „reklamavimas“ per televiziją sukelia paaugliams norą analogiškai modeliuoti savo elgesį bei įgyvendinti pasąmoninį troškimą tapti „herojais“. Neatsargus žiniasklaidos negatyvių reiškinių pateikimas bei interpretavimas, negatyviai keičia paauglio santykį su pasauliu bei pačiu savimi.

Žiniasklaida yra viena iš paauglių agresijos, nusikalstamumo, ankstyvo seksualumo priežasčių. Smulkiai aprašomos savižudybės, nusikaltimai, erotinės nuotraukos bei straipsniai neigiamai veikia ir

⁶³ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 100.

⁶⁴ Gudaitis R. Pagarba žmogaus teisėms – svarbi demokratinės žiniasklaidos sąlyga. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. Vilnius, 2004. P.19.

⁶⁵ Astra L. Vaikų ir jaunimo teisių apsauga žiniasklaidoje. Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Vilnius, 2001. P.27.

žaloja paauglių psichiką. Įvairių autorių, pavyzdžiui, A. Dobrynino, D. Gauntletto ir kt. nuomonė apie neigiamą žiniasklaidos įtaką paaugliams skiriasi. Vieni jų teigia, kad labiau šeima, paauglių artimiausia aplinka lemia elgesį, tačiau žiniasklaida vis gi nurodoma, kaip viena iš priežasčių.

Apibendrinant galima teigti, kad visuomenės informavimo priemonės vienokiu ar kitokiu būdu turi įtakos visuomenei. Poveikis pastebimas ne tik suaugusių, bet ir vaikų auditorijai. Manytina, kad pasireiškia labiau neigiamas, o ne teigiamas poveikis. Žiniasklaidos buvimas „lydere“ visuomenės informavimo srityje sudaro jai palankias sąlygas tikslingai veikti visuomenę, tai yra „auginti sau palankią auditoriją“. Ekonominis suinteresuotumas skatina ne informuoti, o formuoti visuomenės nuomonę. Stebimas vis labiau didėjantis neigiamas poveikis vaikams ir paaugliams. Įvairių autorių nuomonė apie žiniasklaidos poveikį vaikams ir paaugliams skiriasi. Vieni jų teigia, kad žiniasklaida nėra viena iš neigiamą įtaką darančių veiksnių, kiti teigia, kad būtent žiniasklaida yra viena iš pagrindinių neigiamą įtaką darančių veiksnių.

2. ŽINIASKLAIDOS VEIKIMO LIETUVOJE TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Lietuvoje, kaip ir kiekvienoje tiesinėje valstybėje, žiniasklaidos veiklą reglamentuoja daugelis įstatymų. Vieni jų gina vartotojų teises, kiti - žiniasklaidos darbuotojų teises. Žiniasklaidos veiklą Lietuvoje reglamentuoja šie teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas⁶⁶, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas⁶⁷, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas⁶⁸, Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas⁶⁹, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas⁷⁰, Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas⁷¹ ir kiti teisės aktai. Svarbiausi iš jų yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas.

Lietuva yra demokratinė valstybė, todėl laisvas ir visuotinis keitimasis informacija, nevaržomas jos skleidimas yra ypač svarbus demokratinių procesų veiksnys. Deja, teisės aktai yra neretai pažeidžiami.

Šioje dalyje plačiau panagrinėsime žiniasklaidos teisinį reglamentavimą Lietuvoje bei žiniasklaidos savireguliacijos ypatumus.

2.1. Žiniasklaidos teisinis reglamentavimas

Šiuolaikinėje visuomenėje propaguojamas informacinės visuomenės modelis. Naujos technologijos leidžia nevaržomai rasti reikiamą informaciją visame pasaulyje, bendrauti tarpusavyje bei atlikti visus būtinus darbus vienu mygtuko paspaudimu. Iškyla būtinybė spręsti jų bei tradicinės žiniasklaidos teisinio reglamentavimo klausimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucija yra aukščiausių teisinių galių turintis Lietuvos Respublikos įstatymas, kuriuo privalo remtis kiekvienas žiniasklaidos atstovas. Šis įstatymas reglamentuoja laisvą asmens informacijos skleidimą, privataus gyvenimo neliečiamumą, orumą, apibrėžia kitas asmens prigimtines laisves ir teises, taip pat pareigas. Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalis skelbia, kad „laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija“. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 44 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta informacijos cenzūros draudimas, bei

⁶⁶ Valstybės žinios, 2000. Nr. 74.

⁶⁷ Valstybės žinios, 1997. Nr. 118.

⁶⁸ Valstybės žinios, 2000. Nr. 89.

⁶⁹ Valstybės žinios, 2002. Nr. 91.

⁷⁰ Valstybės žinios. 1996. Nr. 71.

⁷¹ Lietuvos žurnalistų sąjunga (www.lzs.lt). Prisijungimo laikas 2009-04-16

2 dalyje įtvirtinta masinės informacijos priemonių monopolizavimo draudimas – yra pagrindinės (taip pat ir žodžio laisvė) laisvosios žiniasklaidos egzistavimo sąlygos.

Žmogaus pagrindinė laisvės ir teisės apibrėžiamos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje⁷². Šios konvencijos nuostatomis taip pat privalo remtis kiekvienas žiniasklaidos atstovas savo darbe.

Vienas iš svarbiausių teisės aktų, reglamentuojančių visuomenės informavimo priemonių veiklą, yra Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, kuris įteisino žiniasklaidos nepriklausomumą bei atsakomybę. Šis įstatymas nurodo „viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo, ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę“⁷³. Šiame įstatyme taip pat įvardytos viešosios informacijos rengėjų, platintojų, jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė. Šio įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinti pagrindiniai visuomenės informavimo principai⁷⁴, kuriais privalo remtis kiekvienas viešosios informacijos rengėjas, skleidėjas, leidėjas, žurnalistas. Pabrėžiama, kad privaloma vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija bei kitais įstatymais, kuriuose įtvirtinta informacijos laisvė.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalis reikalauja, kad viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai. Nustatyta, kad negalima platinti tikrovės neatitinkančios informacijos, šmeižiančios, įžeidžiančios, žeminančios žmogaus orumą⁷⁵ bei kurstančios karą ir nesantaiką⁷⁶. Uždrausta viešosios informacijos cenzūra Lietuvos Respublikoje, „draudžiami bet kokie veiksmai, kuriais siekiama kontroliuoti visuomenės informavimo priemonėse skelbiamos informacijos turinį iki šios informacijos paskelbimo, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus“⁷⁷.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme taip pat įtvirtinta nepilnamečių apsauga viešosios informacijos srityje. Šio įstatymo 17 straipsnis 1 dalis skelbia, kad „viešosios informacijos

⁷² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995. Nr. 40.

⁷³ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 1 str. 1 d.

⁷⁴ Tai yra viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygynės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi profesinės etiko snormų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę (3str. 2 d.); viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai (3str. 3 d.) ir kt.

⁷⁵ Tai yra be asmens sutikimo filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus fizinio asmens gyvenamoje patalpoje, fizinio asmens privačioje namų valdoje <.....> (13str. 1.1 d.); filmuoti ir fotografuoti asmenį su aiškiai fiziniais trūkumais be šio asmens sutikimo <.....> (13str. 1.4 d.); filmuoti, fotografuoti vaiką ar daryti jo garso ir vaizdo įrašus be nors vieno iš tėvų, globėjų ar rūpintojų ir paties vaiko sutikimo. Darudžiama naudoti vaikų fotografijas, garso at vaizdo įrašus erotinio, pornografinio ir smurtinio pobūdžio informacijose (13str. 1.5 d.) ir kt.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 19 str. 1.3 d.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 10 str.

leidėjai ir (ar) skleidėjai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio pobūdžio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu“. Nepilnamečių apsauga visuomenės informavimo srityje vis dar išlieka labai aktuali bei dažnai pažeidžiama.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 44 straipsnis skelbia, jog viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai savo veikloje privalo laikytis profesinės etikos normų, kurias nustato Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistikos etikos“, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios viešosios informacijos rengimo bei platinimo, ir šis įstatymas. Prie įstatymo leidėjo nustatytų pareigų galime priskirti 45 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, jog „viešosios informacijos rengėjai ir (ar) platintojai privalo paneigti paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, kuri žemina fizinio asmens garbę ir orumą ar pakenkė teisėtiems juridinio asmens interesams, ypač jo reputacijai“.

Visuomenės informavimo įstatymas yra labai demokratiškas, suteikiantis žurnalistams visišką laisvę. Žurnalistai turi jausti didelę atsakomybę už savo veiksmus, laikytis žurnalistų etikos normų bei pagarbos žmogui principų.

Žiniasklaidos atstovų darbe dažnai išryškėja etikos problemos. „Žurnalistų etika – moralės nuostatos, kurių žurnalistas turėtų laikytis savo profesinėje veikloje. Pagrindinės žurnalistikos etikos funkcijos – ginti žmogų nuo neatsakingumo, asocialių visuomenės informavimo priemonių ir žurnalistų, stiprinti visuomenės pasitikėjimą žurnalistika, saugoti jos prestižą, ginti žurnalistą nuo valdžios ir privačių struktūrų spaudimo daryti tai, kas prieštarauja sąžinei“.⁷⁸

Vienas iš svarbiausių dokumentų, kurio nuostatų privalo laikytis viešosios informacijos rengėjai, platintojai bei žurnalistai savo veikloje, yra Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Šis kodeksas buvo priimtas 1996m., siekiant stiprinti žurnalistų profesijos prestižą ir atsiriboti nuo tų viešosios informacijos rengėjų, kurie toleruoja nesąžiningą žurnalistiką ar negarbingos konkurencijos principus, bei užtikrinti nešališkumą, nepriklausomumą bei teisingumą.⁷⁹ Šis kodeksas buvo priimtas atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintas pagrindines žmogaus teises ir laisves, taip pat visuomenės informavimo bei žurnalistikos principus. Šio kodekso 54 straipsnyje įtvirtinta, kad “žurnalistui draudžiama žeminti ar šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltes“, kodekso 57 straipsnis skelbia, kad „žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo gerbti žmogaus teises ir laisves

⁷⁸ Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997. P. 890.

⁷⁹ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius, 2005 balandžio 15.

net ir tais atvejais, kai asmuo nežino ar nesuvokia savo teisių“. Vaikų gerovės apsauga taip pat pabrėžiama šiame kodekse: „žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai privalo rūpintis vaikų gerove, savo skelbiamojame informacijoje nesukelti vaikams sielvarto ar baimės“⁸⁰. Kiekvienas žurnalistas privalo savo darbe vadovautis šiuo kodeksu, skelbti teisingą informaciją, tikslias žinias bei, svarbiausia atskirti žinias nuo nuomonės, ko šiuolaikiniams žiniasklaidoje vis dar neišvengiama. Nepaisant žurnalistikos etikos principų bei teisinio reglamentavimo Lietuvoje žiniasklaida dažnai orientuojasi į komerciją, greitą praturtėjimą bei populiarumą.

Kitas teisės aktas, reglamentuojantis viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklą, tai Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Šio įstatymo paskirtis apsaugoti nepilnamečio asmens (kaip labiausiai įstatymo saugomo dėl savo amžiaus savybių⁸¹) teisę į saugią aplinką nuo neigiamos informacijos poveikio. Žiniasklaidos atstovai privalo laikytis šiame įstatyme numatytos viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, platinimo be skelbimo tvarkos ir kriterijų, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teisių, pareigų ir atsakomybės (1 str.). Šiame įstatyme aiškiai identifikuojama ir apibrėžiama kenksminga vaiko vystymuisi informacija, bei nustatomi jos naudojimo kriterijai.

Šiame įstatyme labai konkrečiai apibrėžiama informacija, daranči žala nepilnamečių vystymuisi⁸². Minėtą informaciją draudžiama platinti bei tiesiogiai skelbti nepilnamečiams – „jiems siūlyti, perleisti ar kitaip leisti asmeniškai ja naudotis“⁸³. Nesilaikant šio įstatymo viešosios informacijos platintojai, rengėjai bei žurnalistai atsako įstatymų numatyta tvarka (10 str.).

Nepilnamečių apsauga taip pat įtvirtina Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme⁸⁴, kurio 46 straipsnis įtvirtina „draudimą rodyti, parduoti, dovanoti, dauginti ir nuomoti vaikams žaislus, kino filmus, garso ir vaizdo įrašus, literatūrą, laikraščius, žurnalus ir kitus leidinius, kurie

⁸⁰ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 13 str.

⁸¹ Lietuvos Respublikos nepilnamečių nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 2 str.1 d.

⁸² Tai yra informacija, susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu arba vandalizmu: kai detaliam vaizduojamas žmonių, gyvūnų žudymas, žalojimas ar kankinimas, turto naikinimas ar gadinimas, taip pat teigiamai vertinamas smurtas, mėgavimasis prievarta ar žiaurumu (4 str. 1.1 d.); erotinio pobūdžio: kai skatinamas lytinis geismas, rodomas lytinis aktas, jo imitacija ar kitoks seksualinis pasitenkinimas, lytiniai organai, seksualiniai reikmenys (4 str. 1.3 d.); sukelianti baimę ar siaubą (4 str. 1.4 d.); kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas (4 str. 1.6 d.); skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę (4 str. 1.7 d.). Taip pat informacija susijusi su asmens duomenų skelbimu. Siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę (5 str. 1.1 d.); skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę (5 str. 1.2 d.) ir kt.

⁸³ Lietuvos Respublikos nepilnamečių nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 str.1 d.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr.1.

tiesiogiai skatina ar propaguoja karą, žiaurų elgesį, smurtą, pornografiją ar kitaip kenkia vaiko dvasiniam bei doroviniam vystymuisi“⁸⁵.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija⁸⁶ taip pat pabrėžia visuomenės informavimo priemonių svarbą – laidų, skatinančių augimą, tobulėjimą, vystymąsi reikšmę Konvencijos 17 straipsnio A dalis skelbia, kad valstybės dalyvės, siekdamos užtikrinti vaikų gerovę, skatina „masinės informacijos priemonės platinti informaciją ir medžiagą, naudingą vaikui socialiniu ir kultūriniu požiūriu...“.

Pasitaiko atveju, kad visuomenės informavimo priemonės įgyvendindamos savo teisę skleisti informaciją, pažeidžia kitų asmenų teises. Žurnalistai, kaip ir kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis už teisės pažeidimus, padarytus savo darbe, atsako įstatymų numatyta tvarka, t.y. išskirtinės teisinės atsakomybės nėra.⁸⁷ Įvairiais atvejais žurnalistams taikoma administracinė ir baudžiamoji atsakomybė, pavyzdžiui, už šmeižtą ir įžeidimą⁸⁸.

Viešosios informacijos atstovai savo darbe privalo vadovautis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu. Civilinė atsakomybė taikoma už visuomenės informavimo priemonėse pažeistas asmens teises. Šio kodekso II skyriaus 2.24 straipsnyje ginama asmens garbė ir orumas, 2.21, 2.22 straipsniuose ginama asmens teisė į vardą ir atvaizdą, 2.23 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą.

Lietuvos Respublikos administracinių pažeidimų kodekse saugoma piliečių teisės bei laisvės, garbė ir orumas bei sąžiningumas. Šio kodekso 214 straipsnyje numatyta administracinė atsakomybė už kino filmų, videofilmų bei vidzdo programų viešo rodymo, tiražavimo ar platinimo, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo tvarkos pažeidimus. 214 (19) straipsnyje reglamentuota atsakomybė už neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos, kurios skelbimas ir platinimas ribojamas, skelbimo ir platinimo tvarkos ir (ar) neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos reikalavimų pažeidimus, taip pat už neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios draudžiamos skelbti viešosios informacijos, susijusios su asmens duomenų paviešinimu, paskelbimą.

Žiniasklaidos veiklą reglamentuoja ne vienas teisės aktas. Valstybinės kalbos įstatymo⁸⁹ 13 straipsnyje nustatyta, kad „Lietuvoje viešai rodomos audiovizualinės programos, kino filmai turi būti verčiami į valstybinę kalbą arba rodomi su lietuviškais subtitrais, tačiau tai netaikoma mokomiesiems, specialiesiems, proginiams renginiams ir programoms, taip pat Lietuvoje transliuojamoms užsienio valstybių radijo bei televizijos laidoms ir muzikinių kūrinių tekstams“.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr.1.

⁸⁶ Valstybės žinios, 1995. Nr. 60-1501.

⁸⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P.146.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 154 str., 155 str.; Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 str.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Valstybinės kalbos įstatymas. Valstybės žinios, 1995. Nr. 15-344.

Kitas dokumentas Europos konvencija dėl televizijos be sienų⁹⁰, kuriuo privalo remtis žiniasklaidos atstovai. Šios konvencijos tikslas – sukurti sąlygas tarpvalstybiniam televizijos programų transliavimui ir retransliavimui tarp Konvenciją pasirašiusių šalių.⁹¹ Šioje konvencijoje pabrėžiamos transliuotojų pareigos gerbti žmogaus orumą ir pagrindines žmogaus teises⁹².

Žiniasklaidos veiklą taip pat reglamentuoja reklamos įstatymas⁹³. Reklamos įstatymas reglamentuoja nepilnamečių apsaugą nuo žalingo moralinio ir fizinio poveikio⁹⁴, tai pat pabrėžiama žmogaus garbė ir orumas⁹⁵, kurie privalo būti nepažeidžiami reklamoje.

Visuomenės informavimo atstovai privalo puikiai išmanyti teisės aktus bei vadovautis jais savo darbe. Teisės išmanymas leidžia žurnalistams dirbti sąžiningai, nepažeidžiant nei savo, nei aplinkinių teisių. Ypač svarbu, kad žiniasklaidos atstovai rodytų pavyzdį visiems aplinkiniams bei skatintų laikytis įstatymų. Žiniasklaidos atstovai dažnai klysta savo darbe, tačiau griežtai baudžiamas retas. Tam įtakos turi ne tik įstatyminė bazė, bet ir silpna pilietinė visuomenė. Jei žmonės geriau išmanytų savo teises, būtų mažiau ir pažeidimų.⁹⁶

Lietuvos Respublikoje ištis yra nemažai įstatymų, kurie reglamentuoja visuomenės informavimo priemonių veiklą. Išanalizavus žiniasklaidos veiklą reglamentuojančius teisės aktus paaiškėjo, kad tarp jų nėra vienovės. Ką vienas įstatymas leidžia, kitame už tai yra baudžiama. Teisės aktai turi trūkumą – nenumatytos sankcijos už įstatymų nepaisymą.

Visgi svarbiausia žiniasklaidoje – etikos normos. Žiniasklaidos veiklą reglamentuojantys teisės aktai yra gana pozityvūs, atveriantys plačias galimybes visuomenės informavimo priemonėms. Kiekvienas žiniasklaidos atstovas elgdamasis etiškai savo darbe, išvengs daugybės klaidų net ir gerai neišmanydamas įstatymų.

Apibendrinant galima teigti, kad vieni iš svarbiausių žiniasklaidos veiklą reglamentuojantys teisiniai dokumentai yra Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas ir Žurnalistų ir leidėjų

⁹⁰ Europos konvencija dėl televizijos be sienų. Strasbūras, 1898 gegužės 5.

⁹¹ Europos konvencija dėl televizijos be sienų 1 str.

⁹² Tai yra laidos jokia būdu negali: a) būti nepadorios ir ypač turėti pornografijos elementų; b) perdėtai akcentuoti smurtą arba kurstyti rasinę neapykantą (7 str. 1 d.); laidos, kurios galėtų pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam vaikų ir paauglių vystimuisi, neturi būti rodomos tuo metu, kai vaikai ir paaugliai dėl transliacijos ir priėmimo laiko galėtų jas matyti (7 str. 2 d.); transliuotojas užtikrina, kad žinių laidose faktai bei įvykiai būtų pateikiami teisingai ir kad tokios laidos skatintų laisvą nuomonių formavimąsi (7 str. 3 d.).

⁹³ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. Valstybės žinios, 2000. Nr.VIII-1817.

⁹⁴ Tai yra, piktnaudžiauti vaikų pasitikėjimu tėvais, globėjais (rūpintojais), mokytojais ir kitais suaugusiais asmenimis (7 str. 1 d.); tiesiogiai kviesti vaikus daryti poveikį tėvams ar kitiems asmenims, kad šie nupirktų reklamuojamų prekių ar paslaugų, taip pat tiesiogiai skatinti vaikus pirkti prekių ar paslaugų, pasinaudojant jų nepatyrimu ir patikimumu (7 str. 2 d.); formuoti vaikų nuomonę, kad tam tikrų prekių ar paslaugų naudojimas suteiks jiems fizinių, psichinių ar socialinių pranašumų prieš bendraamžius (7 str. 3 d.); nepagrįstai rodyti vaikus, patekusius į situacijas, kurios kelia grėsmę jų sveikatai ir gyvybei (7 str. 4 d.).

⁹⁵ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 4 str. 2 d.

⁹⁶ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 60.

etikos kodeksas. Šiuose teisiniuose dokumentuose įtvirtinti pamatiniai visuomenės informavimo ir žurnalistikos principai, kuriais privalo vadovautis informacijos rengėjai, platintojai bei žurnalistai. Nepilnamečių apsaugai visuomenės informavimo srityje skiriamas didelis dėmesys. Pamatiniai teisiniai dokumentai, reglamentuojantys nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo informacijos poveikio, yra šie: Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija ir kiti.

2.2. Žiniasklaidos savireguliacijos ypatumai

Pasak L. Meškauskaitės (2004), “visuomenės informavimo srityje, kaip ir bet kurioje kitoje demokratinės visuomenės gyvenimo srityje, svarbu ne tik deklaruoti tam tikrus principus ir taisykles, bet ir užtikrinti jų įgyvendinimą.“ (p.162).

Priimtame Visuomenės informavimo įstatyme (1996m.) užfiksuotas spaudos savireguliacijos principas. Priėmus šį įstatymą buvo sukurta žiniasklaidos savireguliacijos institucijų sistema. Visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos ir savitvarkos institucijų sistema yra paremta idėja, kad valstybė, atsisakydama bet kokių valstybinio reguliacijos metodų, visas savo teises deleguoja pačiai visuomenės informavimo sferai – ji pati turi spręsti savo plėtros tendencijas, užtikrinti teisės ir etikos normų laikymąsi.⁹⁷

Remiantis šiuo įstatymu, vietoj visuomenės informavimo priemonių valdybos buvo įkurta Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, taip pat įsteigta Žurnalistų etikos inspektoriaus valstybės pareigūno pareigybė. Visuomenės informavimo priemonės tapo visiškai nepriklausomos nuo valstybės, išskyrus nacionalinį radiją ir televiziją. Niekas nebegali riboti informacijos laisvės.

Šiame skyriuje plačiau pamaginėsime viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklos reglamentavimo ir savitvarkos institucijų paskirtį, veiklą bei kompetencijas.

Pagal Visuomenės informavimo įstatymo V skyriaus 46-51 str. viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklos reglamentavimo ir savitvarkos institucijų sistemą sudaro: valstybės įgaliota visuomenės informavimo srityje – Kultūros ministerija (46 str.) Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (47 str.), Lietuvos radijo ir televizijos komisija (48-49 str.), Žurnalistų etikos inspektorius (50-51str.). Priėmus Visuomenės informavimo įstatymo redakciją 2006m.⁹⁸ išliko toliau pati sistema. Anot L. Meškauskaitės (2004), “ši viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklos reglamentavimo bei savitvarkos institucijų sistema paprastai vadinama savireguliacijos institucijų sistema.“ (p. 163).

⁹⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P.164.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82 – 3254.

2.2.1. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija

Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (47 str.: toliau šiame straipsnyje – Komisija) – viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucija.⁹⁹ Ši komisija nėra atsakinga jokiame valdžios organui. Svarbus šios komisijos nepriklausomumo garantas yra tas, kad ji yra finansuojama Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo lėšomis ir tiesiogiai nepriklauso nuo valstybės valdžios.¹⁰⁰

Visuomenės informavimo įstatyme (1996m.) Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai priskiriamos šios funkcijos:

1) rūpintis žurnalistų profesinės etikos ugdymu; 2) nagrinėti profesinės etikos pažeidimus, kuriuos padarę žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ar jų dalyvių paskirti atsakingi asmenys informuodami visuomenę; 3) priskirti spaudos leidinius, kino ir vaizdo filmus, radijo ir televizijos programas ar laidas pornografinio, erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio VIP kategorijai; 4) prižiūrėti, kaip viešosios informacijos rengėjai ir platintojai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų kino filmų, vaizdo filmų ir vaizdo programų viešo rodymo, tiražavimo ir platinimo, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo, erotinio bei smurtinio pobūdžio spaudinių platinimo tvarkos reikalavimų; 5) prižiūrėti, kaip platinamoje viešoje informacijoje laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą, šmeižtą bei dezinformaciją. (47 str.).

Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projekte (2006m.) Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai priskiriamos šios funkcijos:

1. rūpintis žurnalistų profesinės etikos ugdymu;
2. nagrinėti profesinės etikos pažeidimus, kuriuos padarę žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ar jų dalyvių paskirti atsakingi asmenys informuodami visuomenę;
3. nagrinėti žurnalistų ir viešosios informacijos rengėjų ar leidėjų tarpusavio ginčus dėl Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimų;
4. prižiūrėti, kaip platinant viešąją informaciją laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą (46 str.4 d.).

Naujoji Visuomenės informavimo įstatymo redakcija (2006m) vieną iš Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai priskirtų funkcijų „spaudos leidinius, kino ir vaizdo filmus, radijo ir televizijos programas ar laidas priskirti pornografinio, erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio visuomenės informavimo priemonių kategorijai“ (47 str.) perleido Žurnalistų etikos inspektoriui. Tai pat Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoje nevertojamos pornografinio, erotinio ir smurtinio pobūdžio informacijos sąvokos.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 10 str.

¹⁰⁰ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P.164.

Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija susideda iš 12 narių (47 str. 2 d.)¹⁰¹. Ji savo darbe vadovaujasi reglamentu. (47 str. 8 d.). Komisijos darbą organizuoja jos pirmininkas, kuris renkamas vieneriems metams iš narių tarpo (47 str. 3 d.). Kiti Etikos komisijos nariai renkami trejiems metams iš skirtingų organizacijų.¹⁰² Naujojoje Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoje šis straipsnis papildytas¹⁰³, įtraukiant papildomas organizacijas, kurios taip pat deleguoja savo atstovus į komisiją.

Į Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją gali kreiptis visi suinteresuoti asmenys (47 str. 6 d.). L. Tapinas (2001) teigia, kad per metus ši komisija gauna ir išnagrinėja 150-170 skundų, kuriuose pareiškėjai skundžiasi dėl įvairiausių žurnalistikos etikos pažeidimų.

Pasak L. Meškauskaitės (2004), „didelis šios žurnalistų savireguliacijos institucijos trūkumas yra tas, kad jos priimtus sprendimus visuomenės informavimo priemonės, pripažintos pažeidusiomis žurnalistikos etiką ir tiesiogiai įpareigos viešai paskelbti komisijos sprendimą, labai retai jį tepaskelbia.“ (p.165). Akivaizdi problema, kad galiojančiuose įstatymuose nėra numatyta jokių sankcijų ignoruojant savireguliacijos institucijų sprendimus. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos moralinis autoritetas, kol kas, leidėjams bei žurnalistams nėra pats svarbiausias, aiškiai jo nepakanka. (L. Meškauskaitė, 2004, p. 165).

2.2.2. Lietuvos radijo ir televizijos komisija

Lietuvos radijo ir televizijos komisija yra vienintelė Lietuvoje, reguliuojanti audiovizualinį sektorių. Lietuvos radijo ir televizijos komisija – nepriklausoma Seimui atskaitinga Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių radijo ir televizijos transliuotojų ir retransliuotojų veiklą reguliuojanti bei kontroliuojanti institucija.¹⁰⁴ Lietuvos radijo ir televizijos komisija dalyvauja formuojant valstybės audiovizualinę politiką. (48 str. 1 d.). Ši komisija įsteigta, 1996 m. priėmus Visuomenės informavimo įstatymą.

Komisija savo darbe vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, kitais teisės aktais bei pačios patvirtintais nuostatais¹⁰⁵ (48 str. 2 d.). Nuostatuose yra išskiriami keturi pagrindiniai komisijos tikslai:

- 1) Lietuvos audiovizualinės politikos formavimas;
- 2) radijo ir televizijos transliavimo strategijos formavimas;

¹⁰¹ Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projekte numatyta 15 narių (46 str. 2 d.).

¹⁰² Tai yra, po vieną deleguoja Lietuvos žmogaus teisių centras, Lietuvos psichiatrų asociacija, Lietuvos vyskupų konferencija, Lietuvos periodinės spaudos leidėjų asociacija, Lietuvos Radijo ir televizijos asociacija, Lietuvos kabelinės televizijos asociacija, Regioninių televizijų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos žurnalistų draugija, Lietuvos žurnalistų centras, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Tarptautinės reklamos asociacijos (47 str. 2 d.).

¹⁰³ Tai yra, papildomai įtraukta Žurnalistų ir leidėjų asociacija, Regioninės spaudos leidėjų asociacija, Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija (46 str. 2 d.).

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 48 str.

¹⁰⁵ Lietuvos žurnalistų sąjunga (www.lzs.lt). Prisijungimo laikas 2009-04-16

- 3) transliavimo veiklos licencijavimas ir kontrolė;
- 4) transliuotojų (operatorių) licencijuojamos veiklos priežiūra.

Lietuvos radijo ir televizijos komisiją sudaro 12 narių (48 str. 4 d.)¹⁰⁶. Komisijos nariai yra skiriami iš¹⁰⁷: 1 narį skiria Respublikos Prezidentas, 3 narius – Seimas Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu, po 1 narį – Lietuvos dailininkų sąjunga, Lietuvos kinematografininkų sąjunga, Lietuvos kompozitorių sąjunga, Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos teatro sąjunga, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos žurnalistų draugija, Lietuvos katalikų bažnyčios Vyskupų konferencija. (48 str. 4 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad komisijos nariu gali būti tik nepriekaištingos reputacijos asmuo, kuris gali būti perrenkamas ne ilgiau kaip dviems kadencijoms iš eilės. (48 str. 4 d.). Negali būti komisijos nariais Seimo, Vyriausybės nariai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, asmenys, susiję su transliuotojais ar retransliuotojais darbo santykiais, taip pat transliuotojų ir retransliuotojų dalyviai, pabrėžiama, kad transliuotojų ar retransliuotojų dalyviais negali būti ir Komisijos narių šeimos nariai. (48 str. 8 d.). Komisijos darbo forma yra vieši posėdžiai, rengiami ne rečiau kaip kartą per mėnesį ir šaukiami komisijos pirmininko.

L. Meškauskaitė (2004) teigia, kad šios komisijos teisinis statusas yra gana prieštaringas, ypač jos formavimo neapibrėžtumas bei darbo neefektyvumas. Pastebima, kad nepaisant to, kad komisija yra atsakinga Seimui – atlieka viešojo administravimo funkcijas, ji finansuojama¹⁰⁸ transliuotojų lėšomis. Nepriklausomybė bei nešališkumas nuo transliuotojų bei retransliuotojų praktiškai yra neįmanomas, atsižvelgiant į jų finansavimą. Sudėtinga taip pat atlikti viešojo administravimo funkcijas kartu išliekant nešališkiems bei nepriklausomiems, t.y. kontroliuoti, kaip transliuotojai ir retransliuotojai laikosi priimtų įsipareigojimų, licencijų sąlygų ir Komisijos priimtų sprendimų (49 str. 1.4 d.); kontroliuoti, kaip transliuotojai laikosi šio įstatymo nuostatų dėl Europos kūrinių ir nepriklausomų kūrėjų sukurtų kūrinių masto transliuojamose programose, teisės rodyti laidas apie visuomenei itin reikšmingus įvykius, <.....> (49 str. 1.7 d.); kontroliuojant įstatymų, Komisijos sprendimų, reglamentuojančių transliuotojų bei retransliuotojų veiklą, ir licencijų sąlygų laikymąsi, vykdyti transliuotojų ir retransliuotojų programų stebėseną (monitoringą; 49 str. 1.9 d.).

Šios komisijos skaidrumas bei efektyvumas dažnai vertinami prieštaringai, ypač dėl finansavimo šaltinių. Taip pat manytina, kad šioje komisijoje turėtų būti atstovaujama žymiai platesniems visuomenės sluoksniams, turėtų būti deleguojama daugiau kompetentingų specialistų, ne vien tik žurnalistų, kūrėjų,

¹⁰⁶ Visuomenė informavimo įstatymo pakeitimo projekte numatyta 13 narių (47str. 4 d.).

¹⁰⁷ Visuomenė informavimo įstatymo pakeitimo projekte vieną narį taip pat skiria Lietuvos periodinės spaudos leidėjų asociacija (47 str. 4 d.).

¹⁰⁸ Tai yra komisijos veiklai finansuoti transliuotojai ir retransliuotojai, išskyrus LRT, gaunančius pajamas iš transliavimo ir (ar) retransliavimo veiklos, kas mėnesį privalo mokėti į Komisijos sąskaitą 0,8 procento pajamų, gautų iš reklamos, abonentinio mokesčio ir kitos veiklos, susijusios su transliavimu ir (ar) retransliavimu (48 str. 15 d.).

valdžios atstovų. Vieną iš svarbiausių funkcijų – licencinių sąlygų laikymosi priežiūrą, kol kas sunkiai sekasi įgyvendinti, kadangi Komisija vadovaujasi pačios priimtais nuostatais bei taisyklėmis. Savo veiklą labiau traktuoja kaip ekonominę, o ne kaip viešojo administravimo¹⁰⁹.

2.2.3. Žurnalistų etikos inspektorius

Žurnalistų etikos inspektorius priskiriamos žurnalistų savireguliacijos sistemai, kuris yra finansuojamas iš valstybės biudžeto. Žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos¹¹⁰. Jį penkeriems metams skiria Seimas Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos teikimu (50 str. 2 d.). Jis yra atskaitingas Seimui, ne rečiau kaip kartą per metus atsiskaito Seimui už savo darbą. Kadangi inspektorius – valstybės tarnautojas, todėl inspektoriumi gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį išsilavinimą bei kompetenciją, atlikti šias pareigas (50 str. 2 d.). Inspektoriumi negali būti: Seimo, Vyriausybės nariai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai; Žurnalistų etikos inspektorius bei jo šeimos nariai negali būti susiję darbo santykiais su visuomenės informavimo rengėjais ir (ar) platintojais, negali turėti visuomenės informavimo rengėjų ir (ar) platintojų akcijų¹¹¹.

Yra numatyta, kad inspektorius negali eiti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, taip pat gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus nustatytą pagal einamas pareigas bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą¹¹².

Savo darbe inspektorius vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Respublikos Prezidento dekretais ir kitais teisės aktais (50 str. 5 d.), taip pat Seimo patvirtintu žurnalistų etikos inspektoriaus reglamentu¹¹³. Darbas grindžiamas teisėtumo, nešališkumo, teisingumo ir viešumo principais.

Žurnalistų etikos inspektorius atlieka šias funkcijas:

- 1) nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo;
- 2) nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus dėl teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse;
- 3) vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi šiame ir kituose įstatymuose nustatytų visuomenės informavimo principų, teikia valstybės institucijoms siūlymus jų įgyvendinimui tobulinti;

¹⁰⁹ Lietuvos žurnalistų sąjunga (www.lzs.lt). Prisijungimo laikas 2009-04-16

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 50 str. 1 d.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 50 str. 4 d.

¹¹² Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 50 str. 8 d.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Seimas (<http://www3.lrs/cgi-bin/getfmt?C1=w&C2=237976>). Prisijungimo laikas 2009-05-01

- 4) bendradarbiauja su Europos Sąjungos ir kitų šalių analogiškoms institucijomis, pagal savo kompetenciją atstovauja Lietuvos Respublikai tarptautinėse organizacijose;
- 5) kas dveji metai rengia ir skelbia analitinę apžvalgą, skirtą visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros gairėms nustatyti¹¹⁴.

Taip pat išskiriamos ir Žurnalistų etikos inspektoriaus teisės (prevencinio pobūdžio priemonės):

- 1) įspėti viešosios informacijos rengėjus ir platintojus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti;
- 2) reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ar platintojas nustatyta tvarka paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui galimybę pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją;
- 3) kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų šio įstatymo ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų¹¹⁵.

Inspektoriaus sprendimai yra skelbiami „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Pasako L. Meškauskaitė (2004), „pagal savo teisinę padėtį Žurnalistų etikos inspektoriaus institucija turi panašumų su kitomis Seimui atskaitingomis institucijomis: Lietuvos mokslo taryba, Valstybine paminklosaugos komisija, Valstybine lietuvių kalbos komisija, Nacionaline sveikatos tarnyba“ (p.165).

Tačiau vienas iš didžiausių Žurnalistų etikos inspektoriaus institucijos pranašumų yra tai, kad ši institucija neatstovauja nei Vyriausybės, nei profesinių bei verslo interesų, ji išreiškia valstybės bei visuomenės reikmes. Kaip teigia L. Meškauskaitė (2004), „svarbu, jos Žurnalistų etikos inspektoriaus atstovauja ne Vyriausybei, o Seimui, nes vyriausybines komisijas yra daugiau priklausomos nuo to metu valdančios daugumos, o parlamentui atskaitingos institucijos veikla tiek parlamentinės daugumos, tiek parlamentinės mažumos akivaizdoje daug demokratiškiau gali atstovauti valstybei ir visuomenei“ (p. 166).

Išskirtinai Žurnalistų etikos inspektoriui yra suteikta teisė surasti administracinio teisės pažeidimo protokolą tik asmenims už Respublikos Prezidento įžeidimą arba šmeižtą masinės informacijos priemonėse¹¹⁶.

Priėmus Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymą, Žurnalistų etikos inspektoriui pavesta įstatymo nuostato įgyvendinimo priežiūra (9 str.).

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 str. 1.1,1.2, 1.3, 1.4, 1.5 d.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 str. 2.1,2.2, 2.3 d.

¹¹⁶ Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(6) str.

Buvo išplėstos Žurnalistų etikos inspektoriaus funkcijos¹¹⁷ bei suteikta teisė administracine tvarka nubausti viešosios informacijos rengėjus, platintojus, jų savininkus, žurnalistus bei kitus asmenis už Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus. Tačiau, kaip teigia L. Meškauskaitė (2004), „Žurnalistų etikos inspektoriui suteikta kompetencija kol kas yra tik deklaratyvi, nes realiai jokių administracinių nuobaudų už Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nesilaikymą Žurnalistų etikos inspektorius netaiko“ (p. 167).

Akivaizdu, kad šio poveikio priemonės yra ir bus efektyvios tik tada kai viešosios informacijos rengėjai ar platintojai geranoriškai laikysis bei vykdys Žurnalistų etikos inspektoriaus nurodymus.

Apibendrinant galima teigti, kad žiniasklaidos savireguliacijos problema Lietuvoje yra vis dar neišspręsta. Išskirtinos dvi svarbiausios problemos:

1. Dažnai šios institucijos yra formuojamos iš pačių žurnalistų ir leidėjų deleguojamų atstovų, tačiau jos turi atsiskaityti Seimui;
2. Institucijų finansavimo klausimas¹¹⁸.

Institucijos deleguojamos tam tikros funkcijos, tačiau jos neturi pakankamai įgaliojimų toms funkcijoms užtikrinti. Savireguliacija yra labai svarbus visuomenei. Anot G. Mesonio tai vienintelis būdas „leidžiantis siekti, kad žiniasklaidos veikla nors iš dalies tenkintų visuomeninį interesą, o nebūtų vien komercija ar asmeninių interesų reiškėja“¹¹⁹. Taigi visos šio poveikio priemonės yra veiksmingos tik tuo atveju, jeigu jos vykdomos geranoriškai.

---

¹¹⁷ Tai yra, rūpinasi šio įstatymo nuostatų įgyvendinimu ir prižiūri, kaip jų laikomasi (9 str. 2.1 d.); analizuoja šio įstatymo taikymą (9 str. 2.2 d.); inicijuoja, kad viešosios informacijos rengėjai, platintojai, jų savininkai, žurnalistai prisiimtų savireguliacija paremtus savanoriškus išsipareigojimus dėl nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio (9 str. 2.3 d.); bendradarbiauja su visomis valstybinėmis ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis ir kitais juridiniais asmenimis <.....> (9 str. 2.4 d.); teikia rekomendacijas viešosios informacijos rengėjams, platintojams, jų savininkams, žurnalistams <.....> (9 str. 2.5 d.); atsižvelgdamas į savireguliacijos institucijų bei ekspertų išvadą, parengia neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemą (9 str. 2.6 d.) ir t.t.

¹¹⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Teisinės informacijos centras, 2004. P.163.

¹¹⁹ Mesonis G. Žiniasklaida: tarp teisės pozityvizmo ir moralės reliatyvumo. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. Vilnius, 2004. P. 94.

3. ŽINIASKLAIDOS GALIMYBĖS BEI ĮTAKA FORMUOTI VISUOMENĖS (NE)PASITIKĖJIMĄ TEISE

Žiniasklaidos įtaką visuomenei sunku paneigti. Dažnai ji akivaizdi. Lengva stebėti visuomenės reakciją į žiniasklaidoje paskelbtas naujienas. Neretai visuomenė visa tai, ką paskelbia žiniasklaida, priima kaip neabejotiną tiesą ir nesigilina į tikrąsias to priežastis. Visuomenės (ne)pasitikėjimas teise iš dalies taip pat yra ir žiniasklaidos „darbo“ rezultatas. Akivaizdu, kad rimtą bei kokybišką informaciją apie visuomenei aktualias problemas, sparčiai išstumia gandų ir „pigų“ naujienų vaikymasis. „Objektyvumą“, „etiką“, „atsakomybę“ šiandieninėje žiniasklaidoje sparčiai keičia „nauda“, „galia“, „interesai“.

Bendra šio darbo tikslas atskleisti Lietuvos žiniasklaidos edukacines galimybes ir poveikį formuojant visuomenės pasitikėjimą teise. Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą, buvo suformuluoti papildomi siauresni klausimai: kokias žiniasklaidos priemones respondentai skiria daugiausiai dėmesio; koks respondentų požiūris į žiniasklaidą; iš kur paprastai respondentai sužino teises naujienas; ar respondentų požiūriu, žiniasklaida formuoja visuomenės narių (ne)pasitikėjimą teise? Ir pats svarbiausias klausimas - ar respondentus tenkina žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė apie įstatymus, policijos, prokuratūros, teismų veiklą, kitas teises įstaigas ir kita.

Siekiant atsakyti į iškeltą tyrimo klausimą bei kuo išsamiau aptarti esamą situaciją buvo pasirinkta kiekybinio tyrimo metodologija. Ji pasirinkta dėl keleto priežasčių:

- Kiekybinio tyrimo metodologija įgalina tiriamąjį reiškinį matuoti, tai yra „galutiniai tyrimo rezultatai išreiškiami skaičiais“¹²⁰.
- Kiekybinio tyrimo metodologija suteikia galimybę vienu metu analizuoti didelį kiekį duomenų.
- Siekiant ištirti žiniasklaidos įtaką formuojant visuomenės pasitikėjimą teise, siekiama išsiaiškinti kiek visuomenės narių nepasitiki teise, kiek jų apie teisę sužino iš žiniasklaidos, kokias galimybes žiniasklaida turi daryti įtaką visuomenės pozicijai ir t.t. Taikant kiekybinio tyrimo metodologiją tai galima išmatuoti.
- Taikant kiekybinio tyrimo metodologiją siekiama patikrinti iš lanksto suformuluotą hipotezę, remiamasi tam tikra koncepcija, taip pat siekiama rasti priežastinį paaiškinimą bei išmatuoti tarpusavio ryšius.
- Kiekybiniai metodai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti socialinių procesų valdyme ir prognozavime.¹²¹

¹²⁰ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 356.

¹²¹ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 356.

Kiekybiniams tyrimams taip pat būdingas objektyvus požiūris į aplinką bei nesikišimas į tikrovę, kai daromas tyrimas, kitaip tariant, tiriama tai, kas yra, o ne tai, ko norėtume, kad būtų. (V. Pruskus, 2003). Kaip teigia kiekybinio tyrimo šalininkai, „pasaulis yra matematiškai sutvarkytas darinys, jame viskas gali būti išreikšta skaičiais, be to, sisteminėmis priemonėmis itin lengva valdyti daugybę duomenų, nustatyti tam tikrų reiškinių ryšius“¹²².

Siekiant surinkti kuo daugiau duomenų buvo pasirinktas vienas iš populiariausių sociologinio tyrimo metodų – anketavimo metodas. Anketa – tai klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti.¹²³ Anketomis surenkama gausi statistinė medžiaga, atskleidžianti faktinę realybę, jos raidos tendencijas, vienu reiškinių priklausomybę nuo kitų, jų sąveiką.¹²⁴ Anketinė apklausa buvo pasirinkta dėl keleto priežasčių, įvertinus jos privalumus:

1. užtikrina pakankamą atranką;
2. 100% arba šiek tiek mažiau grąžinama anketų;
3. galimybė instrukuoti respondentus;
4. galimybė iš respondentų reakcijos preliminariai spręsti apie problemos reikšmę, anketos klausimų sudarymo ir išdėstymo techniką (ypač atliekat apžvalginį tyrimą);
5. anketavimas yra trumpesnis ir pigesnis.¹²⁵

Buvo pasirinkta anoniminė anketa – „atsakęs asmuo lieka nežinomas“¹²⁶. Pagal atsakymų formą anketa yra mišri. Pateikiami klausimai yra uždari ir pusiau uždari. Uždaruose klausimuose yra pateikiami atsakymai. Respondentui reikia pasirinkti vieną arba kelis atsakymų variantus, arba įrašyti savo atsakymo variantą. Siekiant išryškinti klausimo esmę pateikiami atsakymai, iš kurių respondentas gali pasirinkti tą atsakymo variantą, kuris labiausiai atitinka jo požiūrį, nuomonę, pavyzdžiui, „taip visada“; „taip kartais“; „ne ne visada“; „visada“; „labai formuoja“; „formuoja“; „iš dalies formuoja“; „neformuoja“; „neturiu apie tai nuomonės“. Tokie atsakymai vertingesni, nes jie nėra tokie subjektyvūs, orientuoja atsakantįjį į daugumos priimtus variantus.¹²⁷ Anketa susideda iš keleto tematinių blokų: požiūris į žiniasklaidą, informacijos kokybė žiniasklaidoje, žiniasklaidos įtaka formuojant visuomenės narių pasitikėjimą teise, žiniasklaidos objektyvumas, pasitikėjimas teise.

Anketos buvo sudarytos remiantis magistrinio darbo teorine dalimi (žr.1 ir 2 priedą). Vienas anketos variantas buvo skirta moksleiviams nuo 12 m., kitas – mokykloje dirbantiems pedagogams. Vidutinė anketos pildymo trukmė – 10 – 15 minučių.

¹²² Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 357.

¹²³ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 474.

¹²⁴ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 474.

¹²⁵ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 487.

¹²⁶ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 475.

¹²⁷ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003. P. 475.

Tyrimas buvo atliktas Prienų „Revuonos“ vidurinėje mokykloje, 2009 m. kovo mėnesį. Pasitelkus šioje mokykloje dirbančius pedagogus buvo apklausti mus dominančio amžiaus respondentai. Tyrime dalyvavo 192 mokiniai (iš viso mokykloje mokosi 370 mokinių nuo 12 metų) ir 50 mokykloje dirbančių mokytojų. Gražinta anketų šiek tiek mažiau negu buvo išdalinta. Iš mokinių grįžo 189 anketos, mokytojų – 40 anketų. Tyrimo imtis turėtų būti pakankamai reprezentatyvi, kad pagal jos rezultatus būtų galima spręsti apie generalinę visumą.¹²⁸

Pagal išankstinę atranką buvo pasirinkti mokiniai nuo 12 metų bei mokykloje dirbantys pedagogai. Pagrindinis atrankos kriterijus - amžius. Buvo apklausiami paaugliai nuo 12 iki 18 metų, nes paauglystė – tai vertybių formavimosi metas. Žiniasklaida turi stiprią įtaką bręstančiai asmenybei, keisdama santykį su pačiu savimi ir pasauliu.¹²⁹ Apklausiant mokytojus atranka nebuvo taikoma. Visų mokytojų galimybės patekti į tyrimą buvo vienodos.

Kad tyrimas būtų reprezentatyvus, pagal matematinę statistiką buvo paskaičiuota kiek reikia apklausti mokinių, atsižvelgiant į tai, kad socialiniuose moksluose patikimumo laipsnis yra 95 %. Reprezentatyvumo rodiklis tyrimui būtinas todėl, kad neįmanoma tirti visumos, šiuo atveju - visuomenės nuomonės mus dominančia tema.

$$n = \frac{1}{\Delta + \frac{1}{N}} \quad n = \frac{1}{0,0025 + \frac{1}{370}} ;$$

Čia: n = imtis;

$\Delta = 0,05$ (leistinas netikslumas);

N= generalinė aibė.

Tyrimo apribojimas:

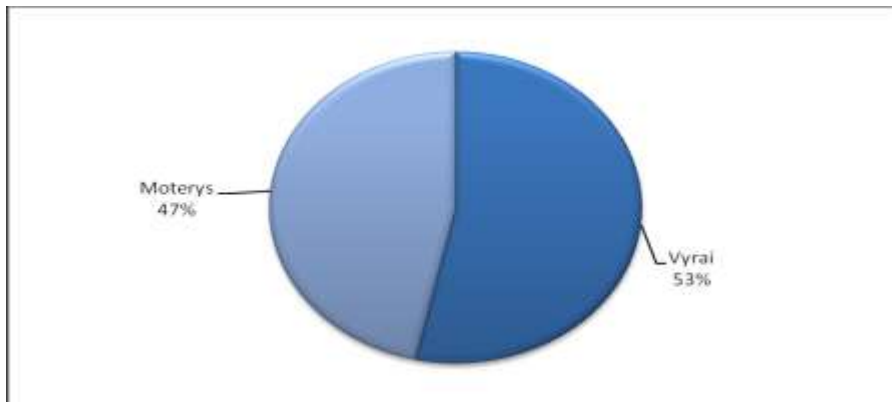
- Tyrimas atliktas tik vienoje Lietuvos mokykloje, todėl jo rezultatai negali atspindėti Lietuvoje esančios situacijos.
- Dėl laiko apribojimo tyrime pasirinktų respondentų grupių atstovų skaičius yra per mažas, todėl reikalinga gilesnė analizė.

Išanalizavus 189 moksleivių anketas paaiškėjo, kad tyrime dalyvavo 101 vyras ir 88 moterys. 118 respondentų 12–15 metų, 71 respondentas –16–18 metų amžiaus. Išanalizavus 40 mokytojų anketas

¹²⁸ Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai, 2007. P.311.

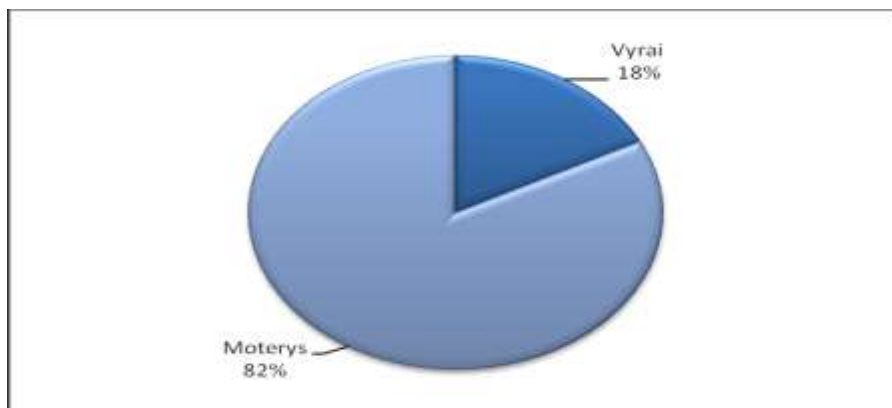
¹²⁹ Monkevičius A. Žiniasklaidos poveikis asmenybės raidai. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. Vilnius, 2004. P.32.

paiškėjo, kad tyrime dalyvavo 33 moterys ir 7 vyrai. Respondentų amžius pasiskirstė įvairiai, tačiau net 68 % respondentų yra vyresni nei 40 metų. Iš viso tyrime dalyvavo 229 respondentai.

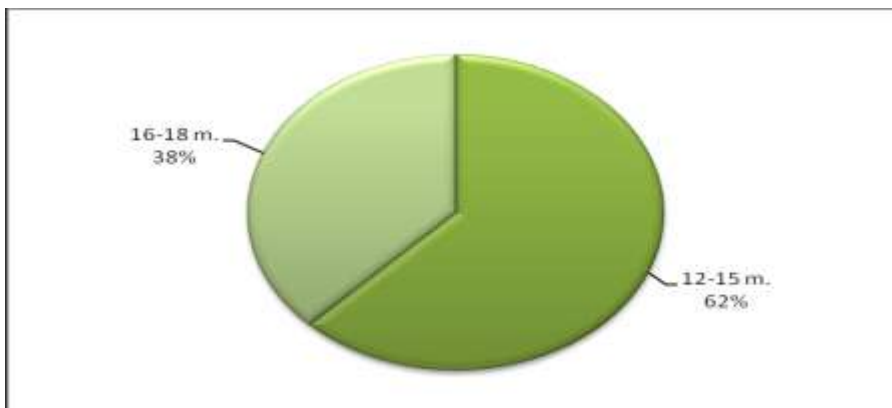
1 pav. Respondentų moksleivių pasiskirstymas pagal lyties grupes (N=189) (proc.)

Moksleivių tyrime daugiau dalyvavo vyrai negu moterys.

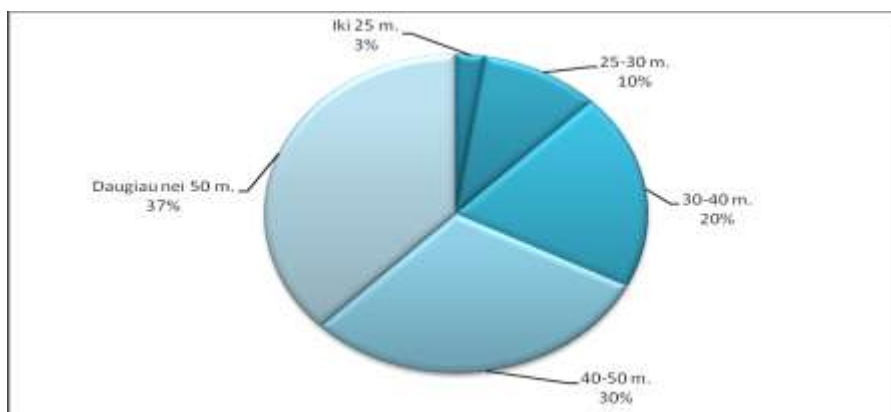
2 pav. Respondentų mokytojų pasiskirstymas pagal lyties grupes (N=40) (proc.)

Mokytojų respondenčių moterų buvo kur kas daugiau negu vyrų, t. y. yra 64 % daugiau.

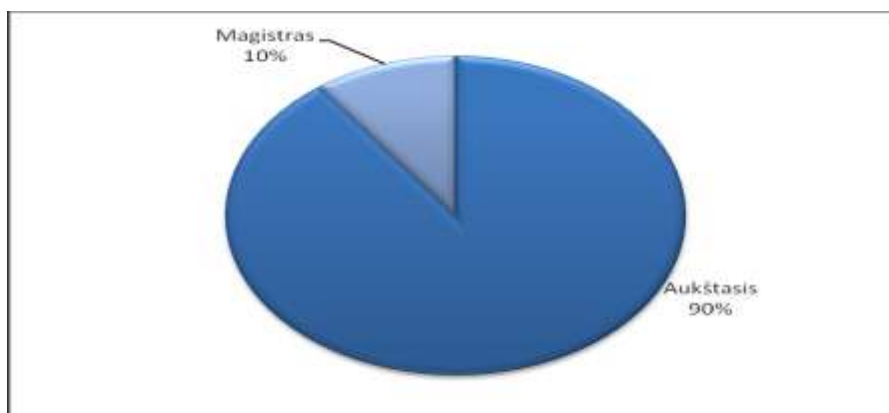
3 pav. Respondentų moksleivių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (N=189) (proc.)

Iš 3 paveikslo matyti, kad moksleivių nuo 12–15 metų tyrime dalyvavo 24 % daugiau nei moksleivių, kurių amžius vyrauja nuo 16–18 metų.

4 pav. Respondentų mokytojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (N=40) (proc.)

Iš 4 paveikslo matyti, kad mokytojų amžius pasiskirstė įvairiai. Tik 13 % respondentų yra jaunesni nei 30 metų, per 90 % yra vyresni, dauguma respondentų, dalyvavusių tyrime, yra vyresni nei 40 metų.

5 pav. Respondentų mokytojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=40) (proc.)

Tyrime dalyvavo dauguma respondentų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą (žr. 5 pav.). Tik maža dalis jų yra įgiję magistro laipsnį (10 %): iš jų 8 % moterys ir 2 % vyrai. Pagal amžių respondentai, įgiję magistro laipsnį, pasiskirstė taip: 8 %, kurių amžius yra nuo 25–30 metų ir 2 % nuo 40–50 metų.

3.1. Visuomenės domėjimasis žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu

Visuomenės domėjimasis žiniasklaidos pranešimais yra natūralus reiškinys, todėl visiškai suprantama, kad žurnalistai nuolat stebi policijos, prokuratūros, teismų ir kitų svarbių institucijų veiklą, stengiasi kuo daugiau sužinoti bei papasakoti visuomenei. Siekiant atsakyti į svarbiausią bei pagrindinį šio tyrimo klausimą, svarbu išanalizuoti, kokiomis žiniasklaidos priemonėmis bei kokio turinio žiniasklaidos pranešimais dažniausiai domisi respondentai.

1 lentelė. Žiniasklaidos priemonės, kurioms respondentai skiria daugiausiai dėmesio

Respondentai iki 18 metų (moksleiviai)		Respondentai nuo 25 metų (mokytojai)	
Teiginiai	Procentinė išraiška	Teiginiai	Procentinė išraiška
Internetui	97 %	Internetui	100 %
Alfa.lt	15 %	Alfa.lt	20 %
Bernardinai.lt	0 %	Bernardinai.lt	0 %
Delfi.lt	14 %	Delfi.lt	23 %
LRS.lt	1 %	LRS.lt	10 %
One.lt	49 %	One.lt	23 %
Zebra.lt	6 %	Zebra.lt	10 %
Kita	17 %	Kita	14 %
Radijui	98 %	Radijui	100 %
LRL	4 %	LRL	8 %
M-1	31 %	M-1	12 %
Lietus	8 %	Lietus	30 %
RC	10 %	RC	23 %
Žinių radijas	4 %	Žinių radijas	17 %
Kita	44 %	Kita	10 %
Spaudai	97 %	Spaudai	100 %
Lietuvos rytas	38 %	Lietuvos rytas	10 %
Mokesčių žinios	0 %	Mokesčių žinios	0 %
Panelė	16 %	Panelė	5 %
Respublika	7 %	Respublika	15 %
Žmonės	11 %	Žmonės	45 %
Vakaro žinios	23 %	Vakaro žinios	15 %
Verslo žinios	1 %	Verslo žinios	5 %
Kita	12 %	Kita	5 %
Televizijai	99 %	Televizijai	100 %
BTV	1 %	BTV	8 %
LNK	14 %	LNK	50 %
LTV	4 %	LTV	15 %
LRT (Lietuvos ryto televizija)	10 %	LRT (Lietuvos ryto televizija)	27 %
TV 3	77 %	TV 3	0 %
Kita	0 %	Kita	0 %

Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad respondentai mokiniai didžiausią dėmesį skiria žiniasklaidos priemonei televizijai, net 99 % respondentų (žr. 1 lent.): iš jų 53 % vyrai ir 46 % moterys. Tik vienas respondentas iš visų apklaustų nepasirinko televizijos. Detaliau analizuojant duomenis paminėtina, kad žiūrimiausias televizijos kanalas yra TV3 – jį pasirinko daugiau negu trečdalis apklaustųjų, t. y. 77% respondentų.

Antra pagal daugiausiai skiriamą dėmesį žiniasklaidos priemonė yra radijas. Ją pasirinko 98 % respondentų: iš jų 52 % vyrai ir 46 % moterys. Santykinai daug – 33 % respondentų klauso radijo stotį M-1. Bet net 44% respondentų nurodė atsakymo variantą „kita“ arba įrašė savo atsakymo variantą. Iš jų 27 % vyrai, likusi dalis moterys. Dauguma respondentų, pasirinkę atsakymo variantą „kita“, įrašė, kad dažniausiai klauso pramoginę muzikos radijo stotį Zip Fm. Informacinių radijo stočių klausosi tik 4 % respondentų.

97 % respondentų mokinių vienodai pasirinko internetą ir spaudą. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad respondentai mieliau renkasi pramogai skirtus interneto puslapius, pavyzdžiui one.lt (net 49 % respondentų) bei skaito pramoginę spaudą – dienraštį „Vakaro žinios“ (23 % respondentų). Informacinio pobūdžio leidiniais bei interneto puslapiams, kuriuose skelbiama pati naujausia informacija apie aktualias visuomenės sritis, taip pat ir teisę, domisi labai maža dalis respondentų – tik po 1 %.

Išanalizavus mokytojų atsakymus į pateiktą klausimą, paaiškėja kad visos žiniasklaidos priemonės yra vienodai svarbios, joms skiriama vienodai dėmesio. Internetą, radiją, spaudą ir televiziją pasirinko 100 % respondentų.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad tiek mokytojai, tiek mokiniai mielai renkasi pramoginio pobūdžio internetinius puslapius, spaudą. Net 23 % mokytojų nurodė, kad didžiausią dėmesį internete skiria one.lt internetiniam portalui bei delfi.lt. (iš jų 5 % moterys ir tik 8 % vyrai). Vienu iš svarbiausių internetinių portalų respondentai nurodė alfa.lt. – net 20 % (iš jų 5 % vyrai ir 15 % moterys). Lietuvos Respublikos Seimo internetiniu puslapiu domisi tik 10 % respondentų (tai yra tik 4 respondentai). Šiame internetiniame puslapyje skelbiama pati naujausia informacija susijusi su įstatymų pakeitimais, naujų priėmimu ir kita svarbi teisinė informacija. Moksleiviai visiškai nesidomi šiuo internetiniu puslapiu.

Kita žiniasklaidos priemone – radiju domisi visi respondentai mokytojai. Patys populiariausi radijo kanalai yra muzikinė radijo stotis „Lietus“ (ją pasirinko 3 % vyrų ir 27 % moterų) bei žinių radijo stotis „Žinių radijas“. Šiai stočiai didžiausią dėmesį skiria moterys – 15 % ir tik 2 % vyrų. Taip pat moterys didžiausią dėmesį skiria žurnalui „Žmonės“ (net 40 %). Spaudos, kurioje skelbiama teisinė informacija, naujienos apie įstatymų pakeitimus, naujus įstatymus bei kita svarbi informacija galima teigti – niekas neskaito. Labiau renkama pramogai, laisvalaikiui skirtos žiniasklaidos priemonės bei jų „produktai“.

Išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą, kuriai žiniasklaidos priemonei skiria daugiausiai dėmesio, galima teigti, kad visos žiniasklaidos priemonės yra pakankamai svarbios. Pastebima tendencija, kad tiek respondentai mokiniai, tiek mokytojai labiau renkasi pramogai skirtus žiniasklaidos „kūrinius“. Tai nepriklauso nuo respondentų amžiaus. Pastebėtina labai nežymi tendencija, kad vyresnio amžiaus respondentai labiau renkasi informacinio pobūdžio žiniasklaidos priemones, kuriose skelbiamos svarbios naujienos, svari informacija.

Pagal respondentų atsakymus sudaryta lentelė (žr. 2 lent.), kurioje atsispindi respondentų požiūris į žiniasklaidą.

2 lentelė. Respondentų požiūris į žiniasklaidą

Respondentai iki 18 metų (moksleiviai)			Respondentai nuo 25 metų (mokytojai)		
Teiginiai	Dažnumas	Procentinė išraiška (iš100 %)	Teiginiai	Dažnumas	Procentinė išraiška (iš100 %)
Tai informacijos šaltinis	151	80 %	Tai informacijos šaltinis	11	28 %
Tai laisvalaikio praleidimo būdas	37	20 %	Tai laisvalaikio praleidimo būdas	19	48 %
Tai pramoga	17	9 %	Tai pramoga	21	53 %
Kita	3	2 %	Kita	0	0 %

Respondentų mokinių požiūris į žiniasklaidą beveik visiškai sutapo. Vieningai pritariama, kad tai informacijos šaltinis. Taip mano 77 vyrai (kurių amžius pasiskirsto taip: 12–15 metų amžiaus – 50 vyrų, 16–18 metų amžiaus – 27 vyrai) ir 74 moterys (kurių amžius pasiskirsto taip: 12–15 metų amžiaus – 44 moterys, 16–18 metų amžiaus – 30 moterų). Respondentai, teigiantys, kad žiniasklaida – informacijos šaltinis, didžiausią dėmesį skiria internetiniam puslapiui One.lt (69 respondentai), Alfa.lt (27 respondentai), Delfi.lt (24 respondentai), radijo stočiai Zip fm (63 respondentai), „Lietuvos rytą“ skaito 61 respondentas, „Vakaro žinias“ 33 respondentai.

37 respondentai mokiniai (iš kurių 21 vyras bei 16 moterų) mano, kad žiniasklaida yra laisvalaikio praleidimo būdas. Dauguma respondentų, kurie nurodė šį atsakymo variantą, didžiausią dėmesį skiria internetiniam puslapiui One.lt (20 respondentų), klausosi pramoginės radijo stoties Zip fm (17 respondentų) bei skaito skandalingasias „Vakaro žinias“ (8 respondentai). 17 respondentų mano, kad žiniasklaida – pramoga. Šį atsakymo variantą pasirinko 10 vyrų ir 7 moterys. Šie respondentai didžiausią dėmesį skiria taip pat internetiniam puslapiui One.lt (10 respondentų), klausosi pramoginių radijo stočių Zip fm (8 respondentai) bei M-1 (6 respondentai), skaito „Vakaro žinias“ ir „Lietuvos rytą“.

Išanalizavus mokytojų atsakymus į pateiktą klausimą, beveik vienodas skaičius respondentų atsakė, kad žiniasklaida – laisvalaikio praleidimo būdas ir pramoga. Šie respondentai didžiausią dėmesį skiria internetiniams puslapiams Alfa.lt (5 respondentai), One.lt (8 respondentai), skaito pramoginius leidinius. Maža dalis respondentų mano, kad žiniasklaida – informacijos šaltinis (3 vyrai bei 8 moterys).

Apibendrinus respondentų atsakymus į šį klausimą, galima teigti, kad nepriklausomai nuo amžiaus bei kokios žiniasklaidos priemonės skiria daugiausiai dėmesio, respondentai mano, kad žiniasklaida – tai informacijos šaltinis (taip mano 162 respondentai, tai yra 71 % visų respondentų).

3 lentelė. Respondentų domėjimosi žiniasklaidos pranešimais dažnumas įvairiose žiniasklaidos priemonėse

Teiginiai		Kiekvie- ną dieną	Kartą per savaitę	Keletą kartų per savaitę	Kartą per mėnesį	Keletą kartų per mėnesį	Kartą per pusmetį ir rečiau	Nesido- miu	Neatsakė į klausimą
		Procentinė išraiška							
Internete	Mokiniai	43 %	14 %	19 %	6 %	7 %	1 %	9 %	1 %
	Mokytojai	67 %	10 %	7 %	10 %	3 %	3 %	0 %	0 %
Iš viso:	Dažnumas	108	31	43	15	15	2	17	2
Klauso radijo	Mokiniai	12 %	12 %	36 %	13 %	14 %	7 %	13 %	3 %
	Mokytojai	22 %	35 %	30 %	10 %	3 %	0 %	0 %	0 %
Iš viso:	Dažnumas	32	36	62	29	27	13	25	5
Spaudoje	Mokiniai	10 %	20 %	27 %	13 %	13 %	7 %	8 %	2 %
	Mokytojai	25 %	25 %	32 %	15 %	3 %	0 %	0 %	0 %
Iš viso:	Dažnumas	29	47	64	30	26	14	15	4
Televizijoje	Mokiniai	68 %	8 %	12 %	3 %	3 %	2 %	2 %	2 %
	Mokytojai	78 %	7 %	15 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Iš viso:	Dažnumas	162	18	28	6	6	3	3	3

Sunku paneigti, kad žiniasklaida šiuolaikiniame pasaulyje atlieka labai didelį vaidmenį. Ji yra tarsi kasdieninio gyvenimo dalis. Išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą, kaip dažnai domisi žiniasklaidos priemonių – interneto, radijo, spaudos ir televizijos pranešimais paaiškėja, kad net 108 respondentai internete domisi žiniasklaidos pranešimais kiekvieną dieną, tai yra 47 % visų respondentų (iš kurių 33 vyrai ir 48 moterys iki 18 metų amžiaus, 6 vyrai ir 21 moteris nuo 18 metų amžiaus ir daugiau (žr. 3 lent.). Didžiausią dėmesį respondentai – tiek mokiniai, tiek mokytojai – skiria skiria žiniasklaidos pranešimams televizijoje: 70 % visų respondentų nurodė šį atsakymo variantą. Išanalizavus respondentų mokinių atsakymo variantus, paaiškėja, kad žiniasklaidos pranešimais televizijoje labiau domisi moterys, priešingai respondentai mokytojai – žiniasklaidos pranešimais televizijoje labiau domisi vyrai.

Apibendrinus respondentų atsakymus į šį klausimą galima teigti, kad nepriklausomai nuo amžiaus respondentai labiausiai domisi žiniasklaidos pranešimais skelbiamais televizijoje bei internete. Atkreiptinas dėmesys, kad mokytojai tai daro labiau kiekvieną dieną, mokinių domėjimasis yra įvairus, tačiau tai tik parodo žiniasklaidos svarbą.

3.2. Žiniasklaidos galimybės bei poveikis formuojant visuomenės (ne)pasitikėjimą teise

Viena iš didžiausių individo mąstymo terpių yra kasdieninė informacija. Kiekvieno visuomenės nario „svarbiausias užsiėmimas“ – klausyti radijo, skaityti laikraščius, žiūrėti televiziją, domėtis informacija internete, o tai ką jis ten randa tampa jo pasaulėžiūros pagrindu. Amerikietis E. E. Dennis visuomenės informavimo priemones lygina su farmacijos produktais – jos kaip vaistai savo iškalbingomis žiniomis tiesiogiai veikia žmonių sąmonę.¹³⁰ Šių laikų visuomenės informavimo priemonės visuomenei nurodo ne ką galvoti, bet apie ką ir kaip galvoti. Ar visuomenė nepasitiki teise dėl žiniasklaidos įtakos, o gal priešingai – ji pasitiki teise dėl žiniasklaidos įtakos?

4 lentelė. Iš kur paprastai respondentai sužino teisinės naujienas

Moksleiviai		Mokytojai	
Teiginys	Procentinė išraiška (iš 100 %)	Teiginys	Procentinė išraiška (iš 100 %)
Domiuosi pats (pati)	16 %	Domiuosi pats (pati)	25 %
Iš draugų, pažįstamų	19 %	Iš draugų, pažįstamų	40 %
Iš žiniasklaidos	45 %	Iš žiniasklaidos	33 %
Nesidomiu tuo	25 %	Nesidomiu tuo	23 %
Kita	6 %	Kita	0 %

Išanalizavus atsakymus į pateiktą klausimą paaiškėjo, kad dauguma respondentų mokinių teisinės naujienas sužino iš žiniasklaidos (žr. 4 lent.): taip teigia 19 % vyrų ir 26 % moterų. Nemaža dalis respondentų visiškai nesidomi teisinėmis naujienomis, dauguma vyrai (18 %). Respondentai mokytojai teigia, kad teisinės naujienas sužino iš draugų, pažįstamų – 40 % (iš jų 33 % moterys, kurių amžius yra daugiau nei 50 metų, ir likusi dalis – vyrai), ir tik trečdalis nurodė, kad iš žiniasklaidos, (dauguma moterys, tai yra 30 %).

Apibendrinus galima teigti, kad tai iš kur tiek respondentai mokiniai, tiek mokytojai paprastai sužino teisinės naujienas, daro įtakoją jų požiūriui į žiniasklaidą. Tarp šių dviejų kintamųjų pastebima vidutinio stiprumo neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,55$) bei stipri teigiama koreliacija ($p=0,82$). Moksleiviai teisinės naujienas dažniau sužino iš žiniasklaidos, o mokytojai – iš draugų, pažįstamų. Penktadalis visų respondentų teisinėmis naujienomis žiniasklaidoje nesidomi.

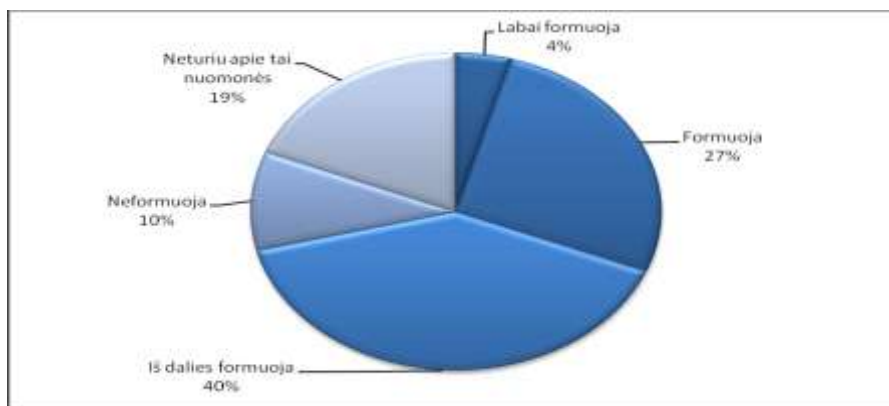
¹³⁰ Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunujų tyrėjų akimis. Vilnius, 2007. P. 100.

6 pav. Respondentų nuomonė, ar žiniasklaida formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais (N=229) (proc.)

Išanalizavus visų respondentų atsakymus į pateiktą klausimą, paaiškėjo, kad dauguma respondentų mano, kad žiniasklaida tik iš dalies formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais, – taip teigia 106 respondentai: iš jų 88 mokiniai, 18 mokytojų. Šį atsakymo variantą pasirinko daugiau moterų – tai yra 6 % daugiau. Mažiau negu trečdalis respondentų pritaria, kad žiniasklaida formuoja pasitikėjimą. Šį atsakymo variantą pasirinko 8 % vyrų ir 19 % moterų. Nemaža dalis respondentų mano, kad žiniasklaida neformuoja visuomenės nuomonės arba neturi apie tai jokios nuomonės – taip mano 23 % respondentų. Dauguma respondentų, pasirinkę šiuos atsakymo variantus, atsakinėdami į prieš tai pateiktus klausimus nurodė, kad nesidomi teisinėmis naujienomis bei didžiausią dėmesį skiria pramoginiams interneto puslapiams bei „bulvarinei spaudai“.

Respondentai mokiniai mano, kad žiniasklaida tik iš dalies formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais. Taip teigia 47 % respondentų (žr. 3 priedas). Respondentai mokytojai taip pat pritaria, kad žiniasklaida tik iš dalies formuoja pasitikėjimą, taip mano 45 %.

7 pav. Respondentų nuomonė, ar žiniasklaida formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais (N=229) (proc.)

Visų respondentų nuomone žiniasklaida taip pat tik iš dalies formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais. Taip mano 91 respondentas (kurių amžius pasiskirstė taip: nuo 12–15 metų amžiaus – 49 respondentai, nuo 16–18 metų amžiaus – 26 respondentai ir 16 respondentų – 25 ir daugiau metų amžiaus). Beveik trečdalis respondentų mano, kad žiniasklaida formuoja nepasitikėjimą arba mano, kad neformuoja, arba neturi apie tai nuomonės.

Išanalizavus visų respondentų atsakymus į pateiktą klausimą ar žiniasklaida formuoja pasitikėjimą, ar nepasitikėjimą įstatymais bei kitais teisės aktais paaiškėja, kad dauguma respondentų pritaria, kad žiniasklaida tik iš dalies formuoja tiek pasitikėjimą, tiek nepasitikėjimą. Pritariančių, kad žiniasklaida labai formuoja, yra maža dalis – 4–5 % visų respondentų. Respondentai mokytojai šio atsakymo varianto viekas nepasirinko. (žr. 3 priedas). Atkreiptinas dėmesys, kad dauguma respondentų, pasirinkusių atsakymo variantą „neturi apie tai nuomonės“, didžiausią dėmesį skiria pramoginiams internetiniams puslapiams, skaito „bulvarinius leidinius“, bei klausosi pramoginių radijo stočių. Tarp kintamųjų yra stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,70$).

Apibendrinus galima teigti, kad daugumos respondentų atsakymo variantų pasirinkimas į klausimą: ar žiniasklaida formuoja pasitikėjimą, nepasitikėjimą labai priklauso nuo to, iš kur paprastai respondentai sužino teisinės naujienas. Tarp kintamųjų yra vidutinio stiprumo teigiamos krypties koreliacija ($p=0,71$).

5 lentelė. Respondentų nuomonė ar žiniasklaida formuoja visuomenės (ne)pasitikėjimą teise. Pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Teiginiai	12–15 metų moksleiviai	16–18 metų moksleiviai	Mokytojai	Procentinė išraiška	Iš viso
Formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais					
Labai formuoja	7	4	0	5 %	11
Formuoja	25	15	21 (iki 25 m. –1, 25 – 30 m. –1, 30–40 m. – 4, 40–50 m. – 5, daugiau nei 50 m. – 10.)	27 %	61
Iš dalies formuoja	52	36	18 (25–30 m. – 3, 30–40 m. – 4, 40–50 m. –6, daugiau nei 50 m. – 5.)	46 %	106
Neformuoja	12	3	0	6 %	15
Neturiu apie tai nuomonės	22	13	1 (40–50 m. –1)	16 %	36
Iš viso	118	71	40	100 %	229

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

5 lentelės tęsinys

Teiginiai	12–15 metų moksleiviai	16–18 metų moksleiviai	Mokytojai	Procentinė išraiška	Iš viso
Formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais					
Labai formuoja	5	5	0	4 %	10
Formuoja	25	14	22 (iki 25 m. – 1, 25–30 m. – 2, 30–40 m. – 4, 40–50 m. – 5, daugiau nei 50 m. – 10.)	27 %	61
Iš dalies formuoja	49	26	16 (25–30 m. – 2, 30–40 m. – 4, 40–50 m. – 6, daugiau nei 50 m. – 4.)	40 %	91
Neformuoja	11	11	1 (daugiau nei 50 m. – 1.)	10 %	23
Netyriu apie tai nuomonės	27	15	1 (40–50 m. – 1)	19 %	43
Neatsakė į klausimą	1	0	0	0 %	1
Iš viso	118	71	40	100 %	229

Lentelėje patiekiami respondentų mokinių ir mokytojų atsakymų į pateiktą klausimą variantai atskirai. (žr. 5 lent.).

6 lentelė. Respondentų nuomonė, kuriai žiniasklaidos pozicijai teisės atžvilgiu labiausiai pritaria

Moksleiviai		Mokytojai		Iš viso	
Teiginiai	Dažnumas	Teiginiai	Dažnumas	Dažnumas	Procentinė išraiška (iš 100 %)
Daryti eksperimentines išvadas	40	Daryti eksperimentines išvadas	3	43	18 %
Informuoti	129	Informuoti	19	148	65 %
Kritikuoti	38	Kritikuoti	26	64	28 %
Nuolat kritikuoti	13	Nuolat kritikuoti	8	21	9 %
Kita	9	Kita	0	9	4 %

Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad žiniasklaida pirmiausia turi informuoti visuomenę (žr. 6 lent.). Taip mano net 65 % visų respondentų (iš jų 129 moksleiviai (63 vyrai ir 66 moterys), 19 mokytojų (4 vyrai ir 15 moterų). Antra pagal svarbumą žiniasklaidos pozicija teisės atžvilgiu – kritikavimas. Jai pritaria 28 % visų respondentų, iš jų 8 % vyrai bei likusi dalis – 20 % moterys. Žiniasklaidos pozicijai daryti eksperimentines išvadas pritaria tik penktadalis visų respondentų (iš jų 11 % moterys). 4 %

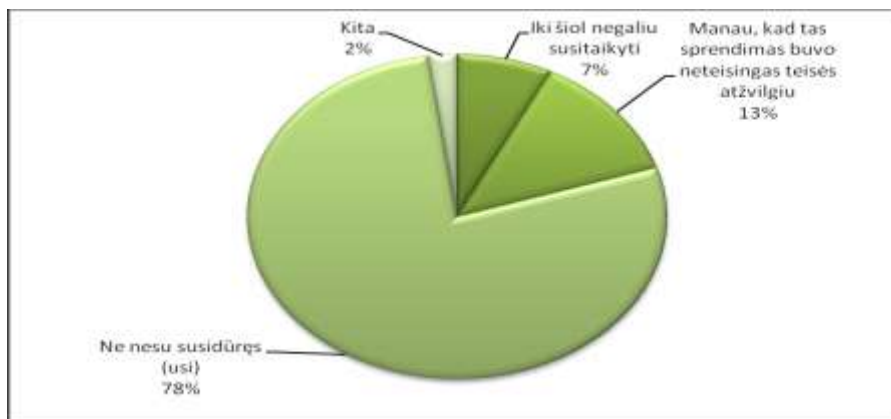

respondentų pasirinko atsakymo variantą „kita“ (iš jų 7 % vyrai), įvardindami, kad nesidomi tuo – 2, nežino atsakymo – 3, nepitaria jokiai pozicijai – 2 bei kita – 2 respondentai.

Išanalizavus respondentų atsakymus paaiškėjo, kad tai, kuriai žiniasklaidos pozicijai labiausiai pritaria labai priklauso nuo keleto veiksnių:

- ⇒ Iš kur paprastai sužino teisinės naujienas. Tarp kintamųjų yra stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,88$).
- ⇒ Kuriai žiniasklaidos priemonei skiria daugiausiai dėmesio. Televizijai – tarp kintamųjų yra stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,82$), internetui – stipri neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,72$).
- ⇒ Ar respondentas pasitiki įstatymais. Tarp kintamųjų yra labiau stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,91$).

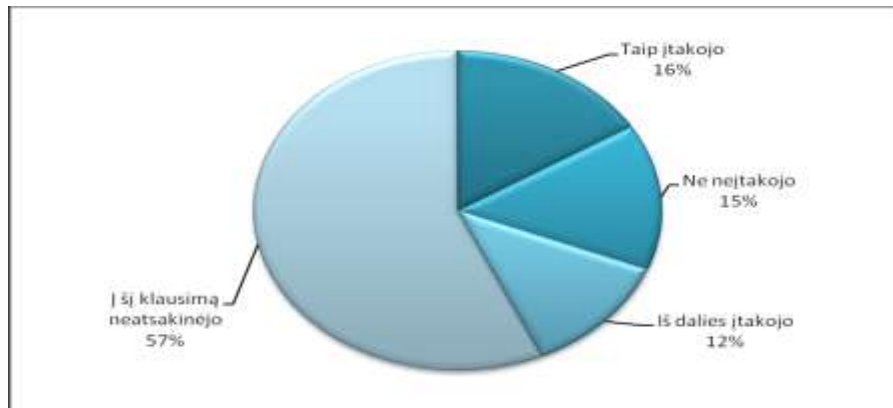
Apibendrinus galima teigti, kad žiniasklaida šiuolaikinėje visuomenėje turi atlikti vieną iš svarbiausių savo funkcijų – informacinę. Taip mano ir dauguma respondentų mokinių ir mokytojų. Žiniasklaida turi informuoti visuomenę. Tik maža dalis pritaria, kad žiniasklaida turi kritikuoti arba nuolat kritikuoti. Tačiau dažnai ji būtent tai ir daro. Kritikuoja įstatymų leidžiamąją, vykdomąją bei teisminę valdžią. Pateikia savo išvadas, interpretacijas bei kryptingai formuoja visuomenės nuomonę: apie aktualias visuomenės problemas, svarbius valdžios sprendimus, pasitikėjimą teise.

8 pav. Respondentų nuomonė apie nepalankų teismo sprendimą (N=229) (proc.)

Išanalizavus atsakymus paaiškėjo, kad net 20 % visų respondentų buvo susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu, kuris, jų nuomone, buvo neteisingas teisės atžvilgiu, ir jie iki šiol negali su tuo susitaikyti. Svarbu atkreipti dėmesį, kad visi respondentai, pasirinkę šiuos atsakymo variantus, buvo moksleiviai iki 18 metų amžiaus (iš jų 14 % vyrai ir tik 6 % moterys). Respondentai mokiniai, pasirinkę atsakymo variantą „kita“, paminėjo, kad už pažeidimus atsakė mama (1 respondentas), nežinojo, ką pasirinkti (3 respondentai) bei vienas pasirinko „kita“.

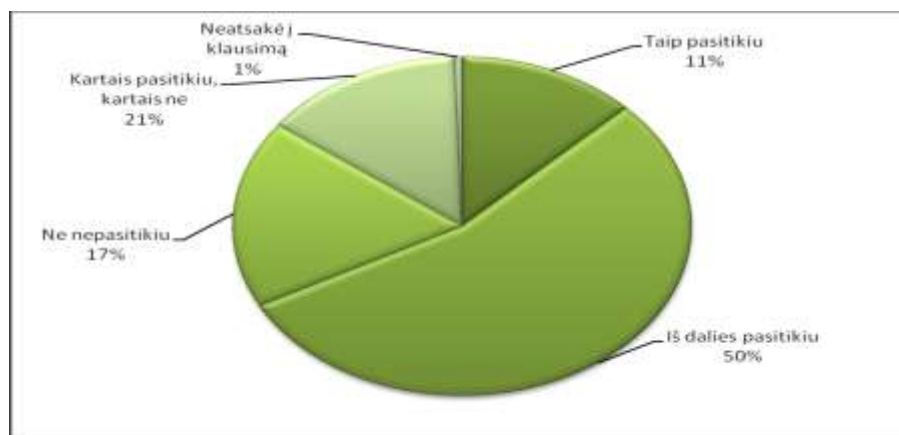
Dauguma respondentų nėra susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu, tai yra 100 % mokytojų ir 73 % moksleivių (žr. 3 priedas). Tai yra net 78 % visų respondentų. Svarbiausias ir pagrindinis veiksnys, kuris galėjo nulemti respondentų susidūrimą su nepalankiu teismo sprendimu, yra amžius. Tarp kintamųjų yra labai stipri neigiamos krypties koreliacija ($p=-1$).

9 pav. Nepalankaus teismo sprendimo įtaka pasitikėjimui įstatymais (N=229) (proc.)

Išanalizavus respondentų atsakymus į klausimą: ar nepalankus teismo sprendimas padarė įtaką jų pasitikėjimui įstatymais, net trečdalis teigia, kad taip (žr. 9 pav.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad dalis taip teigiančių respondentų, atsakinėdami į anksčiau pateiktą klausimą: ar yra susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu, teigė nesusidūrę, tai yra 49 respondentai. 15 respondentų (iš jų vienas mokytojas), teigiančių, kad nėra susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu, pasirinko atsakymo variantą „taip, padarė įtaką“, 17 – „ne padarė įtakos“, 17 – „iš dalies padarė įtaką“. Tarp šių dviejų kintamųjų, išanalizavus mokinių atsakymo variantus, yra vidutinio stiprumo neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,55$), ir mokytojų atsakymo variantus – silpna neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,34$). Galima daryti išvadą, kad ryšys yra silpnas. Moksleivių ir mokytojų atsakymai atskirai pateikiami priede. (žr. 3 priedas).

Akivaizdu, kad įstatymais pasitiki tik labai maža dalis respondentų (žr.10 pav.). Tik 11 % atsakė „taip, pasitikiu“ – vienodai vyrai ir moterys. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal amžių labiau įstatymais pasitiki moksleiviai negu mokytojai, t. y. 10 % daugiau (žr. 3 priedas). Dauguma respondentų teigia, kad įstatymais pasitiki arba tik iš dalies (50 %), arba tik kartais (21 %). Penktadalis respondentų teigė nepasitikintis įstatymais– iš jų 10 % vyrai bei 7 % moterys. Beveik pusė respondentų, pasirinkusių šį atsakymo variantą, buvo susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu. Tarp šių dviejų kintamųjų yra silpna neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,23$).

10 pav. Respondentų pasitikėjimas įstatymais (N=229) (proc.)

Išanalizavus respondentų atsakymus į šį klausimą galima teigti, kad yra keletas aplinkybių, veiksnių, galėjusių turėti įtakos nepasitikėjimui įstatymais. Dauguma respondentų visiškai nesidomi teisinėmis naujienomis (tai yra 6%), 5% respondentų naujienas sužino iš žiniasklaidos bei likusi dalis 6% domisi patys arba sužino iš draugų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pasitikėjimui įstatymais taip pat turi įtakos tai, kuriai žiniasklaidos pozicijai teisės atžvilgiu pritariama. Tarp šių dviejų kintamųjų yra labai stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,91$).

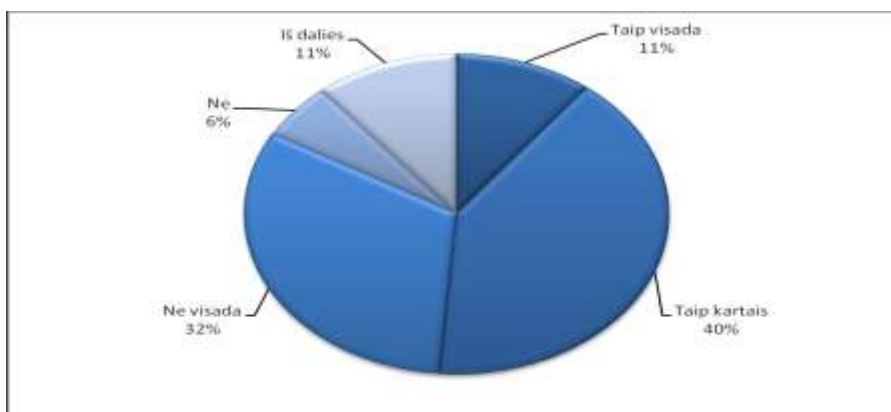
Respondentai, kurie nepasitiki įstatymais, didžiausią dėmesį skiria žiniasklaidos priemonei internetui (One.lt), spaudai („Vakaro žinios“) bei radijui (Zip Fm), tai yra mieliau renkasi pramogai, laisvalaikiui skirtas žiniasklaidos priemones. Tarp šių dviejų kintamųjų yra silpna neigiamos krypties koreliacija ($p=-0,30$).

Apibendrinus respondentų atsakymus galima daryti išvadą, kad dauguma respondentų – tai yra 82% iš dalies arba tik kartais pasitiki įstatymais. Tačiau tai parodo, kad ši visuomenės dalis nėra skeptiškai nusiteikusi įstatymų atžvilgiu. Tik 17%, tai yra penktadalis, nepasitiki įstatymais.

3.3. Ar žiniasklaida vis dar pateikia patikimą informaciją bei jos komentarus?

Informacijos patikimumas žiniasklaidoje yra vienas iš svarbiausių bei vis dar tik iš dalies įgyvendintų žiniasklaidos uždavinių. Negebėjimas tinkamai atlikti informacinės funkcijos žiniasklaidą įgalina visuomenei teikti ne informaciją, bet jau suformuluotą nuomonę bei požiūrį, kuri daugelis visuomenės narių, ypač paauglių, priima kaip tiesą, nesigilindami į priežastis.

Išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą: ar žiniasklaida pateikia patikimą informaciją ir jos komentarus, paaiškėja, kad tik 11% respondentų mano, kad visada pateikia. (žr.11 pav.).

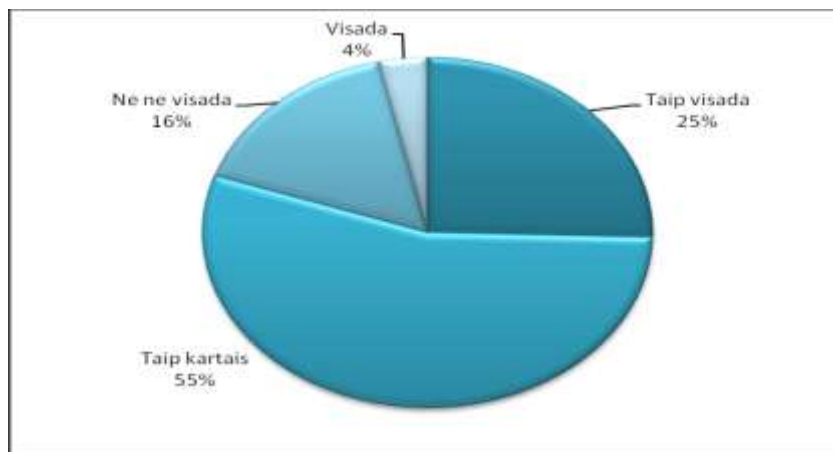

11 pav. Informacijos ir jos komentarų patikimumas žiniasklaidoje (N=229) (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad tik respondentai iki 18 metų mano, kad žiniasklaidoje visada pateikiama patikima informacija bei jos komentarai. Iš jų 6 % vyrai ir 5 % moterys. Beveik pusė respondentų mano, kad žiniasklaida tai daro arba tik iš dalies (11 %) arba tik kartais (40 %). Pagal lytį respondentų atsakymai pasiskirstė taip: atsakymą „iš dalies“ pasirinko 4 % vyrų (12–15 m. – 4, 16–18 m. – 1, iki 25 m. – 1, 30–40 m. – 1, 40–50 m. – 1) ir 7 % moterų (12–15 m. – 3, 16–18 m. – 4, 25–30 m. – 1, 30–40 m. – 3, 40–50 m. – 2, daugiau nei 50 m. – 4), atsakymą „tik kartais“ pasirinko 19 % vyrų (12–15 m. – 30, 16–18 m. – 11, 30–40 m. – 1, 40–50 m. – 1, daugiau nei 50 m. – 1) ir 21 % moterų (12–15 m. – 24, 16–18 m. – 15, 25–30 m. – 1, 30–40 m. – 2, 40–50 m. – 4, daugiau nei 50 m. – 3). Daugiau negu trečdalis respondentų teigia, kad žiniasklaida nepateikia arba ne visada pateikia patikimą informaciją bei jos komentarus. Pagal lytį respondentai pasiskirstė vienodai po 19 %. Mokinių bei mokytojų atsakymai atskirai pateikiami priede. (žr. 3 priedas).

Išanalizavus respondentų atsakymus į šį klausimą, galima išskirti keletą veiksnių, aplinkybių, kurie galėjo daryti įtaką respondentų nuomonei. Jaunesni respondentai linkę labiau teigiamai vertinti žiniasklaidą bei jos komentarus. Šie respondentai daugiausiai dėmesio skiria pramoginėms žiniasklaidos priemonėms. Vienas iš veiksnių yra respondentų amžius. Dauguma respondentų, neigiamai vertinančių žiniasklaidą, nurodė, kad paprastai naujienas sužino iš žiniasklaidos arba jomis visiškai nesidomi. Tarp šių dviejų kintamųjų yra stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,89$). Neigiamai vertinantys žiniasklaidą respondentai labiausiai pritaria žiniasklaidos pozicijai teisės atžvilgiu – informuoti. Tarp šių dviejų kintamųjų taip pat yra stipri teigiamos krypties koreliacija ($p=0,89$).

Apibendrinant respondentų atsakymus svarbu atkreipti dėmesį, kad tik maža dalis respondentų mano, kad žiniasklaida pateikia patikimą informaciją bei jos komentarus. Dauguma labiau linkę pritarti, kad patikima informacija bei jos komentarai yra pateikiami kartais, ne visada arba tik iš dalies. Moterys labiau negu vyrai teigiamai vertina žiniasklaidą bei jos komentarus.

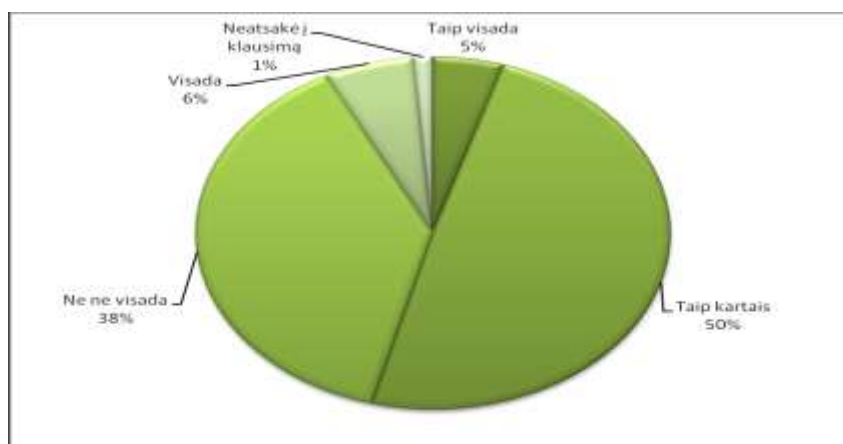

12 pav. Respondentų nuomonė, ar žiniasklaida objektyvi (N=229) (proc.)

Žiniasklaidos objektyvumas yra pakankamai svarbi bei daug diskusijų sukelianti tema. Daugelis tyrimų parodė, kad žiniasklaida pasitiki daugelis visuomenės narių, tačiau ar ji visada objektyvi pateikdama informaciją bei jos komentarus, vis dar kyla klausimas.

Išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą: ar žiniasklaida objektyvi, neobjektyvi, daugelis respondentų pritaria, kad tik kartais.

Ketvirtadalis respondentų, tai yra 25 %, mano, kad žiniasklaida objektyvi „taip, visada“. Iš jų 9 % moterys ir 16 % vyrai, kurių amžius yra iki 18 metų. Tarp mokytojų neatsirado pasirinkusių šį atsakymo variantą. Daugiau negu pusė respondentų mano, kad žiniasklaida objektyvi tik kartais – šį atsakymo variantą pasirinko 55 % visų respondentų: iš jų 19 % vyrai ir likusi dalis (36 %) moterys. Atsižvelgiant į respondentų amžių, galima teigti, kad vyresni respondentai labiau linkę rinktis šį atsakymo variantą. Net 75 % mokytojų pasirinko jį, tarp moksleivių – 50 %. (žr. 3 priedas). Beveik penktadalis respondentų mano, kad žiniasklaida yra objektyvi ne visada – 25 % mokytojų (iš kurių visos moterys) ir 14 % mokinių (iš kurių 9 % vyrai ir 5 % moterys). Teigiamai vertinantys žiniasklaidos objektyvumą respondentai taip pat teigiamai vertina žiniasklaidoje pateikiamą informaciją bei jos komentarus.

13 pav. Respondentų nuomonė, ar žiniasklaida neobjektyvi (N=229) (proc.)

Iš pateiktos diagramos matyti, kad daugelis respondentų mano, kad žiniasklaida yra neobjektyvi – pusė respondentų pasirinko atsakymą „taip, kartais“. 68 % visų mokytojų ir 50 % mokinių pritaria šiai nuomonei (iš jų 12 % daugiau moterų). Maža dalis respondentų mano, kad žiniasklaida yra neobjektyvi – tik 11 %: iš jų dauguma vyrai iki 18 metų ir tik dvi moterys, kurių amžius yra 40–50 metų. Daugiau negu trečdalis respondentų mano, kad žiniasklaida yra neobjektyvi („ne, ne visada“). Taip mano 38 % respondentų, iš kurių 32 % moksleiviai. Respondentai, kurie rinkosi atsakymo variantą, kad žiniasklaida yra neobjektyvi kartais, vertindami žiniasklaidos informacijos bei jos komentarų patikimumą taip pat dauguma rinkosi atsakymo variantą „taip, kartais“.

Respondentai, manantys, kad žiniasklaida turi informuoti visuomenę, bei paprastai teisingas naujienas sužinantys iš žiniasklaidos arba maža dalis – iš draugų, taip pat mano, kad žiniasklaida yra visada neobjektyvi. Tarp šių kintamųjų yra vidutinio stiprumo teigiamos krypties koreliacija ($p=0,61$).

Apibendrinant respondentų atsakymus į pateiktą klausimą, galima daryti išvadą, kad dauguma respondentų yra linkę pritarti, kad žiniasklaida yra objektyvi ir neobjektyvi kartais. Tvirtą nuomonę apie žiniasklaidos objektyvumą bei neobjektyvumą išreiškė tik 4 %, 6 % visų respondentų, kurių amžius yra iki 18 metų. Tarp mokytojų nebuvo pritariančių šiai nuomonei.

7 lentelė. Respondentų nuomonė, ar žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė yra tenkinama

Teiginiai	12–15 metų moksleiviai	16–18 metų moksleiviai	Mokytojai	Procentinė išraiška	Iš viso
Apie įstatymus:					
Taip, visada	27	15	1	19 %	43
Taip, kartais	45	26	16	38 %	87
Ne, ne visada	28	17	17	27 %	62
Netenkina	2	6	3	5 %	11
Nesidomiu tuo	16	7	3	11 %	26
Iš viso	118	71	40	100 %	229
Apie policijos veiklą:					
Taip, visada	28	11	2	18 %	41
Taip, kartais	41	24	13	34 %	78
Ne, ne visada	27	24	18	30 %	69
Netenkina	7	6	4	8 %	17
Nesidomiu tuo	15	6	3	10 %	24
Iš viso	118	71	40	100 %	229

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Teiginiai	12–15 metų moksleiviai	16–18 metų moksleiviai	Mokytojai	Procentinė išraiška	Iš viso
Apie prokuratūros veiklą:					
Taip, visada	19	6	1	11 %	26
Taip, kartais	32	24	14	31 %	70
Ne, ne visada	37	23	17	33 %	77
Netenkina	7	8	5	9 %	20
Nesidomiu tuo	23	10	3	16 %	36
Iš viso	118	71	40	100 %	229
Apie teismų veiklą:					
Taip, visada	16	9	1	11 %	26
Taip, kartais	39	26	16	35 %	81
Ne, ne visada	32	23	15	31%	70
Netenkina	7	5	5	8 %	17
Nesidomiu tuo	24	8	3	15 %	35
Iš viso	118	71	40	100 %	229
Apie kitas teises įstaigas:					
Taip visada	19	11	0	13%	30
Taip kartais	36	20	14	31%	70
Ne ne visada	21	22	20	27%	63
Netenkina	12	6	2	9%	20
Nesidomiu tuo	30	12	4	20%	46
Iš viso	118	71	40	100%	229

Iš pateiktos lentelės matyti respondentų nuomonė, ar juos tenkina žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė apie pačias svarbiausias valstybės saugumo bei visuomenės narių saugumo bei teisingumo užtikrinimo sritis. Iš gautų duomenų paaiškėja, kad tik trečdalis respondentų yra patenkinti informacijos kokybe žiniasklaidoje. Labiau teigiamai yra vertinama informacijos kokybė apie įstatymus (43 %) bei policijos veiklą (41 %). Apžvelgus respondentų atsakymus pagal amžių bei lyties grupes, tarp mokytojų atsakymo variantą „taip, visada“ visose srityse pasirinko 100 % moterų, kurių amžius pasiskirstė taip: 5 respondentės, kurių amžius yra 40–50 metų, ir 1 respondentė – 25–30 metų. Tarp moksleivių labiau teigiamai linę vertinti vyrai, tai yra 28 % daugiau negu moterys. Jų amžius pasiskirstė labai apylygiai: nuo 12–15 m. – 36 %, nuo 16–18 m. – 28 %.

Beveik trečdalis respondentų teigia, kad informacijos kokybė tiek apie įstatymus, policijos, prokuratūros, teismų veiklą bei kitas teises įstaigas tenkina ne visada. 43 % visų mokytojų ne visada tenkina informacijos kokybė apie įstatymus bei prokuratūros veiklą, 45 % – apie policijos veiklą, 38 % – apie teismų veiklą bei net 50 % – apie kitas teises įstaigas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad net 57 % visų

vyrų pasirinko šį atsakymo variantą. Labai maža dalis respondentų nurodė, kad informacijos kokybė tikrai netenkina. Labiausiai respondentų netenkina informacijos kokybė apie prokuratūros veiklą bei kitas teisines įstaigas. Taip mano po 9 % respondentų. Moksleiviai labiau linkę vertinti informacijos kokybę kaip nepatenkinamą – penktadalis jų pasirinko šį atsakymo variantą. Tarp mokytojų buvo tik 3 %. Panašus respondentų skaičius nurodė, kad jų netenkina informacijos kokybė apie policijos bei teismų veiklą. Šį atsakymo variantą pasirinko po 8 % respondentų. Iš jų dauguma vyrai. Respondentai, kurie yra nepatenkinti informacijos kokybe apie teismų bei policijos veiklą, nurodė, kad buvo susidūrę su nepalankiu teismo sprendimu. Mažiau negu penktadalis respondentų nurodė visiškai nesidomintys naujienomis žiniasklaidoje – taip teigia 8 % visų mokytojų. Neįdomiausios sritys respondentams pasirodė prokuratūros veikla (taip mano 16 %, iš jų 9 % vyrai bei 7 % moterys), teismų veikla (15 %, iš jų 9 % vyrai ir 6 % moterys) bei kitų teisinių įstaigų veikla (20 %, iš jų 12 % vyrai ir likusi dalis moterys).

Išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą, galima išskirti keletą veiksnių, kurie galėjo daryti įtaką respondentų vertinimams.

Vienas iš svarbiausių veiksnių tai yra anksčiau patirtas nepalankus teismo sprendimas. Tie respondentai yra mažiau patenkinti informacijos kokybe apie policijos veiklą (tarp šių dviejų kintamųjų yra vidutinio stiprumo teigiamos krypties koreliacija, kur $p=0,53$), prokuratūros veiklą (tarp šių dviejų kintamųjų yra stipri teigiamos krypties koreliacija, kur $p=0,73$) bei teismų veiklą (tarp šių dviejų kintamųjų yra vidutinio stiprumo teigiamos krypties koreliacija, kur $p=0,54$). Respondentų atsakymų pasirinkimui taip pat turėjo įtakos jų požiūris į žiniasklaidoje pateikiamos informacijos bei jos komentarų patikimumą. Tarp šių dviejų kintamųjų yra labai stipri teigiamos krypties koreliacija, kur $p=0,98$.

Apibendrinus respondentų atsakymus galima teigti, kad mokytojai žiniasklaidoje pateikiamą informaciją apie visas sritis yra labiau linkę vertinti vidutiniškai arba net labiau neigiamai. Jie pakankamai kritiškai žiniasklaidos atžvilgiu. Mokiniai ją vertina arba labai gerai, arba vidutiniškai. Tai būtų galima sieti su respondentų amžiumi bei jų gyvenimiškąja patirtimi. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pakankamai nemažai respondentų visiškai nesidomi žiniasklaidoje pateikiama informacija. Išsamiau paanalizavus respondentų atsakymus paaiškėjo, kad dauguma nesidominčių žiniasklaidos pranešimais apie įstatymus, policijos, prokuratūros, teismų veiklą bei kitas teisines įstaigas paprastai didžiausią dėmesį skiria žiniasklaidos priemonei – internetui (pramoginiam internetiniam puslapiui „one.lt“) bei mano, kad žiniasklaida – laisvalaikio praleidimo būdas arba pramoga.

Atlikus tyrimą bei išanalizavus respondentų atsakymus į pateiktus klausimus, galima daryti išvadą, kad žiniasklaida yra viena iš svarbiausių visuomenės informavimo priemonių. Nepriklausomai nuo amžiaus bei lyties ja domisi visi. Ji ne tik informavimo, bet ir formavimo priemonė. Akivaizdu, kad poveikis visuomenei yra labai ryškus bei neginčijamas. Dauguma respondentų pritaria, kad žiniasklaida

vis gi iš dalies formuoja tiek pasitikėjimą, tiek nepasitikėjimą įstatymais bei kitais teisės aktais. Kalbant apie žiniasklaidos edukacines galimybes (auklėjimą, lavinimą, švietimą) galima daryti išvadą, kad žiniasklaida turi labai dideles galimybes, tačiau problema – ar jas tikslingai išnaudoja. Atkreiptinas dėmesys, kad mokiniai, dalyvavę tyrime, labiau teigiamai vertina žiniasklaidą, informacijos kokybę negu mokytojai.

IŠVADOS

1. Žiniasklaida - visuomenės socialinė institucija, skirta skleisti socialinę informaciją. Ši socialinė institucija turi padėti žmogui komunikuoti su aplinkiniu pasauliu informacijos perdavimo-priėmimo ir grįžtamojo ryšio būdais. Ji yra santykinai nepriklausoma, aktyvi ir informatyvi. Žiniasklaida kaip socialinė institucija yra labai svarbi, nes padeda visuomenės nariams formotis panašų santykį su realybe, plečia jų socialinės aplinkos suvokimą, tarpininkauja atskirų visuomenės grupių bendravimui ir bendradarbiavimui bei formuoja aktyvų pilietį. Ypač demokratinėje visuomenėje pabrėžiamas svarbiausias žiniasklaidos aspektas – tarpininkavimas, kuriuo siekiama pliuralistinės visuomenės santykinės vienybės raidos.
2. Išskiriamos penkios žiniasklaidos funkcijos: informacinė, aiškinamoji, auklėjamoji, kultūrinė, pramoginė (komercinė). Pati svarbiausia iš jų yra informacinė funkcija. Informacinė funkcija – tai veikla, kuria siekiama operatyviai pateikti visuomenei teisingų ir patikimų žinių apie žmonių darbo rezultatus, naujausius įvykius, reiškinius ir procesus, atsižvelgiant į jos informacinius poreikius ir interesus. Savo funkcijas tinkamai vykdančias žiniasklaidos priemones visuomenė vertinama kaip patikimas.
3. Šiuolaikinė Lietuvos žiniasklaida yra apimta vidinio konflikto: viena vertus, ji nuolat pabrėžia savo demokratinę prigimtį ir pagrindinę funkciją – tiesiogiai informuoti piliečius apie padėtį šalyje ir pasaulyje, bet kita vertus, ji yra pelno siekianti institucija. Lietuvos žiniasklaida vis labiau naudojasi savo išskirtine padėtimi visuomenės informavimo srityje – informacijos teikimą susiejo su kuo didesnio pelno siekimu. Dėl to išryškėjo šiuolaikinės Lietuvos žiniasklaidos problema - negebėjimas proporcingai subalansuoti ir vykdyti savo funkcijų. Žiniasklaidoje išivyravusi pramoginė (komercinė) funkcija parodo visuomenės informavimo priemonių nebrandumą, nekokybiškumą. Tai turi įtakos visuomenės narių pasitikėjimo žiniasklaida raidai: pasitikėjimas per pastaruosius 6-7 metus yra ženkliai sumažėjęs.
4. Visuomenės informavimo teisė apibrėžiama kaip visuma objektinės teisės normų, reguliuojančių su viešosios informacijos rinkimu, rengimu, skelbimu ir platinimu susijusius visuomeninius santykius. Šios teisės formavimąsi paspartino, paskatino didėjantis žiniasklaidos vaidmuo mūsų gyvenime (ypač spaudos bei televizijos), sparčiai besikuriančios naujos informacinės technologijos bei siekis sukurti informacinę visuomenę.

5. Šiuolaikinėje Lietuvos žiniasklaidoje dažnai kartojamos žinios, naujienos sustiprina jų poveikį visuomenei, ypač pastebimas poveikis nepilnamečių auditorijai, kuris dažniau būna neigiamas, o ne teigiamas. Žiniasklaida įsitvirtina visuomenėje kaip pagrindinis naujų elgesio modelių, socialinių normų ir taisyklių šaltinis. Ji šiandieną, kartu vykdydama ir edukacines funkcijas, gali ne tik suformuoti visuomenės nuomonę, būti ne vien auklėjimo, bet ir asmenybės žalojimo priemone.
6. Žiniasklaidos veiklą Lietuvoje reglamentuoja šie teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir kiti teisės aktai. Svarbiausi iš jų yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme ir Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse yra įtvirtinti pamatiniai visuomenės informavimo ir žurnalistikos principai, kuriais privalo vadovautis informacijos rengėjai, platintojai bei žurnalistai. Jie yra pagrindiniai informacijos rengėjų, platintojų ir žurnalistų veiklą reglamentuojantys teisiniai dokumentai. Žiniasklaidos veiklą reglamentuojantys įstatymai yra gana pozityvūs, atveriantys plačias galimybes visuomenės informavimo priemonėms.
7. Viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklos reglamentavimo ir savitvarkos institucijų sistemą sudaro: Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Žurnalistų etikos inspektorius. Išanalizavus šių institucijų numatytas funkcijas bei jų vykdymą galima išskirti keletą neveiksmingumo priežasčių:
  - a. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija - didelis šios žurnalistų savireguliacijos institucijos trūkumas yra tai, kad jos priimtus sprendimus visuomenės informavimo priemonės, pripažintos pažeidusiomis žurnalistikos etiką ir tiesiogiai įpareigtos viešai paskelbti komisijos sprendimą, labai retai įvykdo;
  - b. Lietuvos radijo ir televizijos komisija - šios komisijos teisinis statusas yra gana prieštaringas, ypač jos formavimo neapibrėžtumas bei darbo neefektyvumas. Šios komisijos nepriklausomybė nuo transliuotojų ir retransliuotojų praktiškai yra neįmanoma, atsižvelgiant į jos finansavimą;

- c. Žurnalistų etikos inspektorius – pagal savo teisinę padėtį turi panašumų su Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, todėl suteikta kompetencija yra deklaratyvi (ypač siekiant užtikrinti nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio).
8. Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad 99 % respondentai mokiniai daugiausiai dėmesio skiria žiniasklaidos pranešimams televizijoje; 100 % respondentų mokytojų nuomone visose žiniasklaidos priemonėse skelbiama informacija yra vienodai svarbi. Tačiau paaiškėjo ir tai, kad tiek respondentai mokiniai, tiek mokytojai labiau renkasi pramogai skirtus žiniasklaidos „kūrinius“. Žiniasklaidos pranešimais, kuriuose skelbiama teisinė informacija, naujienos apie įstatymų pakeitimus, naujus įstatymus bei kita svarbi informacija, retas kuris domisi. Smulkesnė tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad respondentų požiūris yra prieštaringas: 80 % respondentų mokinių nuomone žiniasklaida, visų pirma, yra informacijos šaltinis ir tik 20 % jų teigia, kad tai laisvalaikio praleidimo būdas. 53 % respondentų mokytojų nuomone žiniasklaida, visų pirma, yra pramoga, 48 % - laisvalaikio praleidimo būdas ir tik 28 % teigia, kad tai yra informacijos šaltinis.
9. Tyrimo duomenys parodė, kad 45 % respondentų mokinių teisinės naujienas sužino iš žiniasklaidos, 40 % respondentų mokytojų - labiau iš draugų, pažįstamų, tik 33 % jų teisinės naujienas sužino iš žiniasklaidos. Tiek respondentai mokiniai, tiek mokytojai teigia, kad žiniasklaida visgi tik iš dalies formuoja pasitikėjimą teise. Taip mano 47 % mokinių ir 45 % mokytojų. Tačiau net 66 % mokinių ir 95 % mokytojų žiniasklaidos poveikį visuomenės pasitikėjimui teise vertina neigiamai: jų požiūriu žiniasklaida formuoja nepasitikėjimą teise.
10. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė respondentų išskiriamas žiniasklaidos funkcijas teisės atžvilgiu:
a) 68 % respondentų mokinių pabrėžia informavimo funkciją, 21 % - eksperimentinių (išankstinių išvadų) funkciją, 20 % - kritikavimo funkciją, b) 65 % respondentų mokytojų pabrėžia kritikavimo funkciją, 48 % - informavimo funkciją. 20 % respondentų mokytojų teigia, kad žiniasklaida turi nuolat kritikuoti.
11. Žiniasklaidoje pateikiamą informaciją apie įstatymus ir policijos veiklą respondentai mokiniai vertina labiau teigiamai, negu informaciją apie prokuratūros, teismų ir kitų teisinių institucijų veiklą. Tačiau ypač neigiamai vertina informaciją apie prokuratūros veiklą. Respondentai mokytojai vienodai neigiamai vertina visą šią informaciją, išskyrus informaciją apie įstatymus, kurią vertina teigiamai.

12. Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad, viena vertus, didelis visuomenės domėjimasis žiniasklaidoje skelbiama informacija sudaro sąlygas Lietuvos žiniasklaidai tikslingai atlikti edukacines funkcijas ir formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į teisę, bet, kita vertus, net 57 % respondentų mokinių požiūriu žiniasklaida yra neobjektyvi, 87 % jų netenkina žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė bei jos komentarai. 72 % respondentų mokytojų taip pat žiniasklaidą vertina kaip labai neobjektyvią ir net 68 % jų yra nepatenkinti skelbiamos informacijos kokybe bei komentarais.
13. Tyrimo hipotezė, kad žiniasklaida gali piktnaudžiauti savo teisėmis, kaip edukacinėmis galimybėmis, ir šiuo pagrindu formuoti visuomenės nepasitikėjimą teise pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

1. Siekiant išvengti asmens garbės, orumo, pažeminimo visuomenės informavimo priemonės rekomenduojama plėtoti teisinių žinių ugdymą, mokyti jaunimą išmanyti savo teises bei pareigas, kritiškai mąstyti bei vertinti aplinką.
2. Siekiant pagerinti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos ir Žurnalistų inspektoriaus veiksmingumą rekomenduojama tiksliai apibrėžti šių savireguliacinių institucijų įgaliojimus.
3. Kol kas Žurnalistų etikos inspektoriui pavesta Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūra bei suteikta kompetencija yra tik deklaratyvi. Siekiant dar labiau užtikrinti nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, rekomenduojama priimti Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimus, numatančius, kad Žurnalistų etikos inspektorius turėtų teisę, surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus bei administracine tvarka nubausti viešosios informacijos rengėjus, platintojus, jų savininkus, žurnalistus bei kitus asmenis už Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Asmens duomenų teisinis apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr. 63-1479.
2. Europos konvencija dėl televizijos be sienų. Strasbūras, 1898 gegužės 5.
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995. Nr. 40.
4. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995. Nr. 60-1501.
5. Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimo kodeksas. Valstybės žinios, 1997. Nr. 118.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 89.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr.74.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucija. - Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1993.
9. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 91.
10. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. Valstybės žinios, 2000. Nr.VIII-1817.
11. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr.1.
12. Lietuvos Respublikos Valstybinės kalbos įstatymas. Valstybės žinios, 1995. Nr. 15-344.
13. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996. Nr. 71.
14. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006. Nr. 82-3254.
15. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (2005 m. balandžio 15 d.) (www.lzs.lt. Prisijungimo laikas 2009-04-16).
16. Teisė gauti informaciją iš savivaldybės įstaigų įstatymas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 10-236.
17. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d.

Specialioji literatūra

18. Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // Jurisprudencija, 2001.T.19(11), p. 148-147.
19. Arlauskas S. Žodžio laisvės apsaugos principinės teisinės normos. Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Konferencijos medžiaga. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2001 m. birželio 6 d., p. 30-35.
20. Astra L. Vaikų ir jaunimo teisių apsauga žiniasklaidoje. Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Konferencijos medžiaga. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2001 m. birželio 6 d., p. 25-30.

21. Ališauskienė R. Pasitikėjimas žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu. Žmogaus teisių apsauga ir žiniasklaida. Konferencijos medžiaga. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2001 m. birželio 6 d., p.67-71.
22. Atviras Lietuvos fondo žurnalistikos centras. Žurnalistikos laisvė ir atsakomybė. Europos Tarybos dokumentai dėl visuomenės informavimo priemonių. – Vilniaus: Vilniaus universiteto leidykla, 1996.
23. Bielinis L. Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. - Vilnius: Eugrimas, 2005.
24. Birmonttienė T. Teisė į informaciją. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
25. Čaplinas A. Informacinė visuomenė, dirbtinis intelektas ir teisė // Jurisprudencija, 1999.T.14(6), p. 73-84.
26. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Gimtasis žodis, 1993, p. 959.
27. Dennis E.E., Merrill C. J. Pokalbiai apie žurnalistiką.- Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997, p. 222.
28. Dobryninas A. Nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje.- Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000.
29. Gailius B. Informavimas apie teisėsaugos institucijų veiklą ir žiniasklaidos įtaką teisingam procesui. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 106-120.
30. Gudaitis R. Pagarba žmogaus teisėms – svarbi demokratinės žiniasklaidos sąlyga. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 17-22.
31. Imbrasienė G. Vaiko teisės ir interesai žiniasklaidoje. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p.121.
32. Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. - Klaipėda, 1998, p.10-11.
33. Jarašiūnas E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio Teismo praktikoje // Jurisprudencija, 1998. T. 9(1), p.125-137.
34. Jovaiša K. Žmogaus garbė ir orumas: interpretavimo ir gynimo problemos // Teisės problemos, 2004/1 (43), p.71-90.
35. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. - Vilnius, 2007, p. 30.
36. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Šiauliai: Lucilijus, 2007.
37. Kritiškai apie kritikai nepakančią „ketvirtąją valdžią“ // Kultūros Barai. 2001, Nr. 7., p. 3.
38. Lietuvos Radijo ir Televizijos komisija. Žiniasklaidos etika: rekomendacijos, nuostatos, kodeksai.- Vilnius, 2003.

39. Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų Ministerija, Spaudos kontrolės valdyba. Lietuvos masinės informacijos priemonės. -Vilnius, 1992.
40. Luobikienė L. Sociologija: vadovėlis 11-12 kl. –Vilnius, 2001, p.266.
41. Matulionis A. V. Sociologija.- Vilnius, 2003, p.197-198.
42. McLuhan M. Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai.- Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 37.
43. Mesonis G. Žiniasklaida: tarp teisės pozityvizmo ir moralės reliatyvumo. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 94.
44. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
45. Meškauskaitė L. Naujųjų informacinių technologijų teisinis reguliavimas // Jurisprudencija, 2002.T.32(24), p.104-113.
46. Monkevičius A. Žiniasklaidos poveikis asmenybės raidai. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p.32-36.
47. Nastavičius M. Žiniasklaidos vertybių nykimas: kas užima etikos, kokybės ir tiesos vietą? - Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2008, p.105-128.
48. Nevinskaitė L. Žiniasklaidos kokybė: nepatenkinti publikos lūkesčiai. – Vilnius, 2006, p. 180-198.
49. Pruskus V. Multikultūrinė komunikacija ir vadyba.- Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija, 2004, p. 238.
50. Pruskus V. Sociologija. Teorija ir praktika. – Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija, 2003.
51. Steponavičius G. Žiniasklaidos vaidmuo šiuolaikiniame gyvenime. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p.11-13.
52. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
53. Tarptautinis žodžių žodynas. – Vilnius: Alma Littera, 2008, p.188.
54. Tureikytė D. Pasitikėjimas Teismais Lietuvoje: visuomenės nuomonė. Teisminė valdžia ir visuomenė. Konferencijos medžiaga. – Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999.
55. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija.- Vilnius, 2003.
56. Urbonas V. Pasaulio žiniasklaidos sistemos.- Klaipėda, 2003.
57. Urbonas V. Žurnalistikos pagrindai: vadovėlis.- Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1992.
58. Ulfkotte U. TAIP meluoja žurnalistai.- Vilnius: Mintis, 2003.
59. Uznieinė R. Audiovizualinė žiniasklaida (televizija) ir vaikas. Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas.- Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 159 – 174.
60. Vilniaus pedagoginis universitetas. Lietuvos žiniasklaida jaunųjų tyrėjų akimis. – Vilnius:Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007.
61. Žurnalistikos enciklopedija. – Vilnius,1997.

62. Žurnalistų Institutas Lietuvos žurnalistų sąjunga. Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1999). - Vilnius, 2000.
63. Cantor J. Mommy, I'm scared: How TV and movies frighten children and what we can do to protect them. - San Diego, CA: Harcourt Brace, 1998, p. 3.

Naudoti internetiniai šaltiniai

64. Eurobarometras 69. Visuomenės nuomonė Europos Sąjungoje www.europa.eu. Prisijungimo laikas 2009-04-20
65. Kaip vertinama žiniasklaida? (<http://m.mokslai.lt/referatai/rasinys/ziniasklaida-ir-kaip-ji-vertinama-puslapis2.html>). Prisijungimo laikas 2009-05-18
66. Lietuvos radijo ir televizijos komisija www.lrk.lt. Prisijungimo laikas 2009-05 -02
67. Lietuvos Respublikos Seimas (VI% pakeitimo įstatymo projektas) (<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=258746&Condition2=>). Prisijungimo laikas 2009-05-01
68. Lietuvos žurnalistų sąjunga www.lzs.lt. Prisijungimo laikas 2009-04-16
69. Socialinės problemos žiniasklaidoje (<http://www.cika.lt/?q=node/3241>). Prisijungimo laikas 2009-10-10
70. Visuomenės pasitikėjimo kaip įrankio politikos formavimui svarbos apžvalga. (<http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyr002.pdf>). Prisijungimo laikas 2009-05-18
71. Žurnalistų etikos inspektoriaus R. Gudaičio 2003-2004 m. analitinė apžvalga. Demokratinės visuomenės informavimo kultūrinės plėtros gairės (<http://www3.lrs.lt/docs2/WXY5QEC1XB.DOC>.) Prisijungimo laikas 2009-05-18
72. Žurnalistų etikos inspektoriaus R. Gudaičio 2005-2006 m. analitinė apžvalga. Visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros gairės ir 2006 metų veiklos ataskaita. (http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4885&p_d=64824&p_k=1). Prisijungimo laikas 2009-05-18
73. www.straipsniai.lt. Prisijungimo laikas 2009-05-18
74. www.bernardinai.lt. Prisijungimo laikas 2009-06-10

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Sabaliauskaitė Ž. Žiniasklaidos edukacinės galimybės ir poveikis formuojant visuomenės narių pasitikėjimą teise / Edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2009.- 86 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota žiniasklaidos edukacinės galimybės bei poveikis formuojant visuomenės pasitikėjimą teise, iškelta hipotezė, kad žiniasklaida gali piktnaudžiauti savo teisėmis, kaip edukacinėmis galimybėmis, ir šiuo pagrindu formuoti visuomenės nepasitikėjimą teise.

Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriama žiniasklaidos funkcijos, pateikiama žiniasklaidos, jos poveikio bei edukacinių galimybių samprata, taip pat aptariama visuomenės informavimo teisės samprata.

Antroje darbo dalyje nagrinėjama žiniasklaidos teisinio reglamentavimo Lietuvoje bei savireguliacijos ypatumai, aptariami teisės aktai, reglamentuojantys žiniasklaidos veiklą bei analizuojama savireguliacijos institucijų funkcijos bei veikla.

Trečioje darbo dalyje nagrinėjami tyrimo metu gauti duomenys, didžiausią dėmesį skiriant žiniasklaidos įtakai formuojant visuomenės pasitikėjimą teise, pasitikėjimui žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu bei žiniasklaidos galimybėmis šiuolaikinėje visuomenėje formuoti nuomonę ir požiūrį.

Pagrindiniai žodžiai: edukacinės galimybės, poveikis, pasitikėjimas teise, savireguliacija, teisinis reglamentavimas, visuomenės informavimo teisė, žiniasklaida.

Sabaliauskaitė Ž. Educational possibilities of the media and its influence formatting confidence in law of the members of society / Educology Master's final project. Guide prof. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolas Riomeris University, Faculty of Social Policy, 2009.-86 p.

ANOTATION

In Master's final project educational possibilities of the media and its influence formatting confidence in law of the members of society are analysed and hypothesis is made, that the media can overuse its laws as educational possibilities and on this background form distrust in law between the members of society.

In the first section of the project theoretical analysis of the media and its functions is applied, conception of its influence and educational possibilities and conception of the law of information society are given.

The second section deals with peculiarities of juridical regulation and self regulation of the media in Lithuania. Moreover, the law documents and acts that regulate the work of the media are discussed and the functions of self regulation institutions are analysed as well.

The third section analyses the data from questionnaire, in which the most important attention is paid to influence of the media formatting confidence in law between the members of society, to trust in the media as the source of information and possibilities of the media to form the opinion and attitude in modern society.

Key Words: educational possibilities, effect, confidence in law, self regulation, juridical regulation, the law of information of society, the media.

Sabaliauskaitė Ž. Žiniasklaidos edukacinės galimybės ir poveikis formuojant visuomenės narių pasitikėjimą teise / Edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2009.- 86 p.

SANTRAUKA

Šiuolaikiniai žmonės negali išsiversti be žiniasklaidos, kuri mūsų gyvenime atlieka daugybę funkcijų. Jos dėka žmonės sužino apie svarbius įvykius visuomeniniame gyvenime.

Vis spartėjant šiuolaikiniam gyvenimo tempui, didėja ir informacijos kiekis. Iškyla problema – žmonės fiziškai nebegali aprėpti visos informacijos. Žiniasklaida, nuolat pabrėždama savo demokratinę prigimtį bei atlikdama vieną iš svarbiausių socialinių funkcijų – informacinę, didelę dalį informacijos apdoroja pati ir asmeniui pateikia tik galutinius rezultatus. Subjektyvumas neišvengiamas, ypač formuojant visuomenės nuomonę ar kuriant įvaizdį.

Žiniasklaidos įtaka formuojant visuomenės pasitikėjimą teise yra aktualus ir tyrinėtinas šių dienų klausimas. Dabartiniai įvykiai Lietuvoje aiškiai parodo, kad žiniasklaida ne tik informuoja visuomenę, bet ir atlieka teismų vaidmenį. Ji analizuoja, kodėl buvo įvykdytas nusikaltimas ar pažeidimas, taip pat pateikia visuomenei jau suformuluotą situacijos analizę, kuri ne visada yra teisinga, tuo pačiu skelbia „nuosprendį“, formuoja visuomenės nepalankų požiūrį į teisę. Iškyla klausimas, ar žiniasklaidos sukurtas (ne)pasitikėjimas teise yra realus, ar tik vienas iš perdėtai sukurtų reiškinų?

Tyrimo objektas – žiniasklaida, jos teisinis reguliavimas ir veikla. **Darbo tikslas** - atskleisti Lietuvos žiniasklaidos edukacines galimybes ir poveikį formuojant visuomenės pasitikėjimą teise.

Tyrimo uždaviniai:

5. Išnagrinėti žiniasklaidos ir visuomenės informavimo teisės sampratą, išskiriant žiniasklaidos edukacines galimybes bei informavimo poveikį visuomenei.
6. Išnagrinėti žiniasklaidos Lietuvoje tiesinį reglamentavimą ir savireguliacijos ypatumus.
7. Išnagrinėti žiniasklaidos edukacines galimybes formuojant visuomenės (ne)pasitikėjimą teise.
8. Atskleisti šiuolaikinės žiniasklaidos poveikį visuomenei bei įtaką (ne)pasitikėjimui teise.

Hipotezė. Darbas grindžiamas prielaida, kad žiniasklaida gali piktnaudžiauti savo teisėmis, kaip edukacinėmis galimybėmis, ir šiuo pagrindu formuoti visuomenės nepasitikėjimą teise.

Tyrimo metodai. Žiniasklaidos edukacinių galimybių ir poveikio formuojant visuomenės pasitikėjimą teise tyrimas atliktas naudojant šiuos metodus:

- **Dokumentų analizės, lyginimo ir apibendrinimo metodai.** Plačiai išnagrinėti teisės aktai ir speciali mokslinė literatūra bei šaltiniai. Daug naudotasi internetinėmis priemonėmis. Šiais metodais susipažinta su įvairių autorių požiūriu į žiniasklaidos daromą poveikį visuomenei, visuomenės informavimo teisės ir kitais klausimais.
- **Anketinė apklausa.** Kadangi tyrimas yra kiekybinis, todėl buvo pasirinktas anketavimo metodas. Anketa buvo sudaryta remiantis teorine magistrinio darbo dalimi.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro šios dalys: turinys, įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Pirmajame skyriuje nagrinėjama žiniasklaida kaip socialinė institucija, atskleidžiami pagrindiniai bruožai, nurodoma paskirtis, aptariamos žiniasklaidos funkcijos. Taip pat aptariama visuomenės informavimo teisės samprata, žiniasklaidos edukacinių galimybių šiuolaikinėje visuomenėje bei poveikio samprata.

Antrajame skyriuje išskiriami bei analizuojami pagrindiniai žiniasklaidos veiklą reglamentuojantys teisės aktai bei analizuojami žiniasklaidos savireguliacijos ypatumai.

Trečiajame skyriuje nagrinėjami tyrimo metu gauti duomenys, didžiausią dėmesį skiriant žiniasklaidos įtakai formuojant visuomenės pasitikėjimą teise, pasitikėjimui žiniasklaida kaip informacijos šaltiniu bei žiniasklaidos galimybėmis šiuolaikinėje visuomenėje formuoti nuomonę ir požiūrį.

SUMMARY

Sabaliauskaitė Ž. Educational possibilities of the media and its influence forming confidence in law of the members of society / Educology Master's final project. Guide prof. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolas Riomeris University, Faculty of Social Policy, 2009.-86 p.

Modern society is impossible without the media which has a lot of functions in our life. Through the media people are informed about important events in social life. With the acceleration of the life speed the amount of information is increasing as well. People deal with the problem – they can't take in all the information. The media which emphasises its democratically background and one of the most important – informational - function works up the information itself and gives the people only the final result. In this case subjectivity is unavoidable, especially in formatting social opinion or creating an image.

Influence of the media formatting confidence in law of the members of society is a question that is actual and requires investigation. The last events in Lithuania show clearly that the media not only informs society, but it also plays the role of the court. It analyses the reasons of crimes or violations and gives society stated analysis of the situation, which is not always correct, and at the same time publicises a „verdict“, forms negative attitude towards the law. The question is, if this (no)-confidence in law, created by the media, is real or only imaginary?

Subject of the project - the media, its juridical regulation and proceeding.

The aim of the project – to reveal educational possibilities of Lithuanian media and its influence formatting the society's confidence in law.

Objectives of the project: 1. To examine the concept of the media and law of society information, especially forcing educational possibilities of the media and its influence on society. 2. To highlight juridical regulation of the media in Lithuania and peculiarities of its self regulation. 3. To discuss educational possibilities of the media in formatting (no)-confidence in law between the members of society. 4. To reveal the influence of modern media on society and its (no)-confidence in law.

Hypothesis. The project is based on assumption that the media can overuse its rights as educational possibilities and on that background form society's no- confidence in law.

Methods. The research about educational possibilities of the media and its influence on formation society's confidence in law is made applying methods of documents analysis, comparison and generalization. The acts of law, special scientific literature and sources are examined carefully. The Internet sources are widely used too. Using these methods is looked through the attitudes of different authors to the influence of the media on society and other questions related with information of society.

Survey. As the research is quantitative, the method of questioning was chosen. The questionnaire was made referring to theoretical part of the master's project.

The project consists of content, introduction, three sections, conclusions, recommendations, bibliography, annotation and summary in Lithuanian and English and additions.

The first section highlights the media as social institution, shows the main features and mission of the media, describes its functions. The concept of the right of society of information and educational possibilities of the media in modern society is discussed as well.

The second section analysis the main acts of law that regulate the media and the peculiarities of the media self regulation are discussed.

The third section deals with the data which were obtained during the questioning. The most important attention is paid to the influence of the media in formation of confidence in law between the members of society, confidence in the media as a source of information and possibilities of the media to form social opinion and attitude.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

GERBIAMI MOKSLEIVIAI!

Mums rūpi Jūsų nuomonė apie žiniasklaidą, ar žiniasklaida atlieka savo edukacines funkcijas ir poveikį ugdant / neugdant jos pasitikėjimą teise. Prašome atidžiai perskaitykite pateiktos anketos klausimus bei pasirinkti labiausiai priimtinus atsakymus. Ši anketa yra anoniminė, todėl gauti rezultatai bus skelbiami tik apibendrintai.

Šį tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Edukacinės veiklos katedros Teisės edukologijos programos magistrantė Živilė Sabaliauskaitė.

Anketa

1. Kuriai žiniasklaidos priemonei Jūs skiriate daugiausiai dėmesio? (*Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai*)

1.1 Internetui (*Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą*)

1.1.1 Alfa.lt

1.1.2 Bernardinai.lt

1.1.3 Delfi.lt

1.1.4 LRS.lt

1.1.5 ONE.lt

1.1.6 Zebra.lt

1.1.7 Kita _____

1.2 Radijui (*Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą*)

1.2.1 LRT

1.2.2 M-1

1.2.3 Lietus

1.2.4 RC

1.2.5 Žinių radijas

1.2.6 Kita _____

1.3 Spaudai (*Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą*)

1.3.1 Lietuvos rytas

1.3.2 Mokesčių žinios

1.3.3 Panelė

1.3.4 Respublika

1.3.5 Žmonės

1.3.6 Vakaro žinios

1.3.7 Verslo žinios

1.3.8 Kita _____

1.4 Televizijai (*Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą*)

- 1.4.1 BTV
- 1.4.2 LNK
- 1.4.3 LTV
- 1.4.4 LRT (Lietuvos ryto televizija)
- 1.4.5 TV 3
- 1.4.6 Kita _____

2. Jūsų požiūris į žiniasklaidą: (*Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai*)

- 2.1 Tai informacijos šaltinis
- 2.2. Tai laisvalaikio praleidimo būdas
- 2.3 Tai pramoga
- 2.4 Kita _____

3. Kaip dažnai domitės žiniasklaidos pranešimais: (*Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių*)

	Kiekvieną dieną	Kartą per savaitę	Keletą kartų per savaitę	Kartą per mėnesį	Keletą kartų per mėnesį	Kartą per pusmetį ir rečiau	Nesidomiu žiniasklaidos pranešimais
3.1 Internete	7	6	5	4	3	2	1
3.2 Radijuje	7	6	5	4	3	2	1
3.3 Spaudoje	7	6	5	4	3	2	1
3.4 Televizijoje	7	6	5	4	3	2	1

4. Iš kur paprastai sužinote teises naujienas? (*Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai*)

- 4.1 Domiuosi pati (pats)
- 4.2 Iš draugų, pažįstamų
- 4.3 Iš žiniasklaidos
- 4.4 Nesidomiu tuo
- 4.5 Kita _____

5. Jūsų požiūriu ar žiniasklaida formuoja visuomenės narių pasitikėjimą teise? (*Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių*)

	Labai formuoja	Formuoja	Iš dalies formuoja	Neformuoja	Neturiu apie tai nuomonės
5.1 Formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais	5	4	3	2	1
5.2 Formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais	5	4	3	2	1

6. Jūsų požiūriu, kuriai žiniasklaidos pozicijai teisės atžvilgiu pritariate? (*Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai*)

- 6.1 Daryti ekspertines išvadas
- 6.2 Informuoti
- 6.3 Kritikuoti
- 6.4 Nuolat kritikuoti

6.5 Kita _____

7. Jei esate susidūręs (usi) su nepalankiu teismo sprendimu Jūs: (Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą)

7.1 Iki šios negaliu susitaikyti

7.2 Manau, kad tas sprendimas buvo neteisingas teisės atžvilgiu

7.3 Ne nesu susidūręs (usi) (jeigu pasirinkote šį atsakymą praleiskite 8 klausimą, ir pereikite prie 9 klausimo)

7.4 Kita _____

8. Ar nepalankus teismo sprendimas įtakojo Jūsų pasitikėjimui įstatymais? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

8.1 Taip įtakojo

8.2 Ne neįtakojo

8.3 Iš dalies įtakojo

9. Ar pasitikite įstatymais? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

9.1 Taip pasitikiu

9.2 Iš dalies pasitikiu

9.3 Ne nepasitikiu

9.4 Kartais pasitikiu, kartais ne

10. Ar žiniasklaida pateikia patikimą informaciją ir jos komentarus? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

10.1 Taip, visada

10.2 Taip, kartais

10.3 Ne, visada

10.4 Ne

10.5 Iš dalies

11. Ar žiniasklaida (televizija, radijas, spauda, internetas) yra objektyvi? (Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Taip visada	Taip kartais	Ne ne visada	Visada
11.1 Objektyvi	4	3	2	1
11.2 Neobjektyvi	4	3	2	1

12. Ar Jus tenkina žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė apie: (Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Taip visada	Taip kartais	Ne ne visada	Netenkina	Nesidomiu tuo
12.1 Įstatymus	5	4	3	2	1
12.2 Policijos veiklą	5	4	3	2	1
12.3 Prokuratūros veiklą	5	4	3	2	1
12.4 Teismų veiklą	5	4	3	2	1
12.5 Kitas teisinės įstaigas	5	4	3	2	1

13. Jūsų lytis: (*Apibraukite Jums tinkamą vieną atsakymą*)

- 13.1 Vyras
- 13.2 Moteris

14. Jūsų amžius: (*Apibraukite Jums tinkamą vieną atsakymą*)

- 14.1 12-15
- 14.1 16 -18
- 14.2 daugiau nei 18

Nuoširdžiai dėkoju už Jūsų atsakymus ir kantrybę!!!!

GERBIAMI MOKYTOJAI!

Šiuo tyrimu norima atskleisti ar žiniasklaida atlieka savo edukacines funkcijas ir poveikį ugdant / neugdant jos pasitikėjimą teise. Prašome perskaityti klausimus bei pasirinkti Jums labiausiai priimtinius atsakymus. Ši anketa yra anoniminė, todėl gauti rezultatai bus skelbiami tik apibendrintai.

Šį tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Edukacinės veiklos katedros Teisės edukologijos programos magistrantė Živilė Sabaliauskaitė.

Anketa

1. Kuriai žiniasklaidos priemonei Jūs skirate daugiausiai dėmesio? *(Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai)*

1.1 Internetui *(Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą)*

1.1.1 Alfa.lt

1.1.2 Bernardinai.lt

1.1.3 Delfi.lt

1.1.4 LRS.lt

1.1.5 ONE.lt

1.1.6 Zebra.lt

1.1.7 Kita _____

1.2 Radijui *(Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą)*

1.2.1 LRT

1.2.2 M-1

1.2.3 Lietus

1.2.4 RC

1.2.5 Žinių radijas

1.2.6 Kita _____

1.3 Spaudai *(Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą)*

1.3.1 Lietuvos rytas

1.3.2 Mokesčių žinios

1.3.3 Panelė

1.3.4 Respublika

1.3.5 Žmonės

1.3.6 Vakaro žinios

1.3.7 Verslo žinios

1.3.8 Kita _____

1.4 Televizijai *(Apibraukite vieną arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą)*

1.4.1 BTV

1.4.2 LNK

1.4.3 LTV

1.4.4 LRT (Lietuvos ryto televizija)

1.4.5 TV 3

1.4.6 Kita _____

2. Jūsų požiūris į žiniasklaidą: (Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai)

- 2.1 Tai informacijos šaltinis
- 2.2. Tai laisvalaikio praleidimo būdas
- 2.3 Tai pramoga
- 2.4 Kita _____

3. Kaip dažnai domitės žiniasklaidos pranešimais: (Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Kiekvieną dieną	Kartą per savaitę	Keletą kartų per savaitę	Kartą per mėnesį	Keletą kartų per mėnesį	Kartą per pusmetį ir rečiau	Nesidomiu žiniasklaidos pranešimais
3.1 Internete	7	6	5	4	3	2	1
3.2 Radijuje	7	6	5	4	3	2	1
3.3 Spaudoje	7	6	5	4	3	2	1
3.4 Televizijoje	7	6	5	4	3	2	1

4. Iš kur paprastai sužinote teises naujienas? (Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai)

- 4.1 Domiuosi pati (pats)
- 4.2 Iš draugų, pažįstamų
- 4.3 Iš žiniasklaidos
- 4.4 Nesidomiu tuo
- 4.5 Kita _____

5. Jūsų požiūriu ar žiniasklaida formuoja visuomenės narių pasitikėjimą teise? Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Labai formuoja	Formuoja	Iš dalies formuoja	Neformuoja	Neturiu apie tai nuomonės
5.1 Formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais	5	4	3	2	1
5.2 Formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais	5	4	3	2	1

6. Jūsų požiūriu, kuriai žiniasklaidos pozicijai teisės atžvilgiu pritariate? (Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą. Galimi keli atsakymo variantai)

- 6.1 Daryti ekspertines išvadas
- 6.2 Informuoti
- 6.3 Kritikuoti
- 6.4 Nuolat kritikuoti
- 6.5 Kita _____

7. Jei esate susidūręs (usi) su nepalankiu teismo sprendimu Jūs: (Apibraukite Jums tinkamą arba įrašykite atsakymą)

- 7.1 Iki šios negaliu susitaikyti
- 7.2 Manau, kad tas sprendimas buvo neteisingas teisės atžvilgiu

7.3 Ne nesu susidūręs (usi) (jeigu pasirinkote šį atsakymą praleiskite 8 klausimą, ir pereikite prie 9 klausimo)

7.4 Kita _____

8. Ar nepalankus teismo sprendimas įtakojo Jūsų pasitikėjimui įstatymais? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

8.1 Taip įtakojo

8.2 Ne neįtakojo

8.3 Iš dalies įtakojo

9. Ar pasitikite įstatymais? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

9.1 Taip pasitikiu

9.2 Iš dalies pasitikiu

9.3 Ne nepasitikiu

9.4 Kartais pasitikiu, kartais ne

10. Ar žiniasklaida pateikia patikimą informaciją ir jos komentarus? (Apibraukite vieną Jums tinkamą atsakymą)

10.1 Taip visada

10.2 Taip kartais

10.3 Ne visada

10.4 Ne

10.5 Iš dalies

11. Ar žiniasklaida (televizija, radijas, spauda, internetas) yra objektyvi? (Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Taip visada	Taip kartais	Ne ne visada	Visada
11.1 Objektyvi	4	3	2	1
11.2 Neobjektyvi	4	3	2	1

12. Ar Jus tenkina žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kokybė apie: (Apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

	Taip visada	Taip kartais	Ne ne visada	Netenkina	Nesidomiu tuo
12.1 Įstatymus	5	4	3	2	1
12.2 Policijos veiklą	5	4	3	2	1
12.3 Prokuratūros veiklą	5	4	3	2	1
12.4 Teismų veiklą	5	4	3	2	1
12.5 Kitas teisinės įstaigas	5	4	3	2	1

13. Jūsų lytis: *(Apibraukite Jums tinkamą vieną atsakymą)*

- 13.1 Vyras
- 13.2 Moteris

14. Jūsų amžius: *(Apibraukite Jums tinkamą vieną atsakymą)*

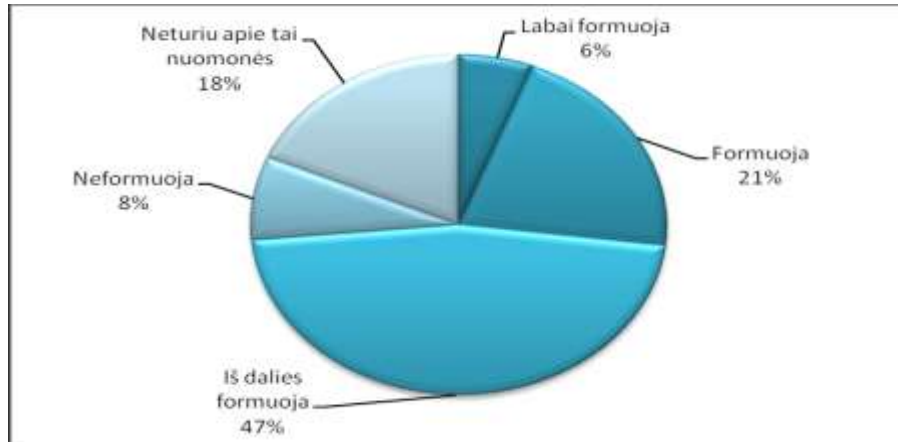
- 14.1 iki 25
- 14.2 25-30
- 14.3 30-40
- 14.4 40-50
- 14.5 daugiau nei 50

15. Jūsų išsilavinimas: *(Apibraukite Jums tinkamą vieną atsakymą)*

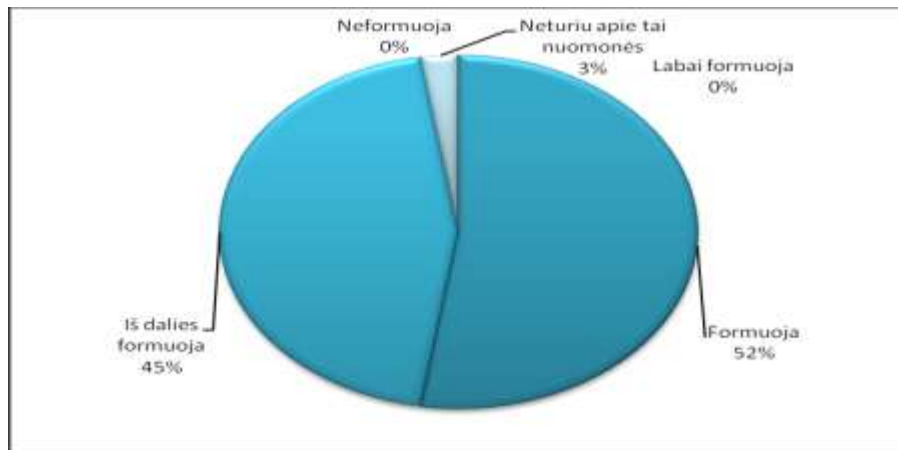
- 15.1 Vidurinis
- 15.2 Profesinis
- 15.3 Aukštesnysis
- 15.4 Aukštasis
- 15.5 Nebaigtas aukštasis
- 15.6 Magistras
- 15.7 Kita _____

Nuoširdžiai dėkoju už Jūsų atsakymus ir kantrybę!!!!

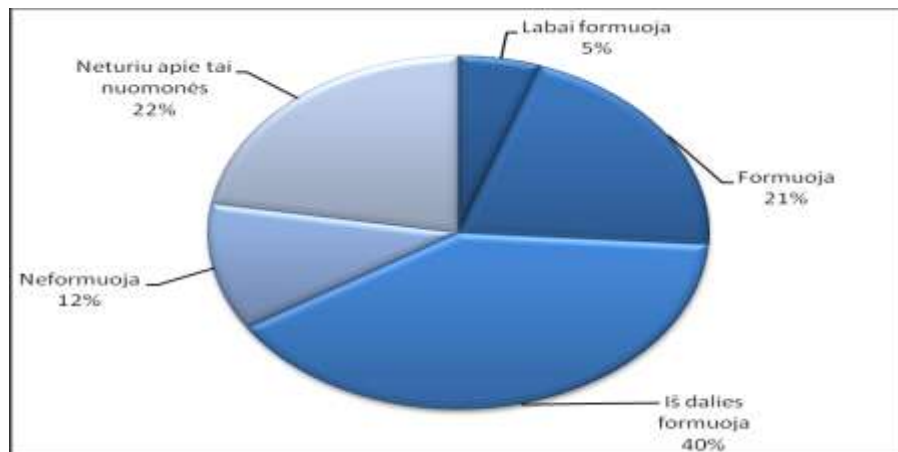

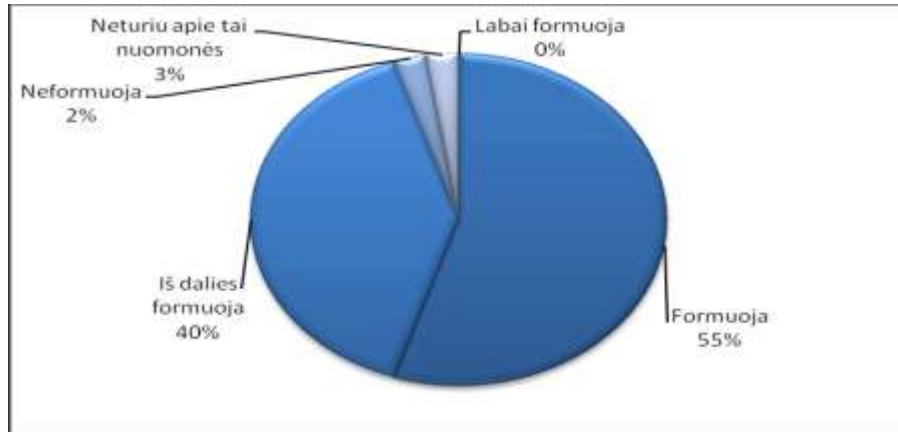
**Moksleivių nuomonė, ar žiniasklaida formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais (N=189)
(proc.)**

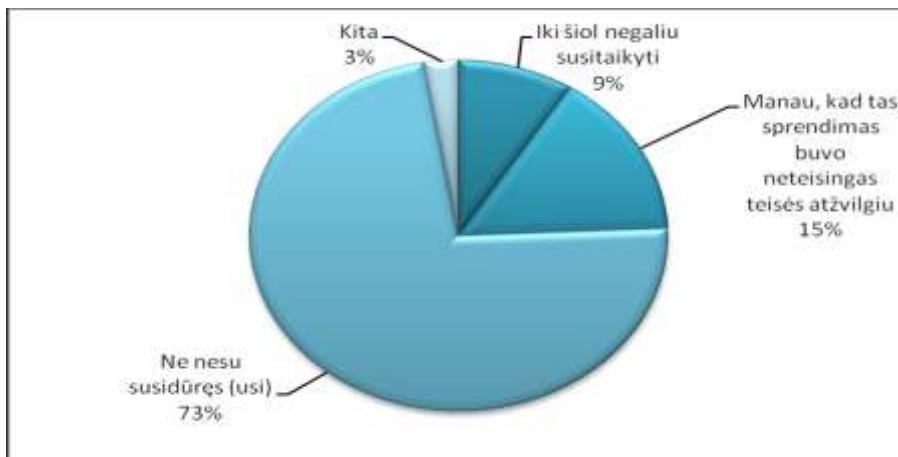
**Mokytojų nuomonė, ar žiniasklaida formuoja pasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais (N=40)
(proc.)**

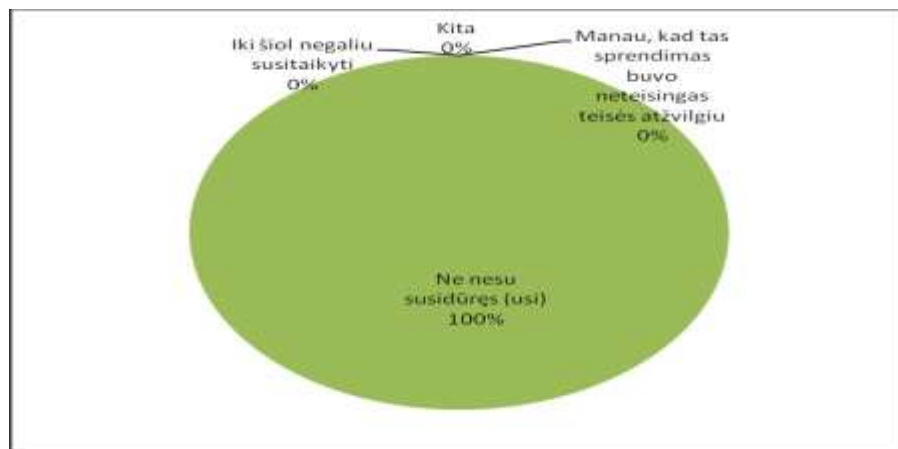
**Moksleivių nuomonė, ar žiniasklaida formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais
(N=189) (proc.)**

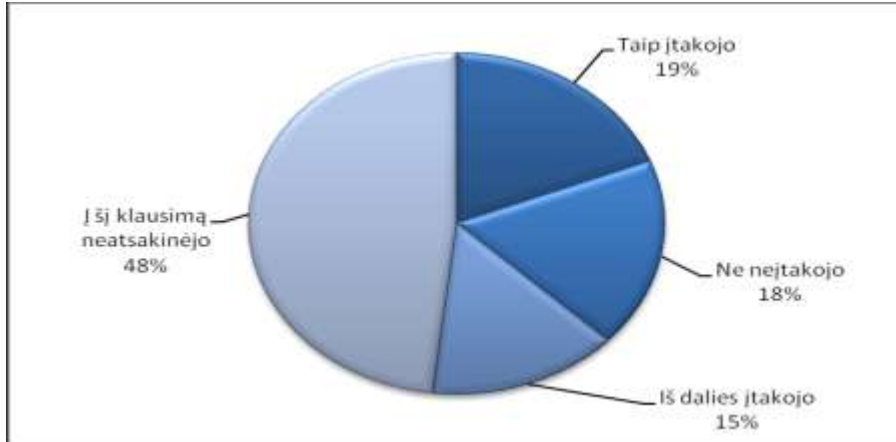
Mokytojų nuomonė, ar žiniasklaida formuoja nepasitikėjimą įstatymais ir kitais teisės aktais (N=40) (proc.)

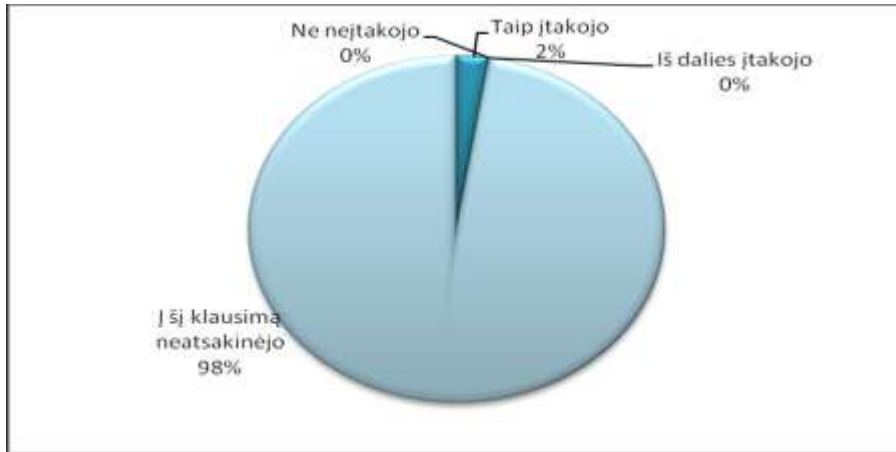
Moksleivių nuomonė apie nepalankų teismo sprendimą (N=189) (proc.)

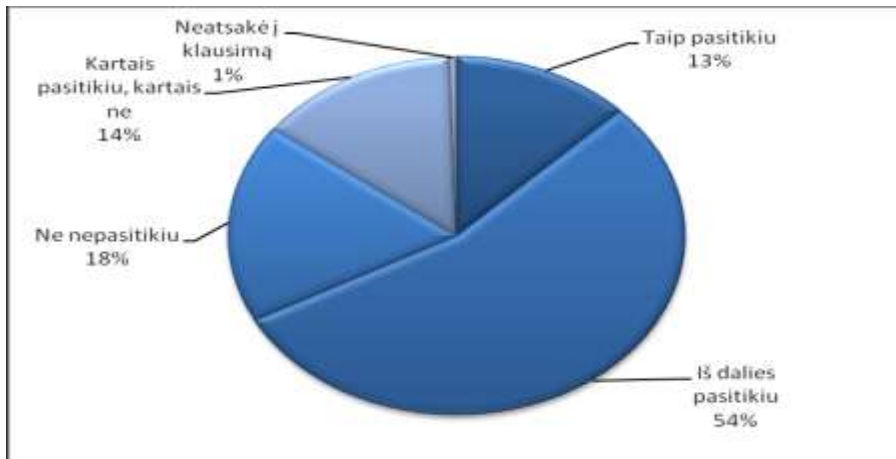
Mokytojų nuomonė apie nepalankų teismo sprendimą (N=40) (proc.)

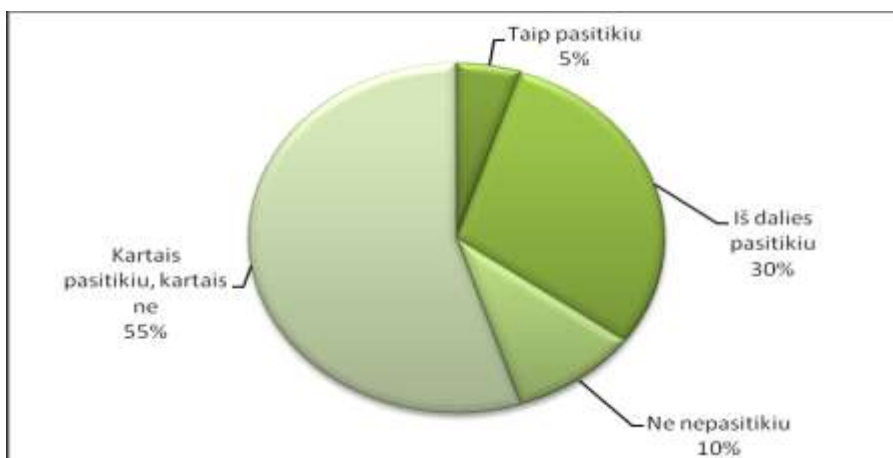
Nepalankaus teismo sprendimo įtaka pasitikėjimui įstatymais (N=189) (proc.)

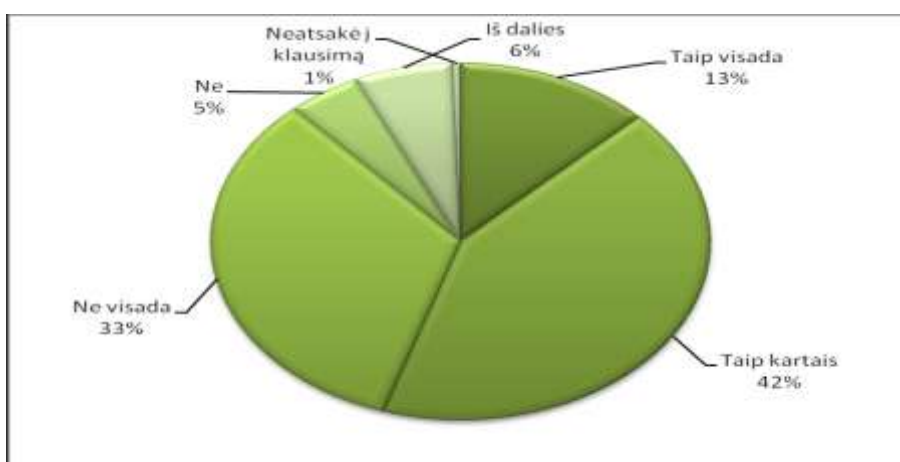
Nepalankaus teismo sprendimo įtaka pasitikėjimui įstatymais (N=40) (proc.)

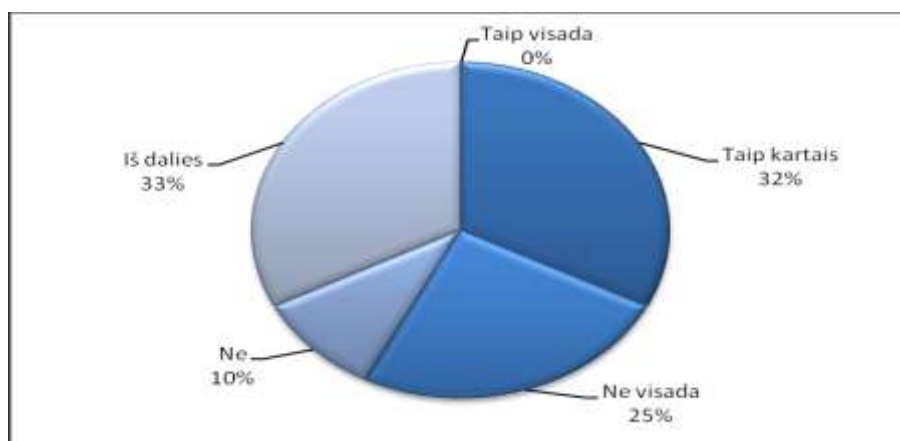
Moksleivių pasitikėjimas įstatymais (N=189) (proc.)

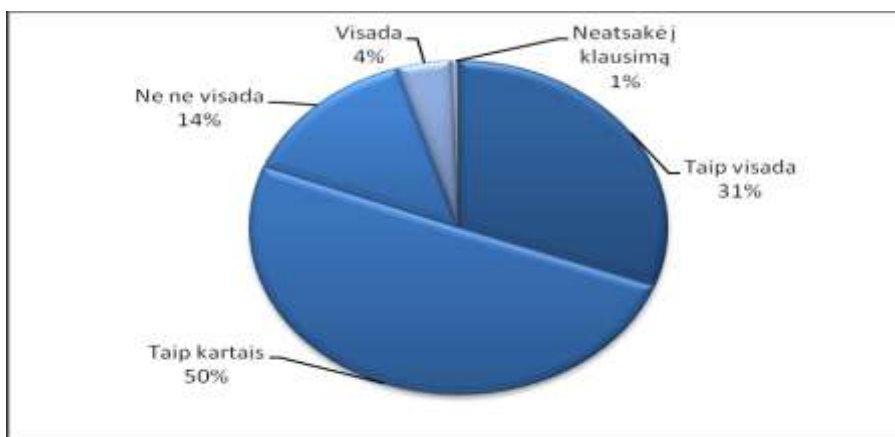
Mokytojų pasitikėjimas įstatymais (N=40) (proc.)

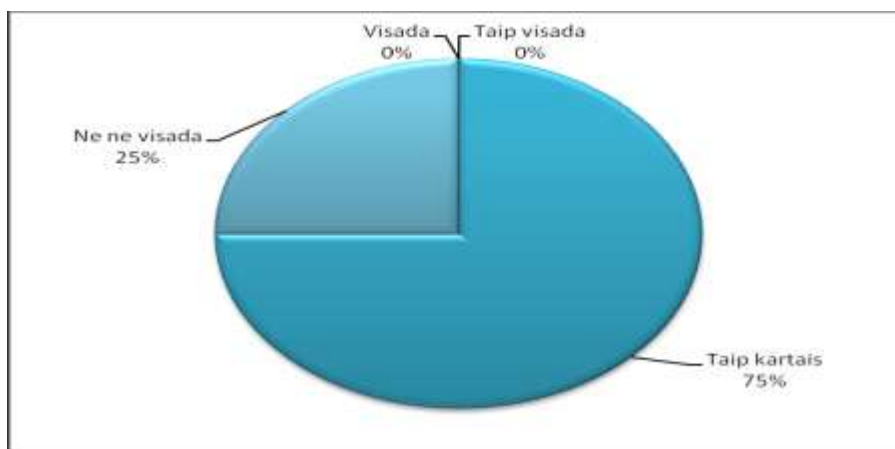
Informacijos ir jos komentarų patikimumas žiniasklaidoje (N=189) (proc.)

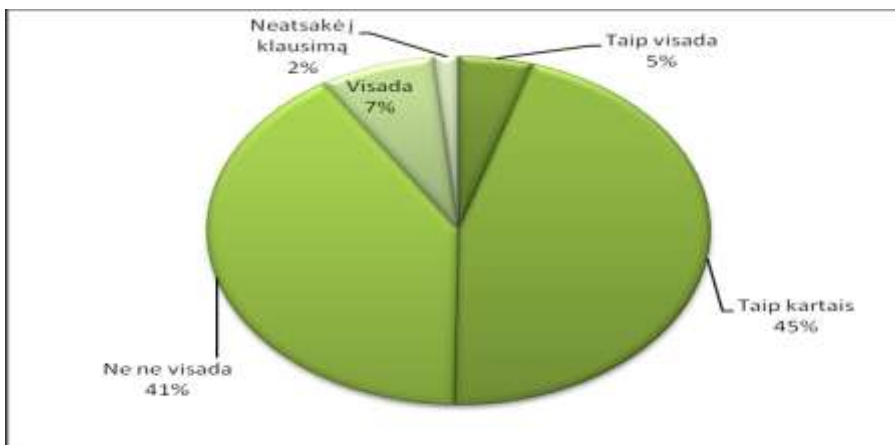
Informacijos ir jos komentarų patikimumas žiniasklaidoje (N=40) (proc.)

Moksleivių nuomonė, ar žiniasklaida objektyvi (N=189) (proc.)

Mokytojų nuomonė, ar žiniasklaida objektyvi (N=40) (proc.)

Moksleivių nuomonė, ar žiniasklaida neobjektyvi (N=189) (proc.)

Mokytojų nuomonė, ar žiniasklaida neobjektyvi (N=40) (proc.)